

**T.C.
YALOVA ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ**

**İKTİSAT ANABİLİM DALI
EKONOMİ BİLİM DALI**

HALDUN-LAFFER EĞRİSİ SINAMASI: 1964-2022 TÜRKİYE ÖRNEĞİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Semanur SARIMEŞE

DANIŞMAN: Doç. Dr. Ali Yasin KALABAK

**YALOVA
Şubat-2025**

T.C.
YALOVA ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

İKTİSAT ANABİLİM DALI
EKONOMİ BİLİM DALI

HALDUN-LAFFER EĞRİSİ SINAMASI: 1964-2022 TÜRKİYE ÖRNEĞİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

SEMANUR SARIMEŞE
228103003

DANIŞMAN: Doç. Dr. Ali Yasin KALABAK

YALOVA
Şubat-2025

ETİK BEYAN

Yalova Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım “HALDUN-LAFFER EĞRİSİ SINAMASI:1964-2022 TÜRKİYE ÖRNEĞİ” başlıklı bu tez çalışmada; tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dökümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi, kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı, bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu bildirir, aksinin tespiti halinde doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi taahhüt ve beyan ederim.

Semanur SARIMEŞE

ÖNSÖZ

Yüksek lisans eğitimim ve tez yazım süreci boyunca yanımda olan, düşüncelerini benimle paylaşan, benden yardımlarını esirgemeyen, akademik anlamda bana her zaman destek olan ve doğru yolu gösteren sayın danışman hocam Doç. Dr. Ali Yasin KALABAK'a teşekkür ederim.

Şubat-2025

Semanur SARIMEŞE

İÇİNDEKİLER

ETİK BEYAN.....	i
İÇİNDEKİLER	iii
KISALTMALAR	v
TABLolar LİSTESİ	vi
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	vii
HALDUN-LAFFER EĞRİSİ SINAMASI: 1964-2022 TÜRKİYE ÖRNEĞİ.....	viii
ÖZET	viii
ABSTRACT.....	ix
GİRİŞ.....	1
1. KONU İLE İLGİLİ SEÇİLMİŞ BAZI İKTİSAT EKOLLERİ.....	3
1.1. Arz Yönlü ve Talep Yönlü İktisat Teorileri.....	3
1.1.1. Merkantilizm	3
1.1.2. Fizyokrasi.....	5
1.1.3. Klasik iktisat.....	5
1.1.4. Keynesyen iktisat.....	8
1.1.5. Monetarizm	9
1.1.6. Rasyonel beklentiler teorisi	10
1.1.7. Kamusal tercih teorisi- Anayasal iktisat	11
1.1.8. Buchanan’a göre Haldun-Laffer eğrisi	12
2. ARZ YÖNLÜ İKTİSAT POLİTİKASI.....	15
2.1. İbni Haldun’dan Vergi İndirimleri Hakkında Görüşler.....	18
2.2. Haldun- Laffer Eğrisi Üzerine Arz Yönlü Yaklaşımlar	19
3. HALDUN-LAFFER EĞRİSİ.....	23
3.1. Haldun-Laffer Eğrisi Tanımı	23
3.2. Haldun-Laffer Eğrisinde Yasaklayıcı ve Normal Aralık	27
3.3. Vergi Oranları Arası Ters Bir İlişki Hakkında Don Fullerton Yorumu	28
3.4. Haldun-Laffer Eğrisinde Aritmetik ve Ekonomik Etkiler.....	29
3.5. Arz Yanlı İktisatta Nispi Fiyatların Etkisi	29
3.6. Gelir, İkame ve Mali Etkiler	30
3.7. Haldun-Laffer Eğrisi ve Sermaye Kazançları Vergisi	38
3.8. Yeraltı Ekonomisi Hakkında	39
4. HALDUN-LAFFER EĞRİSİ OLUŞUMU.....	43
4.1. Vergiler ve Geriye Doğru Bükülen İş Gücü Arz Eğrisi ile Haldun-Laffer Eğrisi.....	46
5. HALDUN-LAFFER EĞRİSİ İLE İLGİLİ ELEŞTİRİLER.....	49

6. VERGİ ORANININ ARTMASI İLE VERGİ GELİRİNİN DÜŞMESİNE YÖNELİK DÜNYADAN ÖRNEKLER	53
6.1. Rusya	53
6.2. Sovyetler Birliği	53
6.3. Hindistan	53
6.4. Jamaika	54
6.5. Estonya, Letonya, Litvanya	54
6.7. Almanya	54
6.8. İngiltere	55
6.9. ABD	55
6.9.1. Harding-Coolidge indirimi	55
6.9.2. Kennedy indirimleri	56
6.9.3. Kemp-Roth tasarısı	57
6.9.4. Reagan vergi indirimleri	58
7. TÜRKİYE’DE VERGİ POLİTİKASI	61
7.1. 1923 Sonrası Dönem	61
7.2. Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı	65
7.3. İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı	65
7.4. Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı	66
7.5. Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı	67
7.6. Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı	68
7.7. Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı	68
7.8. Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı	69
7.9. Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı	70
7.10. Dokuzuncu Beş Yıllık Kalkınma Planı	71
7.11. Onuncu Beş Yıllık Kalkınma Planı	71
7.12. Onbirinci Beş Yıllık Kalkınma Planı	71
8. LİTERATÜR	73
9. HALDUN-LAFFER EĞRİSİNİN 1964-2022 YILLARI ARASI TÜRKİYE UYGULAMASI	81
9.1. Zaman Serilerinin Grafikleri	82
9.2. Birim Kök Testleri	85
9.3. Ampirik Uygulama	88
10. SONUÇLAR VE ÖNERİLER	93
KAYNAKLAR	97
ÖZGEÇMİŞ	106

KISALTMALAR

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
ADF	: Genişletilmiş Dickey Fuller
ARCH	: Otoregresif Koşullu Değişen Varyans
BYKP	: Beş Yıllık Kalkınma Planı
Çev.	: Çeviren
DRI	: Veri Kaynakları Ekonomik Modeli
EKK	: En Küçük Kareler
GSMH	: Gayri Safi Milli Hasıla
GSYH	: Gayri Safi Yurtiçi Hasıla
KDV	: Katma Değer Vergisi
KPSS	: Kwiatkowski-Phillips-Schmidt-Shin
LM	: Lagrange Çarpanı
OECD	: Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü
OLS	: En Küçük Kareler
ÖTV	: Özel Tüketim Vergisi
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 9.1. Geleneksel birim kök testlerine ait sonuçlar	88
Tablo 9.2. RALS-LM birim kök testlerine ait sonuçlar	89
Tablo 9.3. Model Tahmini	90
Tablo 9.4 Diagnostik testler	91

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1.1. Uzun dönem talep eğrisi.....	12
Şekil 1.2. Kısa dönem ve uzun dönem Haldun-Laffer eğrileri	13
Şekil 3.1. Statik puanlama	24
Şekil 3.2. Dinamik puanlama	24
Şekil 3.3. İş talebi – Vergi oranı ilişkisi	25
Şekil 3.4. Vergi geliri-vergi oranı ilişkisi	25
Şekil 3.5. Haldun-Laffer Eğrisi	26
Şekil 3.6. Yasaklayıcı ve normal aralık	27
Şekil 3.7. Gelir etkisi ve ikame etkisi	33
Şekil 3.8. Gelir-boş zaman ilişkisi.....	34
Şekil 3.9. Vergi oranı – gelir ilişkisi.....	35
Şekil 3.10. Iso-çıktı eğrisi	36
Şekil 3.11. Iso-gelir eğrisi.....	36
Şekil 3.12. Optimal vergi oranı	38
Şekil 3. 13. Gutmann eğrisi.....	40
Şekil 3.14. Vergi oranı ve vergi gelirini gösterir grafik	41
Şekil 4.2. Vergi oranları ile toplam piyasa üretimi ve vergi gelirleri arasındaki ilişki	44
Şekil 4.3. $T=tx(t)$ grafiği	45
Şekil 4.4. $x=x(t)$ grafiği	46
Şekil 4.5. Geriye doğru bükülen iş gücü arz eğrisi ve toplam arz doğrusu	46
Şekil 4.6. Toplam arz doğruları.....	47
Şekil 4.7. Karmaşık Haldun-Laffer eğrisi.....	48
Şekil 9.1. DLN _{VG} bağımlı değişkenine ait grafik	82
Şekil 9.2. VO değişkenine ait grafik	83
Şekil 9.3. VO ² değişkenine ait grafik	83
Şekil 9.4. FAİZ değişkenine ait grafik	84
Şekil 9.5. ENF değişkenine ait grafik.....	84

HALDUN-LAFFER EĞRİSİ SINAMASI: 1964-2022 TÜRKİYE ÖRNEĞİ

ÖZET

Vergilerin devlet gelirleri içerisinde önemli bir paya sahip olduğu bilinmektedir. Bu nedenle vergi oranlarının ne olması gerektiği her zaman tartışma konusu olmuştur. Mükelleflerin ödeyebileceği ve devlete en yüksek vergi geliri sağlayan optimal vergi oranı birçok ekonomist tarafından araştırılmıştır. Bu konuyu ilk ele alan düşünür İbni Haldun'dur. İbni Haldun'un 14. yüzyılda kaleme aldığı mukaddime isimli eserinde, vergi oranlarındaki aşırılığın vergi gelirlerini azaltacağı iddia edilmektedir. Arz yönlü iktisatçı Arthur Laffer ise daha sonra bu konuyu ele alarak vergi oranlarının bir üst sınırı olduğunu ve bu noktaya kadar vergi gelirlerinin artacağını, ancak bu sınırın aşılmasından sonra vergi oranları yükselmeye devam etse bile vergi gelirlerinin azalacağını öne sürmüştür. Literatüre bakıldığında bu konuda pek çok analiz yapılmıştır. Yapılan analiz sonuçları ülkelerin ekonomik, siyasi ve sosyal durumlarına göre farklılık göstermektedir.

Bu çalışmada Haldun-Laffer eğrisi ele alınarak Türkiye için en yüksek vergi gelirindeki yıllık büyüme oranını sağlayacak vergi oranının ne olması gerektiği araştırılmıştır. Çalışmada Beenstock (1979) tarafından oluşturulan model kullanılmıştır. Beenstock (1979) modeline, kontrol değişkenler olarak enflasyon ve faiz oranları da eklenmiştir. 1964-2022 yıllarını kapsayan verilerden yararlanılmıştır. Model çözümü için en küçük kareler yöntemi ile inceleme yapılmıştır. Elde edilen bulgulara göre vergi oranındaki %1'lik artış vergi gelirlerindeki artışı %0,03 desteklemektedir. Enflasyondaki %1'lik artışın da vergi gelirlerindeki artışı %0,002 desteklediği saptanmıştır. Vergi oranının karesinin katsayısı ise -0,0011'dir. Ters U şeklinde olan bir eğri ile uyumlu olacak şekilde vergi oranının karesinin katsayısı negatif işaretlidir. Bu durum anılan dönemin Türkiye'sinde vergi oranının aşırı artmasının vergi gelirlerindeki yıllık büyüme oranını olumsuz etkileyeceğini doğrulamaktadır. Faiz parametresi haricindeki diğer parametrelere dair elde edilen sonuçlar istatistiki olarak anlamlıdır. Haldun-Laffer eğrisinin ters U şeklinde olduğu göz önüne alındığında tepe noktasının vergi gelirlerindeki artışı maksimum kılan vergi oranını vereceği bilinmektedir. EKK analizinden elde edilen katsayı değerlerinin tepe noktasını verecek formüle $(-b/2a)$ uygulanmasıyla, 1964-2022 yılları arasında Türkiye özelinde vergi gelirlerindeki yüzdesel artışı maksimum kılan vergi oranının %15,23 olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Arz yönlü iktisat, Haldun-Laffer eğrisi, Vergi gelirleri, Optimal vergi oranı.

THE HALDUN-LAFFER CURVE SYNCHRONISATION: THE CASE OF TURKEY 1964-2022

ABSTRACT

Taxes play a significant role in government revenues. For this reason, researchers have always debated what the ideal tax rates should be. Many economists have explored the optimal tax rate maximizing government tax revenue while remaining affordable for taxpayers. Ibn Khaldun is the first thinker to address this issue. In his 14th-century work *Muqaddimah*, he argues that excessively high tax rates would reduce tax revenues. Later, supply-side economist Arthur Laffer takes up this issue and proposes that tax revenues increase up to a certain point as tax rates rise, but after exceeding this point, further rate increases cause tax revenues to decline. Numerous studies in literature have analyzed this topic, with findings varying according to the economic, political, and social conditions of each country.

This study focuses on the Khaldun-Laffer curve to determine the tax rate that would produce the highest percentage increase in tax revenues for Turkey. The study uses Beenstock's (1979) model, incorporating inflation and interest rates as control variables. The data spans from 1964 to 2022, and the model is estimated using the ordinary least squares (OLS) method. The findings reveal that a 1% increase in the tax rate boosts tax revenue growth by 0.03%. Similarly, a 1% rise in inflation supports a 0.002% increase in tax revenue growth. The coefficient of the squared tax rate is -0.0011, consistent with the inverted U-shape of the curve. This confirms that raising the tax rate excessively negatively affects the annual growth rate in tax revenues for Turkey during the studied period. Apart from the interest rate parameter, the results are statistically significant. Given that the Khaldun-Laffer curve takes an inverted U shape, it is known that the peak provides the tax rate maximizing the increase in tax revenues. By applying the coefficients obtained from the OLS analysis to the formula for the peak $(-b/2a)$, the study concludes that the tax rate maximizing the annual growth rate in tax revenues for Turkey between 1964 and 2022 is 15.23%.

Keywords: Supply-side economics, Khaldun-Laffer curve, Tax revenues, Optimal tax rate.

GİRİŞ

Verginin tarihte çok eski bir geçmişi vardır. Vergi, devletin hizmet sağlayabilmesi, gelişebilmesi ve varlık gösterebilmesi için gereken gelirdir. Kamu harcamalarını karşılamak üzere karşılıksız olarak kişilerden zorunlu olarak toplanan kamu geliridir. Kişilere sunulacak kamu hizmetlerinin finansmanı olarak görülebilir. Her ne kadar vergilerin karşılıksız olması özelliği olsa da, kişilerin görevi devletten sağlanan faydalara istinaden vergi ödemektir. Bu nedenle insanlar yararlandıkları faydadan daha fazla vergi vermek istemeyebilirler. Devletler kamu gelirlerini her daim arttırmak isterken kişiler daha az vergi vermek isteyeceklerdir. Sosyal devlet anlayışının gelişmesiyle devletin kamu harcamaları artarak daha fazla kamu gelirine ihtiyaç duyulmaktadır. Vergiler de kamu gelirleri içinde önemli bir paya sahiptir. Kişiler ise kendilerine maliyet oluşturduğu gerekçesiyle fazla vergi yüküne katlanmak istememektedirler. Devletçe toplanması gereken vergi geliri ve kişilerden alınacak vergi arasında ilişki bulunmaktadır. Bu nedenle vergilerin etkin bir araç olarak kullanılması gerekmektedir. Optimal vergi burada devreye girmektedir.

Optimal vergi, devletin sosyal devlet fonksiyonunu maksimum yapacak vergi uygulamasıdır. Optimal vergi, vergi oranının ne olması gerektiği sorularını ortaya çıkarmaktadır. Optimum vergi oranı ise hasılatı maksimum seviyeye çıkaracak vergi oranıdır.

Devletin ekonomiye müdahalesinin ne olması gerektiği eskiden beri tartışılan konudur. Bu nedenle arz ve talep taraflı politikalar ortaya çıkmıştır. Arz taraflı politikalar devlet müdahalesini en aza indirilmesi görüşünü savunurken talep taraflı politikalar aksi görüşü savunmaktadır. Vergiler de devletin müdahale araçlarından biri olan maliye politikası aracıdır. Dolayısıyla vergi oranlarının ne olması gerektiği önemli bir maliye politikası konusunu oluşturur.

Eski zamanlardan beri tartışılan vergi oranı ve vergi geliri ilişkisini ilk İbni Haldun ele almıştır. İbni Haldun yüksek ve fazla vergi oranlarının vergi gelirlerini azaltacağını söylemiştir. Daha sonra vergi oranlarındaki indirimlerle en çok ilgilenenler arz yanlı iktisatçılar olmuştur.

Arz yanlı iktisat teorisi Keynesyen iktisat politikasına tepki olarak gelen bir teoridir. Arz yanlı görüşün temel politika araçlarını vergiler oluşturur. Ayrıca arz yanlı iktisatçılar devlet müdahalesinin azaltılmasını ve vergi oranlarında indirimlerin yapılmasını savunmaktadırlar. Arz yanlı iktisatçılar 1970’li yıllardaki iktisadi büyümenin düşüşünü vergi oranlarının yüksek olmasına bağlamışlardır.

Vergi geliri ve vergi oranları arasındaki ilişkiyi ele alan diğer önemli ekonomist Arthur Lafferdir. Arthur Laffer 1970’li yıllardaki sorunların vergi indirimleri ile çözülebileceğini savunmuştur. Vergi oranlarındaki bir indirimin ise vergi gelirlerini arttıracakını dile getirmiştir. Laffer’in bu görüşleri, ABD’de Wall Street Journal’un editörü Jude Wanniski’nin makalesiyle kamuoyuna aktarılmıştır. Sıfır vergi oranı altında vergi geliri olmayacağını savunan Laffer, vergi oranı arttıkça vergi gelirin artacağını ancak vergi oranının maksimum bir noktası olduğunu, bu oran geçildiğinde vergi oranı artsa bile vergi gelirlerinin artmayacağını ve yüz vergi oranında ise hiç vergi geliri olmayacağını söylemiştir. Haldun-Laffer eğrisi bu nedenle ters U şeklinde bir eğridir. Bu çalışmada da Türkiye’nin 1964-2022 yılları arası Haldun-Laffer eğrisi kapsamında vergi oranları ve vergi gelirleri arasındaki ilişki incelenmiştir.

İlk bölümde iktisat teorilerinden, ikinci bölümde arz yönlü iktisat politikası ve gelişiminden, üçüncü bölümde ise Haldun-Laffer eğrisi hakkında bilgilerden bahsedilmiştir. Dördüncü bölümde Haldun-Laffer eğrisinin oluşumuna yer verilmiştir. Beşinci bölümde Haldun-Laffer eğrisine gelen eleştirilere, altıncı bölümde vergi oranı indirimlerinin ülkelerde nasıl etkilerinin olduğuna değinilmiştir. Yedinci bölümde ise Türkiye’de vergiler ve vergilerin gelişimi hakkında bilgiler, sekizinci bölümde literatürde Haldun-Laffer eğrisi ile ilgili yapılan analizler ve çalışmalar konu edilmiştir. Dokuzuncu ve son bölümde ise 1964-2022 yılları arası Türkiye uygulaması ile Haldun-Laffer eğrisinin tahmini yapılmıştır.

Bu çalışmada Haldun-Laffer eğrisi ele alınarak Türkiye için en yüksek yüzdesel vergi geliri artışını sağlayacak vergi oranının ne olması gerektiği araştırılmıştır. Çalışmada Beenstock (1979) tarafından oluşturulan model kullanılmıştır. Beenstock (1979) modeline, kontrol değişkenler olarak enflasyon ve faiz oranları da eklenmiştir. Yapılan önceki çalışmalardan farklı olarak çalışmamızda 1964-2022 yıllarına ilişkin verilerden yararlanılmış ve geleneksel birim kök testleri ile beraber yapısal kırılmaları ve kalıntıların normal olmayan dağılımlarını da dikkate alan RALS-LM iki yapısal kırılmalı birim kök testi kullanılmıştır. Model çözümü için en küçük kareler yöntemi ile inceleme yapılmıştır. Haldun-Laffer eğrisinin ters U şeklinde olduğu göz önüne alındığında tepe noktasının vergi gelirlerindeki artışı maksimum kılan vergi oranını vereceği bilinmektedir. En küçük kareler yönteminden elde edilen katsayı değerlerinin tepe noktasını verecek formüle $(-b/2a)$ uygulanmasıyla, 1964-2022 yılları arasında Türkiye özelinde vergi gelirlerindeki yüzdesel artışı maksimum kılan vergi oranına ulaşılmıştır.

1. KONU İLE İLGİLİ SEÇİLMİŞ BAZI İKTİSAT EKOLLERİ

1.1. Arz Yönlü ve Talep Yönlü İktisat Teorileri

İktisat bilimi, sınırsız insan isteklerinin, sınırlı ve kıt kaynaklarla dengelenmesi üzerine kuruludur. Mun'a göre bir kişinin isteği diğer kişinin fırsatını yaratmaktadır. Arz, bir ekonomide belirli bir dönemde satılmak istenen mal miktarını; talep ise satın alma isteğini ifade etmektedir. Fakat buna karşın kaynaklar sınırlı ve kıt; insanların istekleri ise sınırsızdır. Arz ya da talep miktarında meydana gelen eksiklik ya da fazlalıklar birtakım ekonomik sorunlara sebep olmaktadır. Bu nedenle ülkeler, bu sorunların giderilebilmesi için arz yönlü ya da talep yönlü iktisadi politikalar uygulamaktadır (Ünsal, 2007).

Modern iktisadın kurucularından Adam Smith (1776) tarafından yazılan “Ulusların Zenginliği” kitabında Smith’in arza verdiği önem anlatılmaktadır. Sonraki süreçlerde ortaya çıkan iktisat ekollerinin bazıları Smith (1776)’ın görüşleri ile paralellik gösterirken bazıları ise aksi yönde iddialarda bulunmuştur.

1.1.1. Merkantilizm

1500’lü yılların başında ortaya çıkan merkantilist iktisadi düşünce, 1800’lü yılların sonuna kadar ülkelerin ekonomi politikaları üzerinde etkili olmuştur. Merkantilizmin içinde bulunduğu süreç kapitalizmin başladığı döneme denk gelmiştir. Merkantilizm ekonominin arz tarafını savunan bir düşünce yapısına sahiptir. Fizyokratların iktisadi görüşlerine de öncülük eden merkantilizm, Adam Smith’in Ulusların Zenginliği adlı kitabı ile sona ermiştir (Savaş, 2000).

Coğrafi keşifler, Avrupa’ya değerli maden akışı sağlamıştır. Böylelikle merkantilizm akımının gelişimi başlamıştır. Bu dönemde yaşanan maden akışları, devletin zenginliğinin sahip olunan altın ve gümüş miktarıyla ölçülmesine neden olmuştur. Dolayısıyla ülkeye maden girişini arttırmak amaçlanmıştır. Ancak tüm dünyada değerli maden miktarı sınırlı olduğu için yapılacak dış ticaret sonucunda ülkelerin tamamının avantajlı olamayacağı öne sürülmüştür (Yıldız, 2017)

Devlet müdahalesini savunan merkantilizmin öncülerinden Hales’e göre; insanların kendilerini dürüst ve karlı biçimde yönetebilmesi, ülkeleri için ortak çıkarlar oluşturmaları gerekmektedir. Kişinin kazancı bir başka kişinin zararına olmamalıdır. Bu dengenin sağlanabilmesi için yasalar çıkarılmalıdır. Kaynaklar hangi alan daha karlı ise o alanda

kullanılmalı, devlet tarafından kaynakların aktarılması için özendirici politikalar uygulanmalıdır (Savaş, 2000).

Merkantilizm, devletin idaresine dayanarak hazinenin büyümesi esasını benimsemiştir. O dönemde olması gereken dış ticaret dengesi için diğer ülkelerden alınandan daha fazlasının diğer ülkelere satılması gerektiği düşünülüp tacirler ile devlet arasında birlik oluşturulması fikri vardır. Merkantalistler ihracat için ihracatın teşvikinin fiyatların azaltılmasına bağlı olacağını, fiyatlardaki indirimin toplam geliri yükselteceğini söylemişlerdir. Fiyatların azalması sonucu toplam gelirin yükselmesini talep elastikiyeti ile açıklamışlardır. Merkantilistlerde devletin, rekabeti destekleyerek piyasayı düzenleyeceği ve ekonomiyi yönlendireceği görüşü hakimdir (Aydemir ve Güneş, 2006).

Mun'a göre devlet müdahalesi ihracatın arttırılması amacıyla yapılacaksa üretilen malların ihracatından vergi alınmaması gerekmektedir. Böylece ihracatın artması ile üretim artacak ve iş gücü talebi de buna bağlı olarak artmış olacaktır. Eğer üretim ithal mallar yardımıyla yapılıyorsa ithalattan alınan vergi ile de devlet geliri artacaktır. Hatta ihracattan alınan verginin kaldırılması vergi gelirlerinde bir azalışa sebep olmayacaktır. Mun'un vergiye bakışı ise verginin baskı aracı olarak görülmemesi gerektiği yönündedir. Mun verginin savaşlarda gerekli bütçeyi sağladığını ve ülke için gerekli olan harcamalarda verginin kullanılabileceğini savunur. Ancak devletin zenginliği vergi geliri ile değil ihracatın büyüklüğü ile ölçülmektedir (Savaş, 2000).

Fransız merkantilizmine baktığımızda, Fransada Colbert görevde iken her şey devlet eli altında yürütülmektedir. O dönemin Fransasında taille adında bir vergi vardır. Taille vergisinden asiller, devlet memurları, rahipler muaf tutulmuştur. Toprak sahipleri ise ellerindeki arazilerin değerini olduğundan daha aşağıda gösterdiği için vergi yükü köylünün üzerinde kalmıştır. Colbert yaşanmış olan bu soruna çözüm olarak, taille vergisi yerine tüketim vergisi alınması gerektiği görüşünü sunmuştur. Ancak bu uygulama başarılı olmamıştır. Yine o dönemdeki merkantilistlerden Mareşal Vauban (1633-1707) birçok vergiyi kaldırarak yerine kraliyet öşürü adında bir kişisel gelir vergisi koymuştur. Yüzde onu aşmayacak bu vergi, mali ihtiyaca göre ve artan oranlı olarak uygulanmıştır (Savaş, 2000).

Değerli maden girişleri sonucunda maden stoğu artan ülkelerde enflasyon sorunu ortaya çıkmaya başlamıştır. Dönemin sonlarına doğru sanayi devrimi başlamış ve müdahaleci politikaların olumlu sonuçlar vermeyeceği anlaşılmıştır. Merkantilizm sonucunda yeni bir akım olan fizyokrasi ortaya çıkmıştır (Yıldız, 2017).

1.1.2. Fizyokrasi

Fizyokrasi 18. yüzyılda Fransa’da doğmuştur. Fizyokratik düşünce sisteminin öncülerinden olan Dr. F. Quesnay tarafından yazılan “Tabi Kanun” kitabı bu düşüncenin temelini oluşturmaktadır. Fizyokratlar, devlet müdahalesini kabul etmemişler ve doğal bir düzenin varlığından bahsetmişlerdir. Onlara göre toplumlar doğal kanun ile yönetilmelidir. Ekonominin arz tarafını savunmuşlardır (Yıldız, 2017).

Devlet müdahalesini kabul etmeyen fizyokratik düşünce sistemi toplam arz ve toplam talep eşitsizliğinin piyasada kendiliğinden fiyat mekanizması ile dengeye geleceğini ileri sürer. Zenginliğin tarıma yani tarımdan elde edilen gelirin artmasına bağlı olduğunu savunur. Bu nedenle de vergilendirme bir tek tarımdan yapılmalıdır (Aktan, 1989).

Tek üretim kaynağının toprak olmasının yanında verginin bir tek tarımdan alınması nedeniyle halk isyan etmiştir. Halkın isyanı sonucunda birçok vergi uygulamadan kaldırılmıştır. Bu durumun Fransız devrimini tetiklediği düşünülür. Sanayi devriminin başlamasıyla da fizyokrasi önemini kaybetmeye başlamıştır (Savaş, 2000).

1.1.3. Klasik iktisat

İktisadın arz tarafını savunan klasik iktisat, 1770’li yıllarda liberal düşünceye dayanarak başlamıştır. Klasik iktisat, Adam Smith tarafından 1776 yılında yazılan “Ulusların Zenginliği” kitabı ile daha da önem kazanmıştır. Adam Smith (1776) kitabında ekonominin üretim ağırlıklı olması gerektiğinden, üretimin amacının ise aslında tüketim olduğundan bahsetmiştir.

18. yüzyılın sonlarında ortaya çıkan ve 1929 Büyük Buhrana kadar devam eden klasik iktisadın bir diğer temsilcisi Jean Baptiste Say’dır. J. B. Say (1834), her arzın kendi talebini yaratacağını bu yüzden de arz ve talebin dengede olacağını hatta piyasanın görünmez bir el yardımıyla devletin müdahalesine gerek kalmadan kendiliğinden dengeye geleceğini savunur. Eğer piyasada dengesizlik olursa bunun sebebi eksik ya da fazla üretimden kaynaklanmaktadır. Say (1834)’a göre üretimi teşvik eden devlet iyi devlettir. Çünkü talep üretilen malların miktarından oluşmaktadır.

J. J. Mill, 1808’de yayınladığı eserinde Say Kanunu’nu destekleyerek ülkedeki talebin satın alma gücü ile aynı olduğunu belirtir. Mill’e göre satın alma gücü yıllık üretime eşittir. Yıllık üretim ise ülkenin zenginliğinin göstergesidir (Aktan, 1989). Birinci dünya savaşından sonra toplam arzda azalmalar meydana gelmiştir. Toplam arzın arttırılmasını üretimin artmasına bağlayan klasik iktisat üretimi arttırma üzerine yoğunlaşmıştır.

Klasik iktisatçılar eksik istihdamın olmayacağını, ekonominin her zaman tam istihdam düzeyinde dengede olacağını, fiyatların ve ücretlerin esnek olması nedeniyle ekonominin dengeye geleceğini savunurlar. Bir işsizlik varsa bile bu işsizliğin sebebi işçilerin denge düzeyinde marjinal verime eşit olan ücreti kabul etmeyip daha yüksek ücrette çalışmak istemeleridir. Bu nedenle reel ücretin bir fonksiyonu da emek arzıdır (Yıldız, 2017).

Klasiklere göre ekonomide işsizliğin olması durumunda işsizler arasında rekabet nedeniyle ücretler azalacaktır. Ücretlerin düşmesi maliyetlerde azalmaya neden olacaktır. Üretim artacak, artan üretim ile iş gücüne ihtiyaç duyulacak ve istihdam artacaktır. Artan istihdam ile işsizlik iradi işsizlik seviyesine düşecektir. Var olan işsizlik iradi işsizlik olacaktır (Yıldız, 2017).

Hume (1955), optimal bir vergi oranı olduğunu ve bu vergi oranının çalışmayı arttırdığını söylemiştir. Optimal vergi oranı seviyesi aşıldığı vakit kişiler çalışmak istemeyeceklerdir. Emek talep edenlerin çalışmak istemesi için ücretlerin artması gerekecek sonuç olarak maliyetler artacaktır. Maliyetlerin artması malların fiyatlarını da artıracak, vergilerle artan ücretler sonucunda sanayi yok olacaktır.

Artan vergi oranları karşısında gelirleri azalan hükümetlerin buldukları bir başka çare, vergi tahsildarlarının sayısını ve yetkilerini arttırmak olmuştur. Ancak bu yöntem kaçınılmaz olarak hazineye gelir akışının daha da azalmasına neden olmuştur (Wanniski, 1979).

Tarihçiler Roma devletinin yıkılmasının başlıca nedenlerinden birisinin, Konstantin'in imparatorluğun gelirlerini oluşturan ondalık, gümrük ve tüketim vergilerinin yerine cizye vergisini getirmesi olduğunu söylemişlerdir. Cizye vergisi ile bütün vilayetlerdeki halk, vergi tahsildarları tarafından zor durumda bırakılmış ve yaşanan bu zorbalığın sonucunda Romalıların egemenliğinden vazgeçmişlerdir (Wanniski, 1979). Montesquieu (1748), “Book XIII of The Spirit of the Laws” kitabında benzer bir gözlem yaparak özgürlüğün aşırı vergiler yaratacağından, aşırı vergilerin etkisinin kölelik olacağından ve köleliğin haraçta azalmaya sebep olacağından bahsetmiştir.

Adam Smith (1776), bir vergi halkın cebinden daha az çıkarılarak devletin kamu hazinesine daha fazla gelir getirecek şekilde tasarlanması gerektiğinden bahsetmiştir. Çünkü aşırı vergilendirme kişileri vergiden kaçmaya ya da kaçakçılığa yönlendirebilir. Vergiden kaçmaya çalışan bireyler para cezaları ve diğer cezalara maruz kalacaklardır. Bunun sonucunda bireylerin sermayelerinde azalma olacağından sermayeden elde edecekleri fayda azalacaktır.

Adam Smith (1776), vergilerin üretici açısından maliyetleri arttıracığından bahsetmiştir. Maliyetlerin artması sonucunda karlar azalacak, tüketiciler ve üreticiler fakirleşecek bunun sonucu olarak kamu gelirlerinin azalacak ve devlet fakirleşecektir. Vergilerin yüksek olmasının vergi kaçakçılığına sebebiyet vereceğini ve vergilerin malların fiyatlarını yükselteceği için mallara olan talebi azaltacağını söyler. Bu nedenle yüksek oranlı vergilerin sağlayacağı hasıla düşük oranlı vergilerin sağlayacağı hasıladan daha az getiri sağlayacaktır. Düşük oranlı vergiler büyümeye daha çok katkı sağlayacaktır. Ayrıca yüksek vergi oranlarının hasılayı düşürmesi nedeniyle kaçakçılığa sebebiyet vereceğini Hanry Parnell'de savunmuştur (Aktan, 1989)

J.B.Say (1834), vergilendirme ile ilgili; yüksek oranlı ve fazla vergilerin, bireyi yoksullaştıracığı için devleti zenginleştirmeyeceğini söylemiştir. Çünkü vergi mükellefi işinden, üretici kazancından, devlet ise kamu gelirinden mahrum bırakılmış olur. Say (1834)'a göre aşırı vergilendirme üretimi, tüketimi ve vergi mükellefini pazarlık dışında bırakır. Vergilendirmenin tam etkisi, kaynakların sadece özel sektörden kamu sektörüne aktarılmasının sebep olur. Bireyi zorlayan vergi, tüketimi ortadan kaldırarak maliyeye fayda sağlamaz. Laffer (1981), Smith ve Say'ın vergi oranındaki artışların vergi tabanını azaltan ikame etkisini fark ettiklerinden bahsetmiştir. Ayrıca Laffer (1981), Say'ın gelir esnekliğinin pozitif ve birden küçük olduğunu kabul ettiğine de değinmiştir.

Klasik iktisatçılara göre devletin ekonomiye yapacağı bir müdahale sonucunda ekonomide işsizlik ve enflasyon gibi olumsuz durumlar meydana gelir. Devlet müdahalesinin en az olabilmesi için kamu harcamaları ve vergi oranları düşük olmalıdır. Ayrıca kamu harcamalarının dolaylı vergiler ile finanse edilmesi gerekir (Karaaslan, 1999). Klasikler verginin sadece mali amaçla kullanılabileceğini savunurlar. Dupuit (1969)'ın da vergiler hakkındaki görüşü, vergi oranı sıfırdan belli bir orana kadar arttığında vergi gelirinin artacağı daha sonra vergi oranı artsa bile vergi gelirinin azalacağı yönünde olmuştur.

18. yüzyılda Avrupa'da sosyalizm gelişmeye başlamıştır. Sanayi kapitalizmi ile emek yoğun üretim yerini sermaye yoğun üretime bırakarak işsizliğin artmasına sebep olmuştur. İşsizliğin artması ile nominal ücretlerde azalmalar meydana gelmiştir. Böylece gelir dağılımında adaletsizlikler oluşmuştur. Nominal ücretlerdeki azalmalar tüketim harcamalarının azalmasına yol açmıştır. Üretilen mallara karşı yeterli düzeyde talep oluşmaması, arzın talepten daha fazla olması talep yetersizliğine yol açmıştır. Sermaye sahipleri talep yetersizliği nedeni ile gelir elde edemeyeceklerinden ekonomide bunalımlar başlamıştır (Aktan, 1989).

1.1.4.Keynesyen iktisat

1929 yılında başlayan Büyük Buhranın etkileri Avrupa, İngiltere, Amerika gibi ülkelerle beraber bütün dünyayı sarmıştır. Durgunluk ve işsizlik ekonomik sorun haline gelmiştir. Devletin müdahalesi olmadan ekonominin tam istihdam seviyesinde dengeye gelmeyeceği görüşleri artmıştır. Para politikalarının etkili olmadığı yönünde eleştiriler oluşmuştur. Klasik iktisat yerini talep yönlü yaklaşım olan Keynesyen iktisada bırakmaya başlamıştır. Keynesyen iktisadi görüş 1970 stagflasyon krizine kadar devam etmiştir (Yıldız, 2017).

Keynesyen iktisadın öncüsü Keynes (1936)'in "İstihdam Faiz ve Paranın Genel Teorisi" eserinde ilgili dönemlerdeki durgunluğun sebebinin toplam talepte meydana gelen eksiklikten kaynaklandığından bahsedilmektedir. Üretim miktarının belirleyen talep, aynı zamanda denge gelir düzeyini de belirler ve efektif talep olarak adlandırılır. Toplam talebin arttırılmasından yana olan bu görüşe talep yanlı iktisat denilir.

Keynesyen iktisat, 1929 Büyük Buhrandan sonra meydana gelen işsizlik ve toplam talepteki yetersizlik (efektif talep) nedeniyle ortaya çıkmış bir akımdır. Bu akımda devletin ekonomiye müdahale ederek toplam talebi arttıracakı savunulur. Çünkü ekonomiyi kendiliğinden dengeye getirecek bir güç yoktur. Ekonomiye devlet müdahalesi şarttır. Ücretlerin ve fiyatların yapışkan olması devlet müdahalesini gerektirmektedir (Yıldız, 2017).

Müdahaleci devlet anlayışı ile birlikte, verginin mali amaçla kullanımı yerini sosyal ve ekonomik amaçlarla kullanılmasına bırakmıştır. Talep yönlü iktisatta maliye politikasının para politikasına göre daha etkili olduğu görüşü benimsenmiştir. Bu nedenle vergi politikası talep artırıcı veya talep azaltıcı etki yaratması açısından vergi oranlarının arttırılması ya da azaltılması şeklinde uygulanmıştır. Bilindiği üzere Keynesyen görüşe göre talep yetersizliği vardır. Talep yetersizliğine genişletici maliye politikası ile müdahale edilmelidir (Yıldız, 2017).

Keynes (1936)'e göre arz toplam talebin bir fonksiyonudur, toplam talebin toplam arza eşit olduğu yerde her arz kendi talebini yaratacaktır. Aksi durumda talep kendi arzını yaratır. Piyasanın dengede olmadığı ve talep yetersizliği olduğu durumda devlet, maliye politikası kullanarak ekonomiye müdahale etmesi gerekmektedir. Ekonominin eksik istihdamda olduğunu savunan Keynesyen görüşte ücretlerin düşmesi neticesinde istihdamın artması beklenmez. Çünkü istihdamı belirleyen emeğin marjinal verimliliği ve efektif taleptir. Emek talebini genişletmenin yolu devletin yatırımları arttırmasıdır.

1970 yıllarında üretimin gerilemesi, sermayenin azalması, büyümenin yavaşlaması, yüksek enflasyon ve işsizliğin artması sonucu stagflasyon oluşmuştur. Bunun sebebi olarak Keynesyen politikalarla devletin ekonomiye vergiler aracılığıyla aşırı müdahale etmesi görülmüştür. Ekonomide meydana gelen yüksek enflasyon, vergilerin daha da arttırılması ile düşürülmeye çalışılmış, bununla birlikte yatırımlar ve tasarruflar negatif yönde etkilenmiştir. Bu dönemde enflasyonun sebebinin talep fazlalığı olduğu düşünüldüğünden vergiler arttırılarak talep azaltılmaya çalışılmıştır (Aktan, 1989).

Keynes (1936), harcamaların toplam talebi uyarması ile tasarrufların talebi yavaşlatacağından bahsetmiştir. Enflasyon üzerinde ise kayda değer bir etki olmaksızın talep artırılabilir. Hükümet harcamalarındaki bir artış, ekonomiyi vergilerdeki eşdeğer bir düşüşten daha fazla canlandırabilir.

Keynesyen görüşün arkasındaki mantık, talep arttıkça hükümet harcamalarıyla teşvik edilen sermaye getiri oranı yükseleceğidir. Çünkü firmalar birim sermaye başına daha fazla mal üretecektir. Bu gerçekleşikçe üretim tesisleri genişleyecek ve toplam kapasite artacaktır. Daha fazla iş gücüne ihtiyaç duyulursa daha yüksek ücret oranları teklif edilerek iş gücü talebi arttırılabilir. Böylece üretken kapasite artan taleple birlikte artacaktır (Evans, 1980).

1970’lerde meydana gelen iktisadi problemler başka düşüncelerin de oluşumuna yol açmıştır. Keynesyen iktisadın benimsediği müdahaleci devlet yaklaşımı kamu kesiminin büyümesinin en önemli nedenidir. Arz yönlü iktisatçılara göre talep yönlü politikaların başarısızlığı tekrar arz yönlü politikaları gündeme getirmiştir (Yıldız, 2017).

1.1.5. Monetarizm

Milton Friedman monetarizm akımının öncülerindendir. Friedman 1956’da yazdığı “Paranın Miktar Teorisi Üzerine Çalışmalar” kitabında, monetarizmin temel ilkelerini ortaya koymuştur. Monetaristler enflasyon sorununu ele alarak enflasyonun temel sebebinin para arzının artması olarak yorumlamışlardır. Monetaristlere göre ekonomide ortaya çıkan sorunlar para politikası ile çözümlidir. Monetaristler, klasik iktisadın görüşlerini kabul ederler fakat miktar teorisinin yetersiz olduğu ve ekonominin her zaman dengede olmadığı konusunda farklılaşmaktadırlar (Aktan, 1989).

Friedman (1978), vergi artışlarının devlet harcamalarını arttıracak görüşündedir. Buna dayanarak, politikacılar, ilk olarak geliri toplamaları ve toplanan gelire göre harcamalarını yapmaları gerekir. Fakat geliri aşan harcama yapmaları durumunda bütçenin açık vermesi kaçınılmazdır.

Friedman (1978)'a göre gelir vergisinin düz oranlı olması, artan oranlı olmaması gerekir. %15-16 oranında bir düz oranlı vergi, %12-50 oranları arasında uygulanacak artan oranlı vergi ile aynı vergi geliri toplamını verecektir. Vergi istisnaları ve vergi muafiyetleri artması halinde %17 oranına ulaşılabilen bir düz oranlı vergiden söz edilebilir.

Devletin halka maliyeti; topladığı vergilerle değil, yaptığı devlet harcamalarıyla ölçülür. Bütçe açığı para yaratılarak ya da halktan borç alınarak finanse edilmelidir. Eğer para basılarak finanse edilirse, bu gizli bir vergi yükü getirir. Açık vergiye ek olarak enflasyon, borçlanma yoluyla finanse edilirse o zaman bu kaynakları özel sektör yerine devlet alır. Buna ek olarak, faizleri ödemek ya da borcu geri ödemek için gelecekte daha yüksek düzeyde vergi alınması gerekecektir. Birleşik Devletler'deki mevcut her servet parçasına, gelecekte bu ekstra vergileri ödeme yükümlülüğü nedeniyle gizli bir vergi uygulanmaktadır. Bütçe açığı denilen şey de gizli bir vergidir (Friedman, 1978).

1.1.6. Rasyonel beklentiler teorisi

İktisadın arz yönüyle ilgilenen rasyonel beklentiler teorisi, Muth (1961) tarafından yayımlanan “Rasyonel Beklentiler ve Fiyat Hareketleri Teorisi” eseri ile gündeme gelmiştir. Bu düşünce akımı karar vericilerin rasyonel beklentilere sahip olduğunu ve hata yapmadıklarını varsayar. Hükümet, politikalarını önceden açıklamalı ve sık sık değiştirmemelidir. Kişiler, bir karar alırken sonuçlarını önceden tahmin edebilmeleri gerekmektedir.

Rasyonel beklentiler teorisi klasik iktisadın görüşlerini benimsemiştir. Onlar da fiyatların esnek, işsizliğin ise iradi işsizlik olduğunu savunur. Enflasyonun düşürülebilmesi için para arzının azaltılması, vergi oranlarının düşürülmesi, kamu harcamalarının azaltılması gerekmektedir (Yıldız, 2017).

Rasyonel beklentiler ekolü, Keynesyen ekonominin temellerinin sarsılmasında da rol oynamıştır. Arz yanlılarının bakış açısına göre, Keynesyenlere olan eleştirilerin önemli bir kısmı ekonometrik modellerle ilgilidir (Lucas, 1976). Keynesyen temellere sahip bu modeller sıklıkla kamu politikalarını değerlendirmek için kullanılmıştır (Evans, 1980). Bu düşüncenin öne çıktığı en önemli alan gelir tahminleridir. Bu konu özellikle 1974 Bütçe Yasası'nın yürürlüğe girmesinden sonra bir sorun haline gelmiştir. Yıllık bütçe kararında buna ilişkin hüküm bulunmadığı için hiçbir vergi tasarısı Kongre'de dahi ele alınmamıştır. Kongre'nin oylama yapılmadan önce vergi indiriminden beklenen kesin gelir kaybını önceden bilmesi gerektiği görüşü hakimdir. Gelir tahminleri uzun yıllar önce yapılmış olmasına rağmen hiçbir

zaman vergi mevzuatının değerlendirilmesi için temel bir gereklilik olmamıştır (Bartlett, 2016)

1.1.7. Kamusal tercih teorisi- Anayasal iktisat

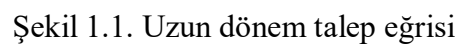
İkinci dünya savaşından sonra oluşmaya başlayan kamusal tercih teorisinde, politik işleyiş ekonomik ve iktisadi açıdan birlikte açıklanır. Kamusal tercih teorisi, kamu harcamalarının ve kamu gelirlerini aşırı artması sonucunda gelişim göstermiştir (Savaş, 2000). Karar alıcılar, kişisel çıkarlarını maksimize etme yoluna giderek toplum çıkarlarından önde tutarlar. Kendi çıkarları ise oylarını maksimum seviyeye çıkarmaları ile gerçekleşir. Oylarını artırmanın yolu ise vergi indirimi ve kamu harcamalarını arttırmaları ile olacaktır. Bireylerin çıkarları faydalarını maksimize etmelerine bağlıdır. Kamu tercihi teorisi de bireylerin faydalarını maksimize etmeye odaklanır. Politikacılar oylarının maksimizasyonu, bireylerin faydalarının maksimizasyonu ile yakından ilişkilidir. Faydaları da maliyetlerinin azaltılması ile mümkün olur (Aktan, 1989).

Buchanan (1978), vergi politikasına anayasal açıdan bakılabileceğini, vergi anayasasının da uzun dönemi içine alan düzenlemelerden oluşacağını ifade eder. Buchanan (1978), vergi oranlarının ve kamu harcamalarının anayasa ile belirlenmesi gerektiğini vurgular. Devletin ekonomide söz hakkı genişledikçe karar alıcıların çıkarları artacak ve kişilerce talep edilen kamu hizmetleri daha fazla olacaktır. Kamu harcamalarının finansmanı, vergi dışı gelirler ile karşılanmak istenecektir çünkü vergileri arttırmak seçmeni mutlu etmeyecektir. Bu nedenledir ki vergi oranlarının ve kamu harcamalarını kanunla belirlenmesi gerekmektedir. Böylece karar alıcıların kamu için yapacakları kamu harcamaları kontrol altına alınmış olacaktır. Bu iktisadi görüşün katkısı devletin yetersizliği teorisini geliştirerek devletin ekonomiyi düzenlemesi gerektiğini savunmasıdır. Ancak vergi oranlarını değiştirme yetkisi parlamentonun elinde olduğu sürece vergi yükümlülerinin gelecek üzerinde olumsuz beklentileri var olacaktır.

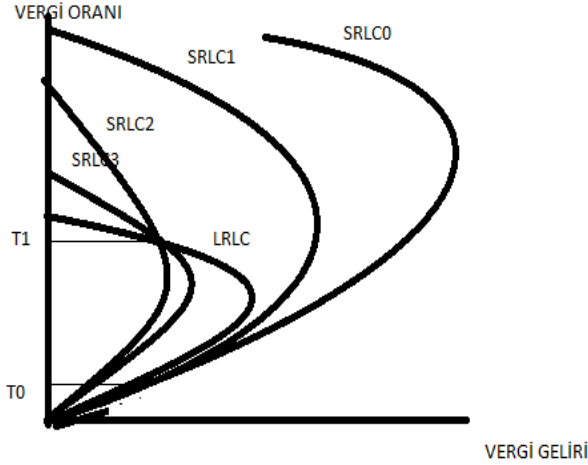
Buchanan ve Lee (1982a), vergilendirme için iyi tanımlanmış tek bir vergi matrahının olmayacağı gibi tek bir vergi oranının da olmayacağını savunurlar. Onlara göre devlet her zaman ek vergi geliri elde etmeye çalışır. Ancak gelir maksimizasyonu için faydalı olan bu durum politikacılar, bürokratlar ve seçmenler için özel kazanç elde etme beklentisi içine girdikleri anlamına gelmez. Onlar ek vergiyi, kaynakları finanse etmek içinde isteyebilirler. Hükümetler uzun vadeli görevde sayılırken siyasi karar alıcılar kısa vadeli olarak göreve gelirler. Siyasi karar alıcılar kısa vadeli göreve geldikleri için politikalarının yarattığı gelir

Roberts (1978), uzun vade içerisinde açıkların kapatılması için vergilerinin yükseltildiğini, bu durumun daha büyük açıklara yol açtığını söylemiştir. Buchanan ve Lee (1982a), arz yönlü iktisat politikasının ekonomiyi uzun dönem açısından ele aldığını söyleyerek vergi indirimlerinin de kısa dönem için üretimi ve vergi gelirlerini arttırmayacağını uzun dönem için arttıracığını savunur.

J.M. Buchanan ve D.R. Lee (1982a), vergi oranları ile vergi gelirleri arasında bir ilişki olup olmadığı konusunu tartışmışlardır. Onlara göre siyasi karar alıcılar vergi oranlarının arttırılmasını olumlu karşılamayacaklardır. Ancak hükümetin vergi gelirlerine olan ihtiyacı nedeniyle ek vergi geliri elde etmeye çalışacağını da söylemişlerdir.

12

Şekil 1.2. Kısa dönem ve uzun dönem Haldun-Laffer eğrileri

Kaynak: Buchanan ve Lee (1982b).

Şekil 1.1’de yatay ekseninde miktar, dikey ekseninde vergi oranı olmak üzere, DL uzun dönem talep eğrisini göstermektedir. Şekil 1.2.’de ise yatay ekseninde vergi gelirleri, dikey ekseninde ise vergi oranı gösterilmektedir. Şekil 1.1.’de talep eğrisi DL, şekil 1.2.’de Haldun-Laffer Eğrisi dediğimiz LRLC uzun dönem eğrisi olarak vergi oranlarına verdikleri tepkilerdir. Kısa dönem için hükümet LRLC ile karşılaşmayacaktır. Vergi oranı sıfır olması durumunda SRLC0 eğrisi olacaktır. Bu dönemde vergi oranlarında yaşanan artışın vergi gelirlerini uzun dönemden daha fazla arttıracığı açıktır. SRLC0 eğrisini maksimum yapan vergi oranı, devlet kısıtlanmadığı takdirde uygulanacaktır. Politik karar alıcılar tek vergi dönemi ile ilgilenecek ve uzun dönemde geliri maksimum yapan orana odaklanacaklardır. Bu oran da T1 vergi oranı olacaktır (Buchanan ve Lee, 1982b).

Mükelleflerin davranışlarını T0 vergi oranına göre ayarladıklarını düşünürsek D0, vergi oranlarında bir değişiklik olmadığı durumda denge olacaktır. T0 vergi oranının üstünde yer alan vergi oranları için gelirler her iki dönemde de artabilir ya da azalabilir. Ancak uzun dönemde daha fazla gelir elde edilecektir. Politikacılar için denge aynı zamanda mükellefler için uzun dönem dengeyi temsil edecekse uzun dönem Haldun-Laffer eğrisi üzerinde yer almalıdır (Buchanan ve Lee, 1982b).

Vergi oranlarındaki indirimlerin gelirleri arttırabilmesi için hükümetin indirimlerin kalıcı olduğu konusunda kişileri ikna etmesi gerekmektedir. Aksi takdirde kişiler, indirimlerin kalıcı olmadığını düşünerek denge oranına geri döneceğini varsayacaklardır. Böylece uzun dönemde vergi gelirleri artmayacaktır. Vergi oranları ve mali politikalar için ikna edici olunması isteniyorsa anayasa devreye girmesi gerekir. İşçiler vergi indirimi olduğu vakit

indirim kadar kazandığı geliri, vergi indirimi ile azalan devlet hizmetlerindeki kayıpla dengeleyeceklerdir (Buchanan ve Lee, 1982b).

2. ARZ YÖNLÜ İKTİSAT POLİTİKASI

Arz yanlı ekonominin temel ilkeleri Adam Smith'e kadar uzanan bir geçmişe sahiptir. Arz yönlü iktisat politikasında da klasik iktisatta olduğu gibi arzın talebi yaratacağı görüşü hakimdir. Ekonomide ortaya çıkan sorunların nedeni efektif talep eksikliği değil üretimdeki eksikliklerdir. Üretim teşvik edilmelidir. Çünkü arz talebe cevap vermemektedir. Üretimin teşviği ise vergi indirimleri ile sağlanabilir. Bu yüzden arz yönlü iktisatçılar ekonomik büyüme için düşük vergi oranının önemini vurgulamışlardır (Brunner, 1982).

1929 krizi nedeni ile yaşanan ekonomik sıkıntılardan biri durgunluktur. Keynesyenler ekonomide talep yetersizliği nedeni ile sorunlar oluştuğunu savunurlar. Onlara göre 1929'da yaşanan durgunluğun sebebi de talep yetersizliğidir. Talep yetersizliği ise kamu harcamaları artırılarak çözülebilir. Bu nedenle ekonomiye müdahalede bulunulması gerekir. Böylece devletin ekonomiye müdahalesi, kamu kesimi büyüklüğü ve kamu harcamalarının GSYH içindeki oranı artmış olacaktır (Karaaslan, 1999).

1970 ekonomik krizinin bir diğer sonucu olan stagflasyon, fiyat artışlarının ve işsizliğin bir arada görülmesidir. Keynesyen görüşe istinaden enflasyonu ortadan kaldırmak için vergileri arttırılmış ve daraltıcı maliye politikası uygulanmıştır. Ancak bu durum da işsizliği beraberinde getirmiştir. Bu gibi ekonomik sorunların artması, 1970'lerde yaşanan petrol kriziyle birlikte Keynesyen politikanın önemini iyice yitirmesini sağlamıştır (Karaaslan, 1999).

Evans (1980)'e göre 1970'lerde yaşanan ekonomik krizin başlıca belirtileri, büyümenin yavaşlaması, kamu kesiminin büyümesi, üretimin gerilemesi, sermaye stoğunun azalması ve stagflasyondur. Keynesyen görüşün verimlilikteki azalışı ve yüksek enflasyonu göz ardı etmesi en önemli eksikliklerindendir. Bu dönemlerde ABD ekonomisi için de verimlilik azalmış, enflasyon oranı artmış ve reel GSMH artışı azalmıştır. Keynesyen dönemde hükümet harcamaları ve vergi oranları gibi maliye politikası değişkenlerindeki etkiler talepteki değişikliklere göre belirlenmiştir. Ancak talep odaklı politikalar, ekonomideki yavaşlamayı arttırmıştır. Keynesyen görüşe göre harcamalar talebi uyarmaktadır. Zenginlerden alınan yüksek oranlı vergiler yoksullara transfer harcamaları yoluyla dağıtılmaktadır. Bu durumda harcamalar artacaktır. Harcamaların artması çıktıyı yükselterek istihdamı arttıracaktır. Faiz oranlarının yüksek olduğu zamanlarda rasyonel düşünen bireyler paralarını faize yatırmak isteyeceklerdir.

Büyük Buhran zamanında da negatif olan faiz oranlarında paralarını ellerinde tutarak artan vergi oranlarını ellerinde bulunan paranın bir kısmıyla ödemişlerdir. Dolayısıyla bu davranış tasarrufları ve sermaye birikimini azaltmıştır. Kamu harcamalarında yapılacak artış, toplam talebe ve devamında eşit vergi oranı indirimlerinin de tüketim ve tasarrufa eklenerek talep artışının daha fazla olmasına neden olmuştur (Karaaslan, 1999).

Arz yanlı yaklaşıma göre Federal bütçe açığındaki artışlar hesaba katılırsa, transfer ödemelerindeki bir artış vergi oranlarındaki bir düşüşe göre daha düşük tasarrufla sonuçlanacaktır. Transfer ödemelerindeki bir artış emek arzını değiştirmeyecek yani toplam üretim kapasitesini arttırmadan toplam tüketimi arttıracaktır. Ekonomi tam istihdam dengesine yaklaştıkça enflasyonist bir etki yaratacaktır. Diğer taraftan, vergi indirimi sonucu sadece talep artmayacak toplam üretime de bir teşvik sağlayacaktır. Vergi indirimleri tasarrufları arttıracak, faiz oranları düşecek, yatırım ve reel ücretler artacaktır. Bunun sonucu olarak enflasyonist baskılar olmayacaktır (Evans, 1980).

Evans (1983), zenginler üzerindeki vergi indiriminin ücretliler üzerindeki vergi indiriminden daha verimli olacağını savunmuştur. Bunun sebebi ise sermaye gelirlerinden tasarruf etme eğilimi yüksek olup tüketim yerine yatırıma dönüşecek olmasıdır. Böylece vergi gelirleri de artacaktır.

İşçiler ile ücret pazarlıkları, artan fiyatlara uyum sağlayacakları şekilde yani enflasyona göre yapılmalıdır. Enflasyon işçilerin gelirlerini daha üst vergi dilimlerine kaydırmaktadır. Bu durum da işçiler daha yüksek ücretler için pazarlık yapmak isteyeceklerdir. Böylece enflasyonist döngü başlayacaktır. Vergi oranlarının düşürülmesi durumunda, ücretler ve fiyatlar aynı oranda artarsa işçiler daha fazla ücret artışı istemeyeceklerdir. Bu sefer de enflasyonist döngü yavaşlayacaktır. Vergi indirimleri de dolaylı yoldan ücret artış taleplerini azaltarak enflasyonun düşmesine katkıda bulunacaktır (Evans, 1980).

Enflasyon nedeniyle yüksek vergi dilimlerine geçen kişi sayısının artması, üretimin azalmasıyla sonuçlanacaktır. Arz yönlü iktisada göre vergi oranlarının yükselmesi durumunda insanlar çalışmak istemeyeceklerdir. Bunun sonucu olarak işverenler kendileri birtakım işleri yapmaya başlayacaklardır. İşverenler tarafından vergiden indirilebilecek giderlere olan talep daha fazla tercih edilecektir. Ayrıca vergilendirmesi az olan projelere yatırım artmaya başlayacaktır (Thrift, 1981).

Roberts (1982), arz yönlü ekonominin insan davranışlarını makro ekonomiye dahil ederek teşviklerin elde tutulan kazançlara bağlı olduğunu yani marjinal vergi oranlarına bağlı

olduğunu, marjinal vergi oranlarının ise kazandıkları gelir ve ellerine kalan gelir arasında kama oluşturduğunu söyler. İnsanlar çalışmalarının karşılığını alamadıkları vakit çalışmak istemeyeceklerdir. Kişiler ellerindeki paralarla tasarruf ve yatırım da yapmayacaklardır. Bu durum da büyüme yavaşlayacaktır.

Arz yönlü görüşe göre kurumlar vergisinde yapılan bir indirim, gelir vergisinde yapılacak bir indirimden daha büyük bir etkiye sahiptir. Bu da kamu harcamalarındaki bir artıştan daha büyük bir etkiye sahiptir. Vergi oranlarındaki bir indirim, kişilerin ellerinde tuttıkları varlıkların getiri oranını yükselterek bireylerin tasarruf etme isteklerini artırır. Bu da daha yüksek tasarrufa, daha düşük faiz oranlarına ve daha yüksek yatırıma yol açar. Daha yüksek yatırım, daha fazla mal ve hizmet üretilebileceği anlamına gelir. Böylece maliyetler o kadar hızlı artmayarak enflasyonu daha yavaş büyütür. Kamu sektöründeki verimlilik artışları küçük olduğundan veya hiç olmadığından, kaynakların kamudan özel sektöre aktarılması verimlilikteki genel büyüme oranını artırır. Verimlilikteki daha hızlı büyüme, vergi indirimi nedeniyle talep edilen mal ve hizmetleri üretmek için gerekli kapasiteyi sağlayarak dengeli bir büyümeye yol açar. Daha düşük vergi oranları, ücret artış isteklerini azaltır. Çünkü vergi indirimi sayesinde reel gelir artmıştır. İşçiler daha yüksek vergi dilimlerine geçerek reel gelir kaybına uğramazlar. Daha düşük enflasyon, reel kullanılabilir gelirden artışa ve dolayısıyla tüketim, çıktı ve istihdamda artışa yol açar. Düşük vergi oranları çalışma isteğini artırarak işin kalitesinde ve miktarında artışa neden olur. Bu da üretken kapasiteyi daha da artırarak enflasyon oranının yavaşlamasına katkıda bulunur (Evans, 1980).

Evans (1980) çalışmasında, Michael Boskin'in yaptığı analizden bahsetmiştir. Evans (1980) Boskin'in vergi oranlarında yapılan %10'luk indirimin kişisel tasarrufları %2 oranında arttırdığı sonucuna ulaştığını söylemiştir. Bu sonucun kişisel tasarruf oranlarının vergi sonrası getiriden etkilendiğini gösterdiğine değinerek vergi oranlarının çalışma arzusunu da etkileyeceğini savunmuştur. Evans (1980)'a göre iş gücü arzının azalması çıktıyı düşürecektir.

Keleher (1981), arz yanlı iktisat ile ilgili olarak vergi oranındaki değişikliklerin üretim faktörlerini ve bu şekilde toplam arzı etkilediğinden bahsetmiştir. Kişilerin davranışlarını marjinal vergi oranları etkiler. Marjinal vergi oranındaki değişiklikler ise toplam arzı ilgilendirir. Keleher (1981), vergi oranlarındaki değişikliklerin nispi fiyatlar yoluyla ekonomiyi etkilediğini vurgulamaktadır. Bu nedenle vergi oranı değişikliklerinin nispi fiyat değişiklikleri olarak ele alınması gerektiğini savunur.

2.1. İbni Haldun'dan Vergi İndirimleri Hakkında Görüşler

Vergi oranındaki artışların vergi gelirlerini azaltabileceği literatürde çok eskilere dayanmaktadır. Vergi indirimleri ile ilgili ilk görüşler İbni Haldun'dan gelmektedir. İbni Haldun 1371 yılında yayımladığı “Mukaddime” adlı eserinde devletin oluşumu ve vergilere duyulan ihtiyaçtan bahsetmiştir. Haldun (2004)'e göre bir hanedanın oluşumunda vergiler küçük matrahlar halindedir. Vergilerin hasılatı yüksek olur. Hanedanın genişlemesiyle vergilere duyulan ihtiyaç artar. Yüksek vergilere karşılık hasılat düşük olur. Düşük vergi oranları vergi yükümlülerini tatmin ederek çalışma isteklerini arttırır. Böylece teşebbüsler de büyür. Bu sayede vergi matrahı genişleyerek vergi geliri de artar. Vergi oranının arttırılması ile vergi gelirinin düşeceği görüşü ilk olarak İbni Haldun'dan çıkmıştır.

Hanedan halkı, refah ve bolluktan dolayı bedevi adetleri olan sadeliği bırakarak daha iyisini istemeye başlarlar. Devlette lüks adetlerin yayılması, tali ihtiyaçların artması ve kamu harcamalarının artması çiftçilik yapan köylüler üzerine yeni vergiler koyulmasıyla devam eder. Hükümet gelirlerini arttırmak için vergi oranlarını yükseltir. Halkın vergi yükü zamanla ağırlaşarak çalışma arzusu yok olur. Vergileme sonucu çıktı-kar arasındaki fayda azalır. Azalan fayda nedeniyle müteşebbislerin cesareti kırılarak üretim düşer. Ancak refahı arttırmak için iş adamları üzerindeki ağır vergileri düşürmek suretiyle mükellefleri cesaretlendirmek gerekir. İbni Haldun vergi oranlarının optimum seviyede olmasına önem vermiştir. Vergi oranları beklenen karın üzerindeyse yatırım yapılmayacak altında ise yatırım kararı alınabilecektir. Devletin ihtiyaçları arttıkça bütçe açıkları da büyüyecek ve vergilere daha fazla ihtiyaç duyulacaktır. Tüccarların sağladıkları karları gören devlet yönetimi de üretim sektörüne girmek isteyecektir. Ancak bu durum tüccarlar üzerinde fazladan bir yük oluşturur. Tüccarlar birbirinin dengi olup birbirleriyle rekabet edebilirler. Ancak üretime katılan devletin elinde daha fazla ürün bulundurması nedeniyle rekabet adaletli olmayacaktır. Devlet daha ucuz fiyatla daha fazla miktarda mal elde edebilir. Tekel fiyatı ile piyasaya sürebilir. Ürünler, değerinden yüksek fiyata tüccara satılırsa tüccarın karı azalacak maliyeti yükselecektir. Böylece tüccarlar ticaretlerini sürdüremez hale gelebilir. Çiftçi tarım faaliyetlerinden, tüccar da ticaretten çekilir. Bu durum vergi gelirlerinin daha fazla azalmasına yol açar. Üretim durur böylece stoklar azalır ve sermaye başka yerlere aktarılır (İlgen, 2005).

Haldun (2004)'a göre ülkenin gelirleri vergi oranına bağlıdır. Her devlet, bütçesi için farklı vergi oranına sahiptir. Devlet büyüdükçe egemenlik gücü isteği devleti refaha yönlendirir. Devletin lüks harcamaları artar sonunda vergi oranları da yükselir. Toplumun giderleri gelirlerinden daha fazladır. Kişilerin elindeki gelir, giderlerini karşılamaya yetmemektedir.

Devlet toplumdan savaş masraflarını karşılamak için ya da gittikçe artan lüks masraflarını karşılamak için kişilerin servetlerine el koyacak veya vergi yükünü arttıracaktır. Elde ettiği gelirleri kendi çevresine dağıtmak isteyecektir. Zenginliğin aynı soydan gelenlerin elinde olması istenen durumda devlet harcamalarını arttırmak ve diğer devletlerde nüfuz sahibi olabilmek için hediyeler göndermek isteyecektir. Hükümet, harcamalarını karşılayabilmek için ise vergi oranlarını arttırmak zorunda kalacaktır. Bu durumda İbni Haldun (2004) lüks için yapılan bu harcamaların israf olduğunu dile getirir. Ona göre dini emirler ile uyum sağlanan harcamalar ve vergiler olması gerekir. Vergi idaresi onun için önemli bir müessesedir. İdare tarafından vergi gelirlerinin toplanıp, ödemelerin yapılması sağlanır. Bu idarelerde uzmanlaşmış kişilere yer verilir. Vergi kayıtları bu işlerden sorumlu ehil muhasebeciler tarafından oluşturulur. Kişilerin üzerindeki vergi yükü düşük olursa kişilerin çalışma arzuları artacaktır. Çalışma isteğini arttıracak şey düşük vergilerdir. Düşük vergi oranıyla vergi matrahı da genişler. Vergi matrahı belli bir oran sınırına ulaştığı vakit oranı arttırmanın gelire hiçbir faydası olmayacaktır.

2.2. Haldun- Laffer Eğrisi Üzerine Arz Yönlü Yaklaşımlar

Arthur Laffer (1980), arz yönlü iktisat teorisinin kurucularından olup arz yönlü iktisadı, klasik iktisadın başka bir bakış açısı olarak değerlendirmiştir. Bruce Bartlett (2012) ise Arthur Laffer'in görüşlerini destekleyerek arz yönlü iktisadı klasik iktisadın yeniden keşfedilmesi olarak adlandırır. Onlara göre ekonomi teşviklerle büyüyecektir. İnsanlar vergiler ve kamu harcamaları üzerinde yapılacak teşvikler ile kendisine daha cazip gelenler doğrultusunda davranışlarını değiştirecektir (Aktan, 1989). Vergi indirimleri ile üretim artacak ve vergi hasılatı da artacaktır. Laffer'in vergi oranı ve vergi gelirleri arasında kurduğu ilişki de Haldun-Laffer eğrisi ile gösterilmektedir. Haldun-Laffer eğrisi vergilerin azaltılmasının milli gelirin artmasına yardımcı olacağını varsayar. Düşük vergi oranları kamu gelirlerinin artmasına, enflasyonun düşüp krizlerin önlenmesine, tasarrufların ve yatırımların artmasına dolayısıyla üretim ve arzın artmasına fayda sağlar (Nikoloski ve Paceskoski, 2016).

Arz yanlı iktisadın klasik iktisada kadar uzandığından bahsetmiştik. Smith (1776), yüksek vergilerin malların tüketimini azaltarak daha az vergi geliri sağlayacağına değinmiştir. Montesquieu (1748), aşırı vergilendirmenin sonucu kölelik olduğundan ve köleliğin ise gelirden azalma meydana getireceğinden bahsetmiştir.

Say (1834) ise, sadece tüketimin teşvik edilmesinin ve arttırılmasının ticarete fayda sağlamayacağını söyler. Çünkü iyi hükümetin amacının üretimi teşvik etmek olduğunu, kötü

hükümetin amacının ise tüketimi teşvik etmek olduğunu savunur. Aşırı vergilendirmenin devleti zenginleştirmeden bireyi yoksullaştıracakını savunur. Talebin azalmasıyla üretimin ve vergiye tabi malların azalacağını da ekler.

Haldun-Laffer Eğrisi hakkında ünlü Amerikalı devlet adamı John C. Calhoun (1843)'de ABD Senatosu'nda görev yaparken vergi tarifelerinin gelir üzerindeki etkileri hakkında, vergilerin uygulanabileceği tüm mallarda, vergi oranlarında maksimum gelir elde edilebilecek bir noktasının olduğundan bahsetmiştir. Ayrıca Calhoun (1843), maksimum nokta dışında aynı vergi miktarının iki farklı vergi oranıyla toplanacağını da dile getirmiştir.

Ünlü siyaset bilimci C. Northcote Parkinson 1960 yılında yayımladığı "The Law and the Profits" adlı kitabında, vergilerin milli gelire oranı %20'e ulaştığında vergi getirilerini azaltacağını öne sürmüştür (Bartlett, 2003). McKenzie (1973), yasal ve fiili oranların farklı olabileceğinden bahsetmiştir. Aynı zamanda yasal oran artışlarının bazı gruplar için daha düşük vergi tahsilatlarına yol açabileceğini söylemiştir.

Bartlett (2003), Geoffrey Brennan ve James Buchanan'na göre vergi artışlarının basitçe ek harcamaları körükleyeceği görüşünde olduğundan bahsetmiştir. Onlara göre vergi kesintileri de yasama organları üzerinde harcamaları kısımları yönünde baskı oluşturur. Bu nedenle hükümetin boyutunu sınırlamanın en iyi yolu gelirin harcanmasını engellemektir.

Mundell (1971), stagflasyonun sebebinin 1971'de altın standardının terk edilmesi olduğunu ileri sürmüştür. Enflasyonun marjinal vergi oranlarını arttırdığını, enflasyonun nedeninin ise işçilerin maaş artışı olsa bile satın alma güçlerinde gerçek bir artış elde edemeden daha yüksek vergi dilimlerine geçmeleri olduğunu söylemiştir. Mundell, bu nedenle stagflasyonu sona erdirmek için altın fiyatını hedefleyerek ve fiili bir altın standardını yeniden tesis ederek para büyümesinin sıkılaştırılması ve teşviklerin yeniden sağlanması ve para talebinin artırılması için vergi oranlarının düşürülmesi gerektiğini savunmuştur. Mundell (1971), vergi indiriminin istihdamı ve büyümeyi arttıracakını, istihdam ve büyüme ile beraber para talebinin de artacağını dolayısıyla Federal Rezerv'in genişletici para koşullarıyla ilişkili faiz oranlarının düşmesine neden olmadan ekonomiye ek reel para bakiyeleri sağlamasına yardımcı olacağını savunur. Parasal hızlanmanın enflasyonist olduğunu fakat işsizlik varken vergi indiriminin genişletici olduğunu söyler.

Blinder (1981b), 1844 yıllarında J. Dupuit'in vergi oranı ile vergi gelirleri ilişkisini ele aldığını bu sebeple eğriye Dupuit eğrisi denilmesi gerektiğini açıklamıştır. Dupuit (1844), bir verginin sıfır vergi oranından yasaklayıcı noktaya kadar arttırılırsa gelirin önce sıfır

olacağından maksimuma ulaşana kadar artacağını sonra tekrar sıfır olana kadar azalacağından bahsetmiştir. Aynı şekilde Fullerton (1982)'da Adam Smith tarafından da bu ilişkinin ele alındığını dolayısıyla bu eğriye Smith-Dupuit eğrisi denilmesi gerektiğini ifade etmiştir.

Clark (1945), vergi yükünün %25'i aşmaması gerektiği aksi takdirde yüksek oranlı vergilerin enflasyona sebep olacağını öne sürmüştür. Clark (1945), yüksek vergi oranlarının ücretin belirli kısmının vergi ödemesine giderek çalışma isteğini azaltacağını savunmuştur. Bunun sonucunda üretimin azalacağını ve azalan üretimin fiyatların artmasına yol açarak enflasyona sebep olacağını söylemiştir.

Brunner (1982), ekonomik büyümenin sağlanması için vergi oranlarının indirilmesi gerektiğini savunur. Bu yolla çalışma arzı arttırılarak üretime olumlu etki sağlanır. Vergi matrahı genişlettilererek enflasyon ortadan kaldırılır. Evans (1981) tarafından yapılan analizde vergi oranlarında yapılan bir indirimin ekonomide başarılı olabilmesi için kamu harcamalarında da indirim yapılmasını savunmaktadır.

Keleher (1981), vergi oranlarında yapılan bir indirimin insanları çalışmaya teşvik edeceğini, tüketim yerine tasarrufa yönlendireceğini söylemiştir. Ayrıca yer altı ekonomisine olan talebi azaltacağını da dile getirmiştir. McCulloch (1975)'da vergi oranların düşürülmesi gerektiğini, düşük vergi oranlarının daha fazla getiri sağlayacağını savunmuştur.

Gilder (1981), zenginlerin vergilerinin azaltılmasının yoksullara ve işçilere daha yararlı olacağından bahsetmiştir. Vergi indirimleri tasarrufların artmasına, daha düşük işsizliğe, yatırıma, verimlilik artışına ve reel ücretlerin yükselmesine yol açacaktır. Zenginlerin yüksek kazançlarından elde ettikleri yatırımlar istihdam ve büyüme yaratacaktır.

3. HALDUN-LAFER EĞRİSİ

3.1. Haldun-Laffer Eğrisi Tanımı

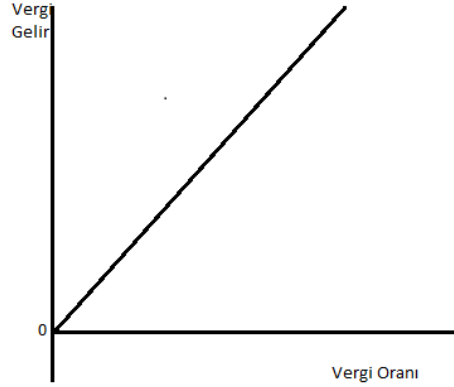
Arz yönlü iktisadın en önemli temsilcilerinden Laffer (2004), vergi oranı ve vergi geliri arasındaki ilişki hakkında, vergi oranı belirli bir orana kadar artarken vergi gelirlerinin arttığını belirli bir orandan sonra vergi gelirlerinin düşmeye başladığını söylemiştir. Bu savunusunu Haldun-Laffer eğrisi olarak bilinen bir eğri ile ifade etmiştir.

Wall Street Journal editörü Wanniski (1975), Artur Laffer'in çizdiği bir grafiğe “Laffer eğrisi” diyerek bu eğriyi incelemiştir. Wanniski, 1979 tarihli “ The Way the World Works” adlı kitabında eğriyi daha da geliştirmiştir. Haldun-Laffer eğrisi Beenstock (1979), Buchanan ve Lee (1982b), Canto, Joines ve Laffer (1981), Feige ve McGee (1983), Fullerton (1982) ve Lambert (1985) , Atkinson ve Stern (1980), Hemming ve Kay (1980), Hutton ve Lambert (1980) ve Mirowski (1982) gibi arz yönlü iktisatçılar tarafından da tartışılmıştır. Haldun-Laffer eğrisi genel denge ilişkisi olmasına rağmen, kısmi denge açısından da incelenmiştir. Genel denge modellerini kullanan Canto, Joines ve Laffer (1981), Feige ve McGee (1983) ve Fullerton (1982), teknoloji, faktör arzı ve ürün talepleri için belirli fonksiyonel formlar seçmiş ancak bu seçimlerin Haldun-Laffer eğrisinin ima edilen şekli üzerindeki sonuçlarını ciddi bir şekilde tartışmamışlardır (Malcomson, 1986).

Laffer (2004), “Laffer Eğrisi: Geçmiş, Bugün ve Gelecek” adlı makalesinde Haldun-Laffer eğrisinin kendi tarafından icat edilmediğini söylemiştir. İbni Haldun'un “Mukaddime” adlı eserinde Laffer eğrisini ima ettiğinden bahsetmiştir. Laffer'e göre hanedanlık döneminde küçük vergilerden büyük gelirler sağlanması, hanedanlığın sonunda büyük vergilerden küçük gelirler sağlanması görüşleri Laffer eğrisini ima etmektedir.

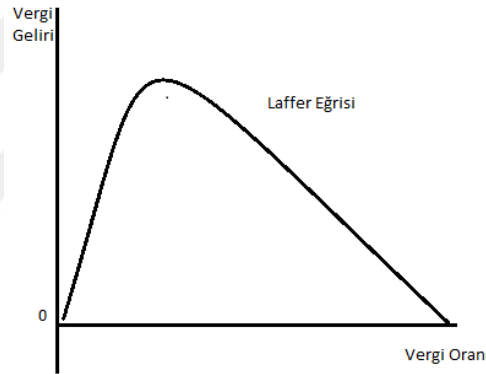
Laffer (2004) aynı makalesinde insanların vergi sonrası gelir elde etmek için çalışacağından, vergi ödemek için çalışmak istemeyeceklerinden bahsetmiştir. Vergi indirimlerinin zamanlaması ile ilgili olarak insanlar çalışacakları zamanı, yatırım ve harcama yapacakları zamanı değiştirebileceklerdir. Gelecekte vergi oranlarının düşmesi bekleniyorsa, kişiler faaliyetlerini yüksek vergili dönemden düşük vergili gelecek döneme kaydırmaya çalışacaklardır. Böylece şimdiki dönemde vergilendirilebilir ekonomik faaliyeti azaltacaklardır. Vergi indirimlerinin yeri ise kişiler gelirlerini nereden elde edeceklerini, yatırımlarını nereye yapacaklarını kendilerinin seçmeleri durumudur.

Laffer (2004), düşük vergi oranlarından yüksek vergi oranlarına göre daha fazla gelir elde edileceğinden bahsetmiştir. Devletin uyguladığı vergilerin iş gücüne katılımını engelleyeceğini ve üretimi azaltacağını savunur.

Şekil 3.1. Statik puanlama

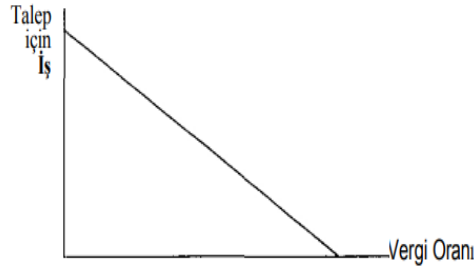
Kaynak: Çukurçayır (2011).

Şekil 3.2. Dinamik puanlama

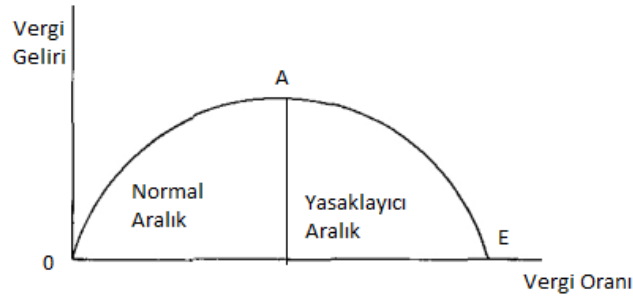
Kaynak: Çukurçayır (2011).

Vergi oranı ve gelir ilişkisi incelenirken statik ve dinamik puanlama yöntemi kullanılır. Ordinatta vergi geliri, apsiste ise vergi oranı yer almaktadır. Şekil 3.1.'de Statik puanlama yöntemi grafik ile gösterilmektedir. Şekil 3.1.'de görüldüğü üzere statik puanlama yöntemi vergi oranı arttıkça vergi gelirinin de artacağını, vergi oranında bir azalma olması durumunda vergi gelirinde de azalma olacağını varsayar. Şekil 3.2.'de yer alan grafikte ise Dinamik puanlama yöntemi gösterilmiştir. Dinamik puanlama yöntemi ise vergi oranı ve vergi geliri arasındaki ilişkinin ölçülmesi açısından önem taşır. Dinamik puanlama yöntemi maksimum vergi oranına kadar vergi oranı arttıkça vergi gelirinin artacağını, maksimum vergi oranından sonra ise vergi oranı artsa dahi vergi gelirinde artış olmayacağını gösteren bir grafikdir (Çukurçayır, 2011).

Şekil 3.3. İş talebi – Vergi oranı ilişkisi

Kaynak: Mozser (1981).

Şekil 3.4. Vergi geliri-vergi oranı ilişkisi

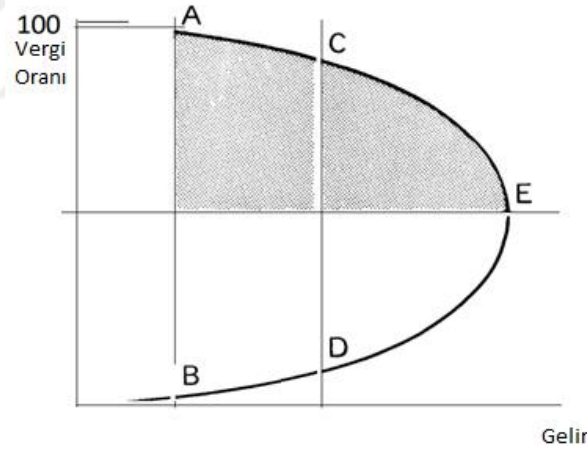
Kaynak: Mozser (1981).

Haldun-Laffer eğrisi baş aşağı veya yanlamasına bir U eğrisidir. Vergi oranındaki artışların vergi gelirlerini sınırsız olarak artıramayacağını, belirli bir orana kadar vergi gelirlerini arttıracığını göstermektedir. Belirli bir orandan sonra vergi oranlarının artması daha düşük vergi tahsilatı sağlayacaktır. Bu durum yüksek fiyata karşı verilen tepkinin aynısıdır. Vergi oranı, yani hükümetin iş için belirlediği fiyat arttıkça, arzulan iş miktarı düşer. Bu durum şekil 3.3.'de ki talep eğrisinde gösterilmektedir. Buradan Haldun-Laffer eğrisi türetilmiştir. Sabit birim maliyetleri ve doğrusal bir talep eğrisi olan bir firmanın karını nasıl maksimize edebileceğini şekil 3.4.'de ki eğri açıklamaktadır. Fiyat arttıkça, talep edilen miktar azalır. İlk başta, daha az birime uygulanan daha yüksek fiyat, daha fazla toplam gelirle sonuçlanır. Ancak çok geçmeden miktar, fiyattaki artıştan daha büyük oranda düşer. Bu nedenle, yüksek fiyat ile vergi gelirleri de düşer (Mozser, 1981).

Çan şeklindeki bu eğri, sıfır vergi oranında sıfır olan devlet gelirlerinin vergi oranı arttıkça yükseldiğini ancak sonunda %100 vergi oranında sıfıra inene kadar düşerek maksimum noktaya ulaştığını göstermektedir. Haldun-Laffer eğrisinin dinamiği, vergilendirme ile iş gücü ve sermaye arzı arasındaki değiş tokuştur. Daha yüksek vergi oranları iş gücü ve sermaye

arzını azaltarak ulusal çıktıyı düşürür. İlk başta vergi oranındaki artışın pozitif gelir etkisi, ulusal çıktı büyüklüğü üzerindeki negatif etkiyi aşar. Böylece devlet gelirleri artar. Ancak belirli bir noktada vergi oranındaki daha fazla artışın pozitif gelir etkisi, ulusal çıktı üzerindeki negatif etkiye eşit olur; hükümet gelirlerinin artması durur. Son olarak, vergi oranındaki daha fazla artışın pozitif gelir etkisi ulusal çıktı üzerindeki negatif etkiden daha azdır böylece hükümet gelirleri de fiilen azalır (Gutmann, 1979).

Arthur Laffer'in belirttiği gibi, her zaman aynı geliri sağlayan iki vergi oranı vardır. Vergi oranı %100 olduğunda, tüm üretim durur ve bu nedenle devlet gelirleri sıfırdır. Öte yandan, vergi oranı sıfır ise insanlar ürettiklerinin %100'ünü para ekonomisinde tutabilirler. Bu nedenle üretim maksimize edilmiştir ve para ekonomisinin çıktısı sadece işçilerin boş zaman arzusıyla sınırlıdır. Ancak vergi oranı sıfır olduğu için hükümet gelirleri yine sıfırdır (Wanniski, 1979). Laffer, yüksek vergi oranlarının çalışmayı caydıracağını, daha az çıktıya yol açacağını ve böylece hükümetin toplam vergi gelirini azaltacağını iddia etmiştir (Mozser, 1981).

Şekil 3.5. Haldun-Laffer Eğrisi

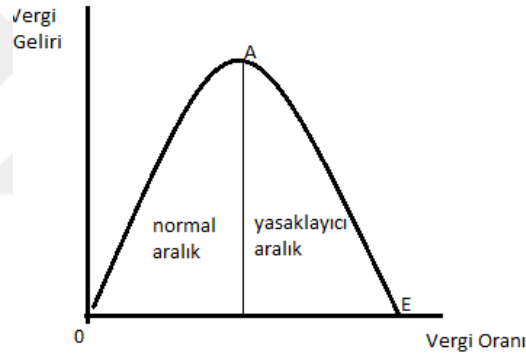
Kaynak: Wanniski (1979).

Şekil 3.5.'te yer alan Haldun- Laffer eğrisinde A noktası çok yüksek bir vergi oranını ve çok düşük bir gelir oranını temsil eder. B noktası çok düşük bir vergi oranını ve çok yüksek bir üretimi temsil etmektedir. Yine de her ikisi de hükümete aynı geliri sağlamaktadır. Aynı durum C ve D noktaları için de geçerlidir. Hükümet vergi oranını daha da düşürerek, örneğin A noktasından C noktasına, gelirlerin ve çıktının daha da genişlemesiyle birlikte arttığını tespit eder. Vergi oranının artırılmasıyla, örneğin B noktasından D noktasına, gelirler de aynı

miktarda artar. E noktasında gelirler ve üretim maksimize edilmiştir. E noktasında hükümet vergi oranını tekrar düşürürse üretim artacak, gelirler düşecektir. Ve eğer E noktasında vergi oranı yükseltirirse hem çıktı hem de gelir düşecektir. Gölge alan, oranların gereksiz yere yüksek olduğu hem çıktı hem de gelir kazançlarıyla azaltılabileceği yasaklayıcı aralıktır (Wanniski, 1979).

Wanninski tarafından yapılan analize göre eğrinin çeşitli noktalarında vergi oranı yasaklayıcı bir aralığa denk geliyorsa vergi oranlarının azaltılması gerekmektedir. Eğrinin tepe noktasının %25 vergi oranında olduğunu ve eğrinin tepe noktasının seçmenlerin vergilendirilmek istediği nokta olduğunu ileri sürmüştür. Refahını maksimize eden hükümetin, standart fayda-maliyet analizi ile belirlenen bütçe büyüklüğü için normal aralıkta bir yerde faaliyet göstermesi gerekmektedir (Fullerton, 1982).

3.2. Haldun-Laffer Eğrisinde Yasaklayıcı ve Normal Aralık

Şekil 3.6. Yasaklayıcı ve normal aralık

Kaynak: Bilgin (2018).

Laffer (2004)'a göre vergi oranı sıfırken devlet herhangi bir gelir elde edemeyecektir. Vergi oranı arttıkça vergi geliri artacak belli bir oranda maksimum vergi geliri elde edecek ve maksimum gelir elde edilen orandan sonraki her oran için vergi gelirleri düşecek vergi oranı yüz olduğu vakitte hiç vergi geliri elde edilemeyecektir. Kimse vergi sonrası sıfır ücret karşılığında çalışmak istemeyecektir. Şekil 3.6.'da yer alan grafikte A noktası maksimum vergi gelirinin elde edileceği oranı göstermektedir. A noktasının solu normal aralığı temsil ederken A noktasının sağı ise yasaklayıcı aralığı temsil etmektedir.

Şekil 3.2.'den anlaşılacağı üzere vergi oranının, maksimum vergi oranı olan A noktasından yüksek olduğu her noktası yasaklayıcı (prohibitive) aralıktadır. Bir vergi oranı artışı daha

yüksek gelir sağladığında vergi normal aralıktadır. Bir vergi oranı artışı daha düşük gelire yol açtığında yasaklayıcı aralıktadır. Yasaklayıcı aralıkta yapılan bir vergi indirimi vergi gelirlerinin artmasına sebep olur. Yani vergi indiriminin ekonomik etkisi aritmetik etkisinden büyük olacaktır (Laffer, 2004).

3.3. Vergi Oranları Arası Ters Bir İlişki Hakkında Don Fullerton Yorumu

Arthur Laffer ve arz yönlü iktisatçıların vergi geliri ile vergi oranı arasındaki ilişkiyi gösteren Haldun-Laffer Eğrisini çizdiklerinde, eğrinin normal aralık olarak adlandırılan yukarı doğru eğimli bir bölümünü ve ardından yasaklayıcı aralık olarak adlandırılan aşağı doğru eğimli bir bölümünü çizdiklerinden bahsetmiştik. Don Fullerton tarafından da eğri farklı bir bakış açısıyla ele alınmıştır.

Yasaklayıcı aralık için yüksek vergi oranlarının ekonomik faaliyeti durdurduğu ve boş zamanları teşvik ettiği söylenmektedir. Aynı gelir iki vergi oranından biriyle elde edilebileceğinden, hükümet normal aralıktaki düşük oranı seçerek rasyonel davranacaktır. Arz edilen iş gücü miktarının vergi oranlarına duyarlılığı maksimum gelirle belirlenir. Böylece normal alan ile yasaklayıcı alan birbirinden ayrılır. Eğer arz esneklikleri yeterince yüksekse, ekonomi yasaklayıcı aralıkta olabilir. Haldun-Laffer eğrisinin konumu vergilendirilen faktörün arz esnekliğine bağlıdır. Eğer bu esneklik oldukça düşükse toplam geliri maksimize eden nokta o faktör için daha yüksek bir vergi oranında olacaktır veya bunun tersi de geçerlidir. Tepe, düşük vergi oranı ve yüksek esneklik, yüksek oran ve düşük esnekliğe doğru bir sırtta dönüşecektir. Eğri üzerindeki her bir nokta, belirli bir esneklik için toplam geliri maksimize eden vergi oranını göstermektedir. Sonsuz bir arz esnekliğinde, emek veya sermaye gibi bir faktörün sahipleri vergiye, bu faktörü hiç arz etmeyerek karşılık verecektir. Büyük bir sonlu esneklik durumunda, vergi oranının normal aralıkta kalabilmesi için çok düşük olması gerekir. Esneklik azaldıkça, daha yüksek vergi oranları gelirleri maksimize edecektir. Sıfır esneklikte, faktör arzı etkilenmez ve gelir üzerindeki tek sınır faktörün toplam ürünü tarafından verilir (Fullerton, 1980).

Bu eğri bir ürüne uygulanan vergi oranının o ürüne yönelik talebin fiyat esnekliğine göre değiştirilmesiyle ya da sermaye vergisi oranlarının sermayenin vergi dışı net getirisine göre tasarruf esnekliğine göre değiştirilmesiyle çizilebilir (Fullerton, 1985). Haldun-Laffer eğrisi yorumlanırken ortalama ya da marjinal vergi oranları kullanılabilir. Ortalama oranlar toplam gelirleri belirlemek için gereklidir. Ancak marjinal oranlar teşvik etkileri açısından daha önemlidir (Fullerton, 1982).

$Ed > -1$ ise talep esnek değildir. Talebin esnek olmadığı durumda daha yüksek vergi oranları her zaman daha fazla gelir sağlayabilir. $Ed < -1$ ise eğri aşağı eğimli olup orijine doğru dışbükeydir. $Ed = \infty$ yani $t = 1 / (1 + Es)$ olduğu durumdur. Gelir maksimizasyon oranı E , sıfıra giderken esnek olmayan arz olup bire yaklaşır. E , sonsuza giderken sonsuz esnek arz olup sıfıra yaklaşır (Fullerton, 1985).

3.4. Haldun-Laffer Eğrisinde Aritmetik ve Ekonomik Etkiler

Laffer (2004), vergi oranındaki değişikliklerin vergi gelirleri üzerindeki etkilerinden bahsetmiştir. Bu etkiler aritmetik etki ve geometrik etki olarak ifade edilir. Aritmetik etki, vergi oranlarının düşürülmesi ile vergi gelirlerinin orandaki düşüş miktarı kadar azalması durumuna denir. Ekonomik etki ise vergi oranlarını düşürmenin iş, üretim ve istihdam üzerindeki arttırıcı etkisi ile vergi matrahının artması durumuna denir. Vergi oranlarının artması ise cezalandırıcı bir etki yaratacaktır. Birde bu iki etkiye ek olarak harcama etkisi vardır. Harcama etkisi vergi indiriminin teşvik yaratarak hükümet harcamalarını azaltması durumudur. Böylece bu üç etki ile beraber bütçe dengeye gelecektir. Büyüyen bir ekonomi karşısında işsizlik düşecek, gelir artacak ve sosyal refah programlarının azaltılması yönünden fayda sağlayacaktır.

3.5. Arz Yanlı İktisatta Nispi Fiyatların Etkisi

Arz yönlü iktisatta ekonomi nispi fiyatlarla ilgilenir. Ekonominin durgunluktan çıkabilmesi için arz tarafının harekete geçirilmesi gerekmektedir. Harekete geçirecek unsur teşvikler olup en etkilisinin marjinal vergi oranlarındaki indirimlerin olacağı savunulur. Arz yanlı iktisat kısa değil uzun dönemli sorunlar ile ilgilenir çünkü büyüme ve üretimin artması uzun dönemde halledilebilir. Üretimin artması için emek arzının artması ve yatırımların artması gerekir ki bunun en etkili yöntemi emek ve sermaye üzerindeki vergi oranlarının indirimi olacaktır. Vergi iadesi ve gelir vergisi oranında indirim bazı teşviklerdendir. Vergi oranında indirim ile vergi iadesi uygulaması birbirinden farklı etkilere sahiptir. Vergi iadesinin etkisi, gelir ve sermaye vergi oranında bir indirim kadar etkili değildir (Bilgili, 1993).

Nispi fiyat ile ilgili teoriler aslında neoklasiklere dayanmaktadır. Teşvik olmadığında kişiler tarafından mallara biçilen değerler duracak ve hatta değişmeyecektir. Kişiler düşük mallara yüksek değerler ödeyerek ticaret yapacaklardır (Bilgili, 1993).

Nispi fiyat arz yanlı iktisatta ikiye ayrılarak işlenmiştir. Birincisi kişilerin cari gelir ve boş vakit arasındaki tercihidir. İkincisi ise kişilerin yatırım ile tüketim arasındaki tercihidir. Nispi

fiyatlar marjinal vergi oranından etkilenir. Kişiler vergi oranı yüksek ise boş zamanı çalışmaya, tüketimi de yatırıma tercih edeceklerdir. Tüketici fayda maksimizasyonu, üretici ise kar maksimizasyonu varsayımı ile hareket ederler. Vergilerin davranışlarımızı etkilemesi ise ödenebilecek maksimum vergi oranlarına bağlıdır. Jevons'un da nispi fiyatlardaki değişimin kaynak dağılımını etkilediği görüşünde olduğu söylenmektedir. Her ek birimin fiyatının ilave birimin marjinal faydasına eşitlendiği noktada dengeye gelinecektir (Bilgili, 1993)

Carl Menger'in öğrencisi olan Frederick Von Weisser bir saat çalışmanın fırsat maliyeti bir saat boş geçirilen vakitten elde edilen faydaya eşit olması gerekir diyerek fırsat maliyetini ortaya çıkarmıştır. Bu sebeple çalışmanın maliyeti boş zamana göre düşük olmalıdır ki çalışmayı tercih etsinler. Ya da çalışmanın faydası boş zamanın faydasından fazla olmalıdır. Çalışmanın maliyeti ise vergi oranları düşürüldüğünde düşecektir. Böylece çalışmanın faydası fırsat maliyetinden fazla olmuş olacaktır. Kişiler kararlarını nispi fiyat etkisine göre verir. Çalışmanın fiyatı ücrettir. Ancak çalışmamanın fiyatı da çalışılıysaydı alınacak olan ücrete eşit olacaktır. Çalışmanın nispi fiyatı yüksek olduğunda çalışma tercih edilecektir (Bilgili, 1993).

Tasarruf için de aynı şey geçerlidir. Vergi oranı tasarrufun üzerinde ne kadar yüksek ise kişiler tüketim talebinde bulunmak isteyeceklerdir. Marjinal vergi oranı ne kadar yüksek olursa boş vaktin nispi fiyatı düşük olacak ve tercih edilecektir. Rasyonel davranan bireyler nispi fiyatı düşeni talep ederler (Bilgili, 1993).

Keynesyen iktisatta vergi oranlarındaki bir indirim harcanabilir geliri arttırır. Bunun sonucunda mal/hizmet talebi artar. Toplam talep artması ile üretim artar üretimin artması istihdamı arttırarak toplam geliri yani reel geliri arttırır. Böylece harcamalar tekrar artacaktır. Fakat arz yönlü iktisatta vergi oranlarında bir indirim önce nispi fiyatları etkileyecek daha sonra toplam talebi etkileyecektir. Arz yönlü iktisatta devlet harcamalarının sabit kalması varsayımı altında vergi oranlarındaki indirimin bütçe açığına sebep olmaması için ya tasarrufların arttırılması ya da yatırımların azaltılması gerekecektir. Sonuç olarak harcamaların artmaması gerekmektedir (Bilgili, 1993).

3.6. Gelir, İkame ve Mali Etkiler

Arz yönlü iktisatçılara göre vergilendirme devlet müdahalesi olarak görülüp ekstra maliyet olarak algılandığı için kişiler vergilendirilen faaliyetlerden vergilendirilmeyen faaliyetlere kayacaklardır. Vergi oranlarında artışlar mükellefleri vergi kaçakçılığına sevk edecek ve verginin ekonomiye katkısını azaltıcı yönde etkileyecektir (Mozser, 1981).

Verginin ekonomi üzerinde birtakım etkileri mevcuttur. Gelir etkisi, ikame etkisi ve mali etkiler bunlardan sayılır. Gelir etkisi üretim artmasına neden olan etkidir. İkame etkisi ve mali etki kaynak tahsisini bozucu etkiye sahip olan etkiler olarak sayılabilir. Gelir etkisi çalışmaya sevk eden etki iken ikame etkisi boş zamanı tercih ettiren etkidir (Balseven, 2003).

Vergi geliri ekonomik faaliyeti gelir etkisi yoluyla etkileyebilirken, vergi oranları ikame etkisi yoluyla etkiler. Nispi fiyatlarda vergisel anlamda bir gelir etkisi yaratıp yaratmayacağı hükümetin elde edilen gelir artışını nasıl değerlendirdiğine bağlıdır. Eğer hükümet vergi gelirini kamu hizmetlerini üretmek için kullanırsa, o zaman bir vergi oranı değişikliği sıfır toplam gelir etkisi yaratacaktır (Laffer, 1981).

Laffer (1981), vergiyi takoz olarak görmektedir. Mükellefler karar alırken vergi sonrası gelirlerine göre alır. Vergi sonrası üreticiler arzlarını azaltacaklardır. Bir faaliyetin vergi indirimi sonrası getiri oranı arttığında, daha fazla faaliyet yapılacak ve vergi tabanı genişleyecektir.

Mozser (1981), gelir vergisini işletmeye uygulanan bir maliyet olarak görür. Verginin gerçek etkisinin arz ve talep esnekliğine bağlı olduğunu söyler. Vergiler arz eğrisini yukarı kaydırır. Arz eğrisi için verginin fiyat ve miktar etkisi bulunur. Talep edilen miktar fiyata duyarlı değilse arz eğrisinin esnekliği, verginin tamamının alıcıya aktarılmasını sağlar. Talep esnekliği arttıkça vergiyi aktarmak güçleşir. Sonsuz talep esnekliği ise verginin fiyatı etkileyemeyeceği anlamındadır. Laffer bu duruma verginin caydırıcı etkisi demiştir. Verginin aktarılamaması yani sıfırdan büyük talep esnekliği faaliyetlerin azalmasına neden olur. Arz eğrisinin vergi oranına bağlı olarak değişmesi gelir ve ikame etkilerine de bağlıdır. Vergi oranı arttığında ikame etkisi ile arz eğrisi yukarı kayar. Ancak vergiler arttıkça daha fazla gelir elde etme ihtiyacı da artacağından gelir etkisi arz eğrisinin kaymasını dengeleyecektir. Vergi artışları ikame etkisi gelir etkisinden büyük ise çıktı azalacaktır. Gelir etkisi ikame etkisinden büyükse çıktı artacaktır.

Hükümetler denk bütçe uygulaması yürütürler, toplanan vergi geliri kamu harcamaları yoluyla ekonomik sisteme geri enjekte edilmektedir. Bu durumda toplam gelir etkisi ancak vergi gelirleri devlet harcamalarından fazlaysa ortaya çıkabilir. Böyle bir durumda bile gelir etkisi büyük olmayabilir. Bu nedenle nispi fiyatların sonucu olan ikame etkisi incelenir. Laffer tarzı önermelerin doğru olması için ikame esnekliklerinin yeterince yüksek olması gerekmektedir (Ebrill, 1987).

Mozser (1981), üretim yapan hanehalkının gelirinde azalma olduğu vakit toplam talep eğrisinin de aşağıya kayacağını söylemiştir. Vergiler ise hanehalkı gelirinde azalma yaratacaktır. Devlet vergi gelirlerini transfer harcaması olarak sunacaktır. Transfer harcamaları da hanehalkı tarafından harcanacaktır. Harcamalardaki artış talebi yukarı kaydıracaktır. Dolayısıyla Mozser (1981)'e göre vergi oranında bir artışın çıktıda azalmaya yol açacağı kesin değildir.

İkame etkisi marjinal vergi oranının yüksek olmasıyla da ilgilidir. Mükellefler üretimini yüksek oranlı vergilerden düşük oranlı vergilere doğru kaydırarak vergiden kaçınır. Bu durum ikame etkisidir. Mali etki de daha düşük vergi oranlarından yararlanılacak fırsatları değerlendirmektir (Atkinson ve Stiglitz, 1971).

Blinder (1981a), Laffer'ın önermelerinin doğru olabilmesi için ikame esnekliklerinin çok yüksek olması gerektiğini söyler. Haldun-Laffer eğrisine yönelik eleştirisinde, arz yanlısı analizin dar tabanlı vergilere uygulanmasının çok daha iyi olacağını savunmaktadır.

Emek arzı üzerindeki ikame etkileri incelendiğinde; mükellefler bir şekilde vergiyi ödemek durumundadırlar. Bunu öderken kişiler tasarruflarından ya da tüketimlerinden ayırarak ödeme yapacaklardır. İnsanlar vergi ödemek için çalışmayıp vergi sonrası gelir için çalışırlar (Laffer, 1981).

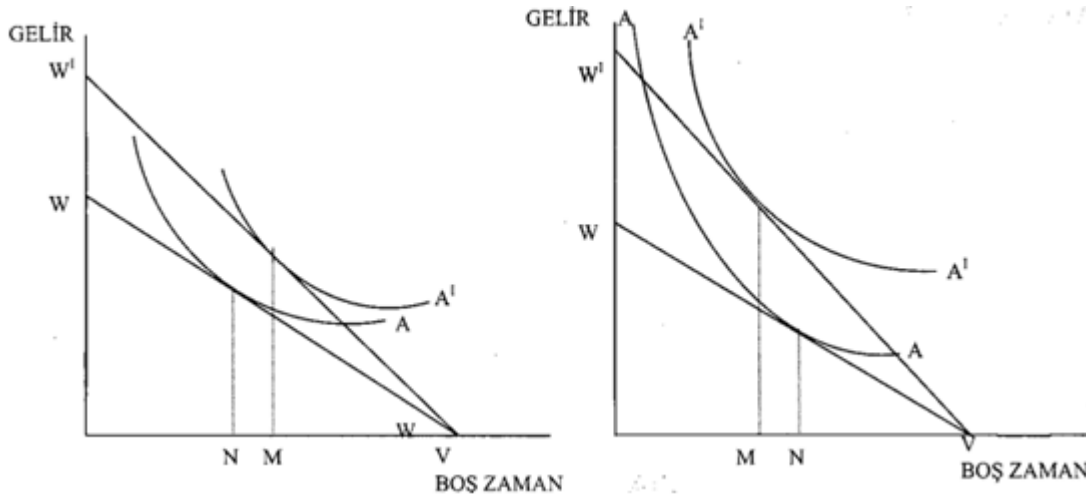
Emek geliri üzerine vergi konulursa gelir, vergi kadar azalacaktır. Boş zaman, zenginleştikçe vazgeçilecek aşağı bir mal değilse vergiden sonraki gelir etkisi ile gelirim azaldığından boş zamanın talebi de azalacaktır. Talebi azalan boş zamanın fiyatı da ucuzlamış olacaktır. Vergi, boş zamanın da fiyatını ucuzlatmış olacaktır (Laffer, 1981)

Atkinson ve Stiglitz (1980), verginin gelir ya da ikame etkisinin kayıtsızlık eğrisini de etkilemekte olduğunu söylerler. Verginin geliri azaltma etkisi arz eğrisine bağlıdır. Arz elastik değilse arz edilen miktarda değişmeyecektir. Emek arzının durumu kişilerin kayıtsızlık eğrilerine bağlı olduğu için eğrilerin durumu kişilerin tercihlerine bağlı olarak boş zamanı ve çalışma arzını belirleyecektir.

Düşük ücretli işçilerin talep esnekliği yüksek ücretli çalışanların talep esnekliğinden daha büyüktür. Bu durum ikame etkisinin sonucudur. Arz tarafında ise ücret oranı arttıkça esneklik düşer. Düşük ücretle çalışan işçi, yüksek ücretle çalışan işçiye göre daha az esnek bir arza sahiptir. Vergiler nedeni ile ücretlerde kişinin eline geçen miktar anlamında azalma olacaktır. Vergi oranı yükseldikçe iş teklifleri azalacak ve işverenler daha az işçi çalıştırmak isteyeceklerdi (Mozser, 1981).

Musgrave (1959), kayıtsızlık eğrilerinin boş zamanın ve gelirin marjinal faydalarına karşılık geleceğini söyler. Gelirde bir artış boş zamana denk geliyorsa kişiler aynı tatmin seviyesinde kalacaklardır. Vergiden önceki boş zamanın marjinal faydası ile gelirin marjinal faydasının birbirine oranı ücreti vermektedir. Gelirin marjinal faydası sabitken boş zamanın marjinal faydası azaldığında vergi eklendiği kabul edilerek boş zaman artacaktır. Tam tersi durumda boş zamanın marjinal faydası sabitken gelirin marjinal faydası arttığı durumda denge aynı kalacaktır. Gelirin marjinal faydasının birim elastik olması durumunda bu durum gerçekleşecektir. Elastikiyet birden küçükse gelirin marjinal faydası artışı ücretin azalmasından daha çok olacaktır. Bu durum dengenin bozulmasına sebep olarak çalışmayı arttıracaktır. Buna gelir etkisi denir. Gelir ve boş zamana ait marjinal faydaların azalması durumunda ise ikame ve gelir etkilerine bakılarak emek arzı artabilir veya azalabilir.

Vergi yükümlülerinin gelire karşı talepleri esnek ise çalışma isteği azalacağından iş gücü arzı da azalacaktır. Böylece ikame etkisi ortaya çıkıp boş zaman tercihi artacaktır. Gelire karşı talep esnek değilse çalışmak istenecek ve iş gücü arzı artacaktır. Böylece gelir etkisi oluşacaktır. Götürü vergiler ikame etkisi oluşturmazlar. Ancak kişilerin geliri öncekine göre düşeceği için gelir etkisi oluşabilir. Verginin ikame etkisi marjinal vergi oranı ile ortalama vergi oranı arasındaki farka bağlıdır. Verginin gelir etkisi ise vergi miktarına bağlıdır. Geliri düşük ise gelir etkisi de artacaktır. İkame etkisinin de gelirleri yüksek olanlarda görüleceği söylenebilir (Balseven, 2003)

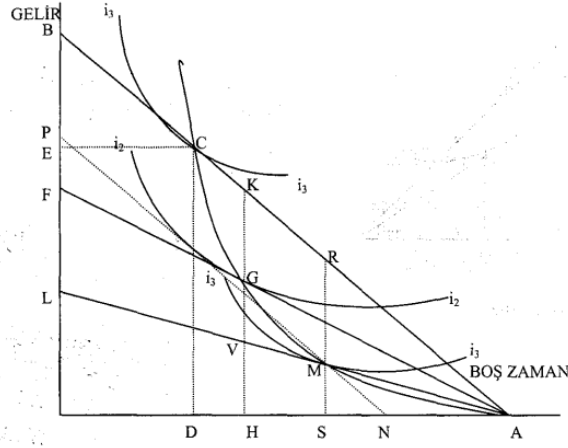

Şekil 3.7. Gelir etkisi ve ikame etkisi

Kaynak: Balseven (2003).

Düz oranlı vergilerde, verginin emek arzı üzerindeki etkisi Şekil 3.7. yardım ile açıklanabilir. İlk grafik düz oranlı tarifiede gelir etkisi, ikame etkisinden büyük olduğu durumda geçerli

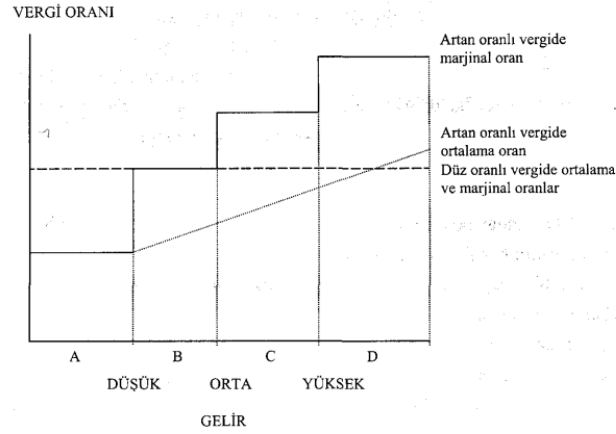
olacaktır. Yani gelir etkisi emek arzının artmasına sebep olarak M kadar boş zaman N'ye düşecektir. İkame etkisinin gelir etkisinden büyük olduğu durumda ise ikinci grafik geçerli olacaktır. M kadar boş zaman emek arzının azalıp boş zaman tercih edilmesi ile N'ye gelecektir (Balseven, 2003).

Şekil 3.8. Gelir-boş zaman ilişkisi

Kaynak: Balseven (2003).

Şekil 3.8'de Artan oranlı vergilerin emek arzı üzerindeki etkisi gösterilmiştir. Artan oranlı vergilerde, vergi öncesi gelir dengesi, D kadar boş zamanda E kadar gelir iken C noktasındadır. Ücret doğrusu AB dir. Sabit oranlı vergide ücret haddi AF doğrusudur. H kadar boş zaman vardır. Gelir vergiden önce HK iken vergi ile HG'ye düşer. GK vergi gelirini artan oranlı vergi ile elde edilir. AL doğrusunda ise SR kadar gelir varken gelir vergi ile SM'ye düşer. MR kadar vergi geliri, OS kadar boş zaman, SA kadar çalışma saati vardır. Gelirin marjinal faydasının düşmesi dengeyi M noktasındaki gelirin G noktasının altında oluşması anlamına gelir. Aynı vergi oranında boş zaman talebi artan oranlı vergide daha çok olacaktır. Artan oranlı vergilerde yüksek marjinal vergi oranlarının ikame etkisi de yüksek olacaktır. Marjinal vergi oranı sabitken veya azalırken ortalama vergi oranı artarsa çalışma isteği de artacaktır (Balseven, 2003).

Şekil 3.9. Vergi oranı – gelir ilişkisi

Kaynak: Balseven (2003).

Şekil 3.9.'da vergi oranı ile gelir arasındaki ilişki gösterilmektedir. Şekil düşük, orta ve yüksek gelirlilerin vergiye tepkilerinin ele almaktadır. Düşük gelirli olanlar düşük ortalama ve marjinal orana sahiptirler. Düşük gelirli olanların vergiye tepkisi çalışma saatlerini azaltarak olmayabilir. Kamu harcamaları sabit iken sabit oranlı vergi ile artan oranlı vergi yer değiştirildiğinde yüksek gelir grupları için ortalama ve marjinal vergi oranları yükselir. Düşük gelir grupları için ise marjinal vergi oranları düşer. Bu durumda marjinal vergi oranlarındaki değişim daha sert olur (Musgrave, 1959).

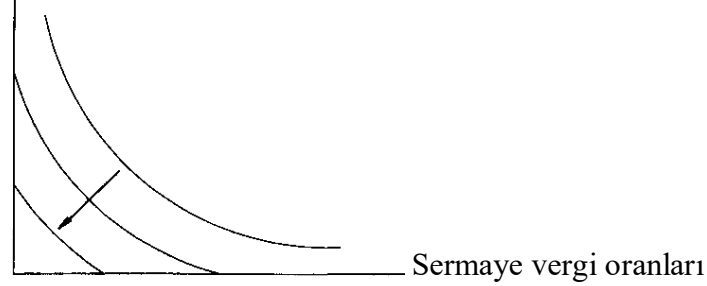
A grubu marjinal vergi oranı ve ortalama vergi oranı düşmüştür. Emek arzı azalabilir veya artabilir. D grubu marjinal ve ortalama vergi oranları artmıştır. Emek arzı ise azalabilir veya artabilir. B grubu marjinal oran değişmezken ortalama vergi oranı azalmıştır. Bu durumda emek arzı azalacaktır. C grubu marjinal oran artarken ortalama vergi oranı azalmaktadır. Emek arzı da azalacaktır. Eksik rekabetin geçerli olduğu piyasalarda emek arzı esnek değilse ücret geliri üzerindeki vergi emek tarafından karşılanır. Sendikalar vergi artışlarının karşılığı olarak ücret artışı isterler (Balseven, 2003).

Emek geliri yani ücret üzerindeki vergi etkilerinden bahsettik. Sermaye geliri üzerindeki etkisi de emeğin payına düşen marjinal vergi oranını azaltacaktır. Bu durum emek arzının artmasına neden olacaktır. Çünkü ikame etkisini azaltacaktır. Ancak hem emek gelirine hem de sermaye gelirine vergi konması durumunda kişilerce ödenecek vergi artacağından gelir etkisi oluşacak emek arzı artabilecektir (Balseven, 2003).

Arthur Laffer (1981), ikame etkisini üretim faktörleri olan emek ve sermaye ile daha farklı şekilde ele almaktadır. Laffer (1981)'a göre faktör arz fonksiyonları yukarı eğimli olduğu

varsayılır. Üretim faktörlerine olan talep marjinal ürünlerine bağlıdır. Üretim sürecinde iki faktör vardır. Emek üzerinden alınan vergi oranı, sermaye üzerinden alınan vergi oranı ile ters orantılı olmalıdır.

Emek vergi oranları

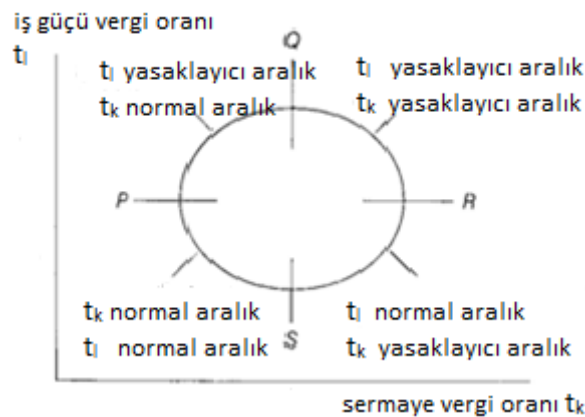

Şekil 3.10. Iso-çıktı eğrisi

Kaynak: Laffer (1981).

Şekil 3.10.'da yer alan Iso-çıktı eğrisi sermaye vergi oranları ve emek vergi oranları arasındaki ilişkiyi göstermektedir. Iso-çıktı eğrisi, orijine göre sağa giderse sermaye ve iş gücü üzerindeki vergi oranları yüksek, çıktı seviyesi düşük olacaktır. Üretim faktörlerinin birinden hiç vergi alınmasa bile üretim olacaktır. Marjinal ikame oranı eğrinin şeklini belirler. Eğrinin içbükey olmasının nedeni azalan marjinal ikame oranıdır (Laffer, 1981).

Emek üzerindeki vergi oranında meydana gelen bir artış ölçek etkisi ve ikame etkisi olarak iki etki ortaya çıkaracaktır. Ölçek etkisi; iş gücü vergi oranlarındaki artış çıktıda bir azalmaya neden olacak ve her iki üretim faktörünün istihdamında bir azalmaya yol açacaktır. İkame etkisi; vergi oranı iş gücünün sermayeye göre maliyetini artıracak, iş gücünden sermaye hizmetlerine doğru bir ikame etkisi yaratacaktır (Laffer,1981).

Şekil 3.11. Iso-gelir eğrisi

Kaynak: Laffer (1981).

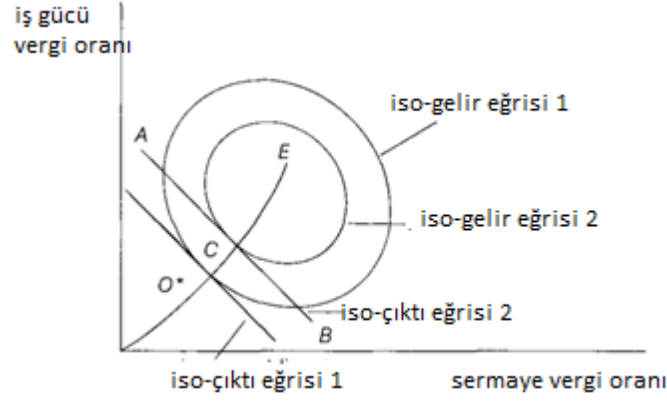
Emek ve sermaye üzerinde uygulanan vergi oranları şekil 3.9.'da Iso-gelir eğrisi ile açıklanır. Aynı miktarda vergi geliri sağlayan farklı vergi oranlarını tanımlayan eğriye iso-gelir eğrisi adı verilir. Şekil 3.11.' de yer alan Iso-gelir eğrisinde dört farklı bölge mevcuttur. P-S bölgesinde her iki vergi oranı da normal aralıktadır. Gelirin aynı kalması için vergi oranlarından herhangi birindeki artışa diğer vergi oranındaki bir düşüş eşlik etmelidir (Laffer 1981).

Sermaye üzerindeki verginin artması istihdam edilen sermaye miktarını azaltacaktır. Sermaye talebindeki bu azalma aynı zamanda emek talebinde de azalmaya yol açacaktır. İş gücü daha az vergi ödeyecektir. Ancak iş gücü hizmetlerine olan talepteki azalma ödenen ücretleri düşürecekler. Emeği geliştirmek için sermayeyi vergilendirmek çoğu zaman emeğe zarar verecektir. Zenginleri vergilendirmek bazen yoksulları daha da yoksullaştırabilir (Laffer, 1981).

P-Q bölgesinde, iş gücü üzerindeki vergi yasaklayıcı aralıktayken, sermaye üzerindeki vergi normal aralıktadır. İş gücü üzerindeki vergi oranındaki bir artış net geliri düşürürken, sermaye üzerindeki vergideki bir artış net geliri artırır. Dolayısıyla emek üzerindeki vergi oranındaki bir artışa aynı gelir düzeyini korumak için sermaye üzerindeki vergi oranındaki bir artış eşlik etmelidir (Laffer, 1981).

Q-R her iki vergi oranının da yasaklayıcı aralıkta olduğu bölgedir. Bu bölgede, vergi oranlarından herhangi birindeki artış geliri düşürür. Dolayısıyla sermaye üzerindeki vergi artırılırsa vergi oranı toplam geliri sabit tutmak için iş gücü üzerindeki yük azaltılmalıdır.

R-S bölgesinde, iş gücü üzerindeki vergi normal aralıkta ve sermaye üzerindeki vergi yasaklayıcı aralıktadır. Toplam geliri sabit tutmak için geliri artıran iş gücü üzerindeki vergi oranındaki bir artış, geliri düşüren sermaye üzerindeki vergi oranındaki bir artışla dengelenmelidir (Laffer, 1981).

Şekil 3.12. Optimal vergi oranı

Kaynak: Laffer (1981).

Iso-gelir ve iso-çıktı eğrilerinin her ikisinin birleştirilmesi ile her gelir düzeyi için çıktıyı maksimize eden tek bir vergi oranı olacaktır. Bu eşleşme iso-gelir ve iso-çıktı doğruları arasındaki teğet nokta olarak belirlenir ve O^* olarak adlandırılır. Bu durum şekil 3.12. yardımıyla açıklanır (Laffer, 1981).

Şekil 3.12.'de vergi oranlarının A ya da B noktasında eşleştirilmesi orijinden daha uzak bir iso-çıktı 2 doğrusunu gösterir. Bu durumda eşleştirilmiş vergi oranları C noktasında iso-çıktı doğrusu 2'ye teğet olacak şekilde vergi oranları ayarlanarak çıktıda bir kayıp olmaksızın daha fazla gelir elde edilebilir (Laffer, 1981).

3.7. Haldun-Laffer Eğrisi ve Sermaye Kazançları Vergisi

Laffer (2004), sermaye kazançları vergisi ile ilgili zamanın önemini vurgulayarak, vergi oranındaki bir indirimin hemen ardından vergi gelirinde artış olabileceğinden bahsetmiştir. Ayrıca vergi oranının artırılmasından hemen sonra gelirden bir azalma olacağından bahsetmiştir. Bu anlamda sermaye kazançları vergisinde zamanlamanın önemi görülmektedir.

Arz yönlü iktisada göre sermaye kazançları değerlendirildiğinde, sermaye kazançlarına ait vergi oranlarında yapılacak indirim tasarrufu daha cazip hale getirecektir. Bunun sonucunda gelirden tüketimden tasarrufa doğru bir kayma olacak, üretim açısından ise sermayeye doğru kayma yaşanacaktır. Sermaye stoklarında artış istihdamda artışı meydana getirecek ve toplam arz artacaktır. Bununla birlikte vergi gelirleri ve vergi matrahı artacaktır. Keynesyen yaklaşıma göre vergi oranında yapılan bir indirim sermaye kazançlarına aitse, harcanabilir geliri arttırmak sureti ile tasarrufta herhangi bir artışa neden olmadan tüketimde artışa neden olacaktır (Bilgili, 1993).

Bartlett (2012), sermaye kazançları oranında yapılacak bir indirimin net geliri artıracığını savunmuştur. Ture (1982), yaptığı çalışmada sermaye kazancı vergilerinin yatırımı cezalandırdığını savunarak bu vergi türlerinin dolaylı vergiler ile değiştirilmesi gerektiğini söylemiştir.

Feige ve McGee (1983), sermaye arzı esnekliği uzun dönemde daha yüksek ise, vergi oranı artışları ilk etapta vergi gelirlerini artırabileceğini savunmuşlardır. Bu politikacılar için avantaj olacaktır. Çünkü kısa vadede yeniden seçilmek isteyecekleri için vergi geliri artışını göz önünde bulunduracaklardır. Benzer şekilde, Haldun-Laffer eğrisinin maksimum noktasını aşan ekonomide vergi indirimiyle ilgili gelir kazancı ancak yaşanacak olan kısa vadeli gelir kaybından sonra gerçekleşecektir.

Laffer (2004) tarafından yapılan araştırmada ABD’de 1960’larda ve 1970’lerde sermaye kazançlarına ait vergi gelirlerinin GSYH oranının %0,4 civarında olduğu görülmüştür. 1960’ların ortalarında Kennedy vergi indirimleri uygulaması ile vergi gelirlerinde artış yaşanmıştır. 1978-1979 yıllarında uygulanan Steiger-Hansen sermaye kazançları vergi indirimi kanunu ile vergi gelirlerinin GSYH içindeki payı %0,6 şeklinde gerçekleşmiştir. 1981’de yaşanan gelir ve sermaye kazançları vergi oranlarının indirimi yapılmıştır. 1986 yılında sermaye kazançları vergisi oranının % 20’den %28’e çıkarılması, gelirlerde bir artışa yol açmıştır. Sermaye kazançları vergi oranı 1997 yılında %28’den %20’ye düşürülmüştür. 1997’de yapılan vergi indirimi, sermaye yatırımlarını artarak 1996 ve 2000 yılları arasında sermaye kazançlarından toplanan vergi gelirlerindeki %91’lik artışta etkili olmuştur.

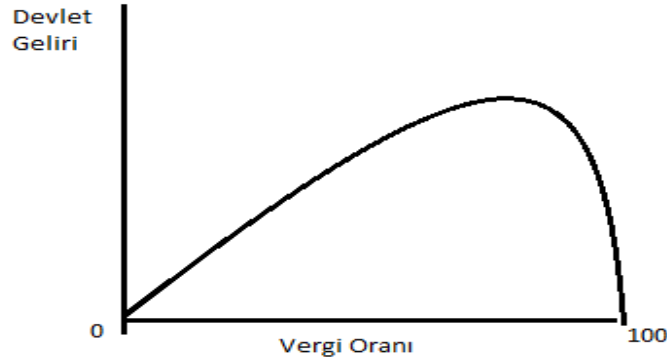
3.8. Yeraltı Ekonomisi Hakkında

Arz yönlü yaklaşıma göre boş zamanın çalışma ile ikamesi marjinal vergi oranının yüksekliğine bağlıdır. Vergi oranının yüksek olması çalışma isteğini azaltarak boş zamanın maliyetini düşürecektir. Gelir vergilerinin artan oranlı olması sonucunda kişiler vergiden kaçınarak veya vergi kaçırarak kazançlarını artırmaya yönelip nakit ve takas üzerine kurulu bir yeraltı ekonomisi yaratacaklardır (Moszer, 1981). Bu konuda Allen (1982), artan oranlı gelir vergisi ile ücretlerde değişiklik yaparak yolsuzlukları azaltma girişimlerinin başarılı olamayacağından bahsetmiştir. Ayrıca iş gücü arz esnekliğinin de negatif olması durumunda yolsuzlukların daha çok artacağını söylemiştir.

Vergilerden kaynaklanan gelir kaybı insanlar üzerinde olumlu etki yaratmayacağından vergi yükümlülüklerinden kaçınmak veya yükümlülüklerini azaltmak için harekete geçeceklerdir. Vergi ödemenin maliyetleri, vergi mükelleflerinin yasal vergiden kaçınma yoluyla elde edilen

vergi tasarruflarıyla hesaplanır. Optimal vergi yaklaşımı, bireylerin ve firmaların vergi yükümlülüklerini gönüllü olarak yerine getirdiklerini varsayar. Bireyler ödemelerini azaltmak için gelirlerini eksik bildirmek, kesinti ve muafiyetleri olduğundan fazla göstermek veya beyanname vermemek gibi birçok yasadışı yola başvurmaktadırlar (Alm, 1996).

Bartlett (1982)'te vergi oranlarındaki indirimin yer altı ekonomisinin varlığını düşürmek için bir sebep olabileceğini savunarak vergi indirimlerine olan gereksinimden bahsetmiştir. Ayrıca yer altı ekonomisinde iş gücü arzının esnek olmadığına da dikkat çekmiştir.

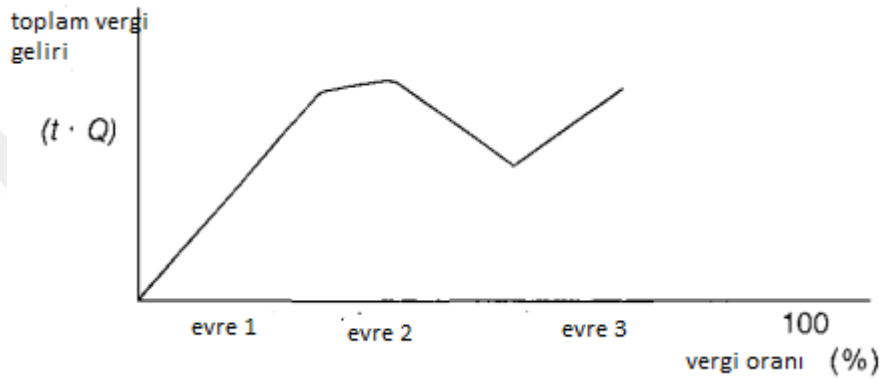
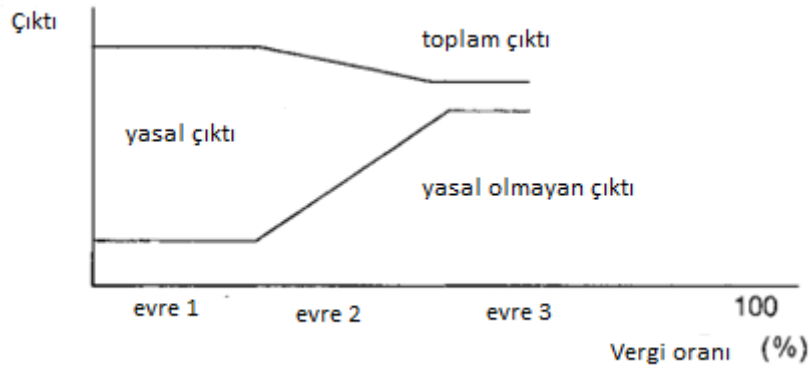

Şekil 3. 13. Gutmann eğrisi

Kaynak: Gutmann (1979).

Gutmann (1979)'a göre vergi oranlarının yüksek olması emek ve sermaye arzını azaltmanın yanında ekonomik faaliyetleri yeraltı ekonomisine kaydırmaktadır. Vergi oranlarındaki %1'lik indirim toplanan vergi gelirini %1'den fazla arttıracaksa yeraltı ekonomisi ile beraber emek ve sermaye arzındaki artış ile vergi oranlarındaki %1'lik bir indirim, üretimde %1'den fazla bir artışla sonuçlanabilir. Görüldüğü üzere bu durum yer altı ekonomisini cazip hale getirmektedir. Peter Gutmann (1979) yer altı ekonomisini inceleyerek şekil 3.13.'de yer alan Gutmann eğrisini üretmiştir. Gutmann eğrisi Haldun-Laffer eğrisine benzemektedir. Fakat eğrinin farklı yönü devlet gelirin %50 üzerinde bir vergi oranında maksimize edildiğini savunur. Bu yüzden eğri sağa doğru eğiktir.

Yer altı ekonomisine kaymalar ekonomik büyümeyi azaltır. İlk etapta vergi oranındaki artış sonucu gelir etkisi yasal ekonomideki olumsuz etkiyi aşar. Daha sonra olumlu etki olumsuz etki ile eşit olur. Sonunda olumsuz etki olumlu etkiyi aşarak vergi gelirinde azalmalar başlar. Tabi ki bunun geçerli olması için daha önce bahsedildiği gibi vergi oranlarında yüzde birlik bir indirimin üretimde yüzde birden daha fazla artış ile sonuçlanması gerekmektedir. Burada vergi indirimi ile yer altı ekonomisinden yasal ekonomiye geçildiği savunulur (Gutmann, 1979).

Şekil 3.14. Vergi oranı ve vergi gelirini gösterir grafik

Kaynak: Mozser (1979).

Mozser (1981)'in bakış açısına göre verginin gelir üzerinde ve çıktı üzerinde etkisi bulunur. Yeraltı piyasasına geçildikçe yüksek vergi oranlarında gelir etkisi çıktı etkisinin üzerinde olmaktadır. Bu durum şekil 3.14 yardımıyla açıklanır. Şekil 3.14.'te görüleceği üzere ilk etapta toplam çıktı etkisi sıfıra yakın olacaktır. Ekonomik faaliyetleri gizlemek bile bir maliyet oluşturacaktır. Ara aşama vergiden kaçınma ve vergi sığınakları dediğimiz kısımdır. Vergi indirimlerinin düşülmesinin maliyeti vergiden muaf olan malların üretim maliyetinden daha azdır. Böylece vergi indirimlerinin teşviği arttırılmış olacaktır. Yüksek vergi oranları neticesinde ilk olarak vergi geliri çıktıdan daha fazla azalacaktır. Daha sonra yer altı ekonomisine geçilmesi nedeniyle çıktı azalacaktır. Ancak bazı faaliyetlerde vergi oranı ne olursa olsun kayıt dışı ekonomi devam edebilecektir. Vergi oranının çıktı anlamında üç aşaması vardır. İlk aşamada vergi oranından bağımsız olarak yasal çıktı ve minimum yasadışı çıktı gerçekleşecektir. İkinci aşamada, vergi oranı arttıkça toplam çıktı azalır. Vergiden kaçınma artar. Ancak toplam çıktı çok az düşer. Sonunda, yeraltı faaliyetlerinin sınırına

ulaşılır. Vergi oranındaki artışlar daha fazla üretimi yasadışı alana kaydıramaz. Bu durum şekil 3.14. ile gösterilebilir.

Gelir fonksiyonu ile çıktı fonksiyonu aynı değildir. Bu nedenle artan vergi oranı ile çıktı sabit kalırken vergi geliri artmaktadır. Vergi oranı artarken çıktı azalır, vergi geliri artar daha sonra azalmaya başlar. Yasal olmayan çıktı maksimum olduğunda ise vergi gelirleri artar (Mozser, 1979).

Wanniski (1979), New York Eyaleti'nde kaçakçılık hakkında konuşurken sigara kaçakçılığı üzerine sigaradan alınan verginin bir yıllığına kaldırılmasını savunmuştur. Böylece kaçakçıların geri döneceğini ve daha fazla kaçakçı yakalanacağını, davaları için daha fazla istihdam sağlanacağını, hapse atılan kaçakçıların eşleri ve çocukları için sosyal yardım verileceğini söylemiştir. Ayrıca yasal satıcıların da sigara satışlarının artması neticesinde daha yüksek gelir elde edeceklerini dile getirmiştir.

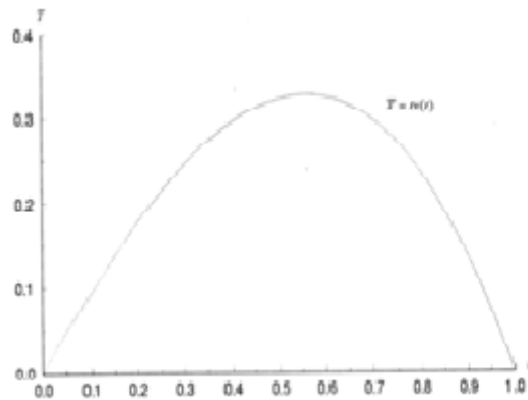
4. HALDUN-LAFFER EĞRİSİ OLUŞUMU

Canto, Joines ve Laffer (1978) yaptıkları çalışmalarında basit bir genel denge modeli kurup bu modele bir çıktı, iki faktör ve tüketicilerin emek/boş zaman tercihlerini eklemişlerdir. Fayda fonksiyonları, gelecekteki her dönemin indirgenmiş tüketimini ve boş zamanını içermektedir. Bu modellerdeki iş gücü vergileri, üreticiler tarafından ödenen ücret ile işçiler tarafından alınan net ücret arasına yerleştirilmektedir. Her birey vergiye gelir etkisi ve ikame etkisi ile tepki verir. Bu modelleme, pozitif ikame etkisi ve yukarı doğru eğimli iş gücü arzını içerir.

Blinder (1981b), Haldun-Laffer eğrisinin matematiğin bir sonucu olduğunu söylemiştir. Rolle teoreminin varsayımları kabul edilirse Haldun-Laffer eğrisinin tepe noktası vardır. Bu nokta gelirleri maksimize edecektir. Haldun-Laffer eğrisi esneklikler ile ilgilidir. Esneklikler büyük ise eğri oluşabilir değilse Laffer tepesi oluşması için marjinal vergi oranlarının yüksek olması gerekmektedir.

Vergi gelirlerinin vergi oranı ve matrahlarının çarpımı olduğunu biliyoruz. Vergisi artan bir faaliyetin azalması beklenir. Bunun nedeni negatif marjinal gelir etkisidir. Vergi oranları değiştiğinde fiyatlar da değişecektir. Vergi gelirin vergi oranının çarpımı olduğu ve vergiye tabi birim sayısının vergi matrahı olduğu dikkate alındığında denklem (4.1.)'deki gibi olacaktır;

$$\text{Vergi Gelirleri} = \text{Vergi Oranı} \times \text{Vergi Matrahı} \quad (4.1.)$$

Şekil 4.1. $T = tx(t)$ grafiği

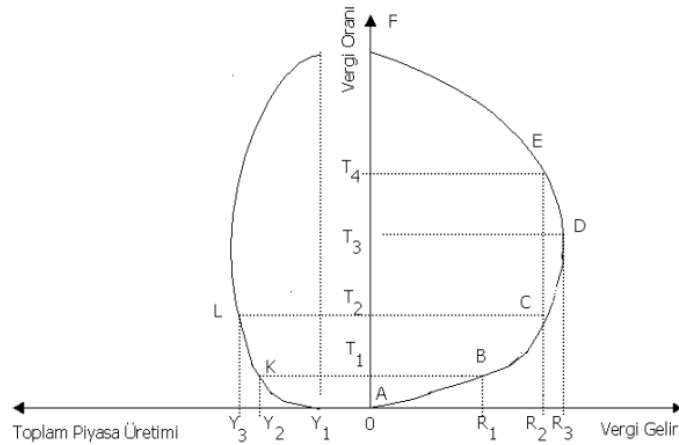
Kaynak: Monissen (1999).

Vergi gelirleri, vergi oranının bir fonksiyonu olarak yazılan vergi oranı t ve vergi matrahın x 'in çarpımıdır. Vergi matrahının vergi oranının azalan bir fonksiyonu olduğu ve bu şekilde basit Haldun-Laffer eğrisinin oluştuğu şekil 4.1.'de görülmektedir. Toplam gelir vergi oranı ile doğru orantılı olarak vergi oranı düştükçe vergi geliri artması gerekir ancak arz yönlü görüşe göre bu durumda iş gücü arz eğrisinin konumu önemlidir (Canto ve diğ., 1981).

Vergi gelirlerini, vergi oranı t 'nin belirlediği şekil 4.1.'de yer alan Haldun-Laffer eğrisi bu denklem ile çizilebilir. Denklem $\{T = tx(t); x = x(t) \Rightarrow \frac{dT}{dt} = 0\}$ şeklinde formüle edilir. Buna göre, x (vergi matrahı), t 'nin artan bir fonksiyonu olacaktır. Vergi gelirleri marjinal vergi gelirlerinin sıfır olduğu noktada en yüksek seviyeye ulaşacaktır (Monissen, 1999).

Denkleme göre vergi oranı sıfır olduğunda devletin vergi geliri sıfır olacaktır. Vergi oranı yüz olduğunda devletin vergi geliri yine sıfır olacaktır. Marjinal vergi oranı ise ödenen vergideki artış ile gelirdeki artış miktarı arasındaki ilişkiyi göstermektedir. Bu durumda marjinal vergi oranını (m) denklem (4.2.) şekilde formüle edebiliriz (Aktan, 2009).

$$m = \frac{dT}{dt} \quad (4.2.)$$

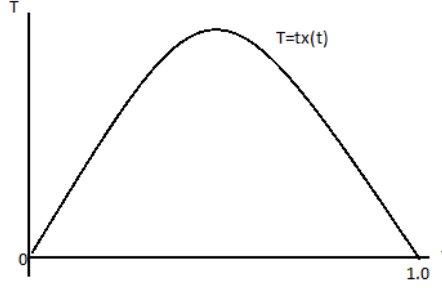

Şekil 4.2. Vergi oranları ile toplam piyasa üretimi ve vergi gelirleri arasındaki ilişki

Kaynak: Aktan (2009).

Şekil 4.2.'de, vergi oranı-vergi gelirleri arasındaki ilişkinin grafiği ile vergi oranı-toplam piyasa üretimi arasındaki ilişkinin grafiği olarak açıklanabilir. Verginin sıfır olduğu durumda toplam piyasa üretimi Y_1 olacak ve vergi geliri sıfır olacaktır. Vergi oranının artması ile toplam piyasa üretimi artacak ve vergi gelirleri de artacaktır. Devlet vergi toplayarak elde

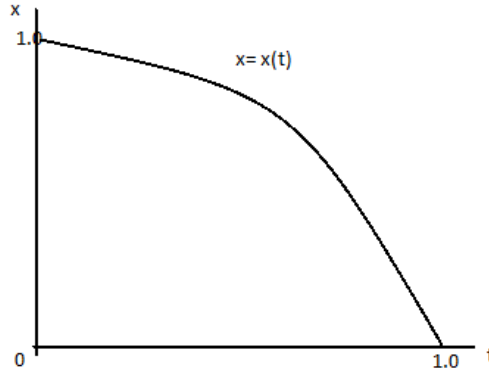
edeceği gelir ile kamusal mal arz etmiş olacaktır. Vergi oranlarının belirli bir noktaya kadar artırılması toplam piyasa üretimini arttırır. Belirli bir noktadan sonra artan vergi oranları, fiyatların artmasına neden olacağı için piyasa üretimini düşürür. Toplam piyasa üretimi L noktasında maksimuma ulaşacaktır. Yine belirli vergi oranına kadar vergi gelirleri artarken daha sonraki oranlarda azalmaya başlayacaktır. Bu durumda D noktası maksimum vergi oranını gösterecektir. Ancak piyasa üretiminde maksimum noktaya ulaşması vergi gelirlerini maksimum noktaya ulaşmasından daha önce gerçekleşecektir (Aktan, 2009).

Şekil 4.3. $T=tx(t)$ grafiği

Kaynak: Monissen (1999).

Monissen (1999)'in araştırması tek dönemli denge modelidir. Vergi oranı ile vergi tabanı arasındaki ilişkiyi gösterir. Model iş gücü piyasa koşullarından türetilmiştir. Servet etkisi olmayan bir fayda fonksiyonuna dayanır. Haldun-Laffer eğrisinin denge istihdam seviyesinde geçerli olan ücret oranına bağlı olduğu varsayımı altındadır. İstihdam oranı sabittir. İstihdam özel ve kamu sektörlerine dağılır. Hükümetin bütçe kısıtı bu dağılımı etkileyecektir. Böylece Haldun-Laffer eğrisi şekil 4.3.'te olduğu gibi oluşacaktır. Bu eğri genel denge modeline dayanmaktadır. Genişletici Haldun-Laffer eğrisine dayanan ve gelir maksimizasyonunu sağlayan bürokrasi modelidir. Yani Rolle teoremidir. Bir eğrinin apsisi iki noktada kestiği düşünülürse teğetin eksene paralel olduğu bir nokta olmalıdır. Eğriyi tanımlayan fonksiyon sürekli olmalı ve türevi olmalıdır. Vergi oranı sıfırda gelir sıfırdır. Vergi oranı bir ise iş gücü hizmetinden elde edilen getiri sıfır olacaktır. Monissen (1999)'e göre Haldun-Laffer eğrisi vergi geliri ve vergi oranı arasında Laffer tipi bir ilişkiden kaynaklanıyorsa geçerlidir. Aksi takdirde devletin optimal büyüklüğü sıfır olacaktır. Vergi gelirleri, marjinal vergi gelirlerinin sıfır olduğu zaman maksimuma ulaşır. Matematiksel olarak bakıldığında bu da ekli birlik bir esneklik koşuludur.

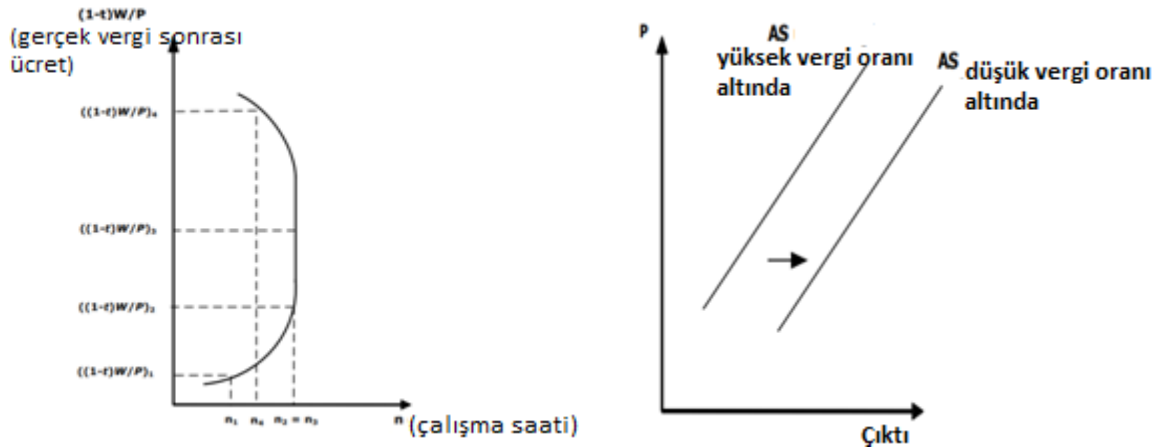
Şekil 4.4. $x=x(t)$ grafiği

Kaynak: Monissen (1999).

Şekil 4.4'te görüldüğü üzere Haldun-Laffer eğrisinin eğriliği, vergi matrahı ile vergi oranı arasındaki içbükey fonksiyondan kaynaklanmaktadır. Fonksiyon $x(t)$ negatif bir eğime sahiptir. Ancak aynı zamanda içbükeydir. Bu da Laffer teoremini güçlendirir (Monissen, 1999).

4.1. Vergiler ve Geriye Doğru Bükülen İş Gücü Arz Eğrisi ile Haldun-Laffer Eğrisi

Laffer (1981), makalesinde vergi indirimi neticesinde arzın azalacağından bahsetmiştir. Mozser (1981)'de aynı şekilde vergi oranı artması sonucu arz eğrisinin yukarı kayacağını söylemiştir.

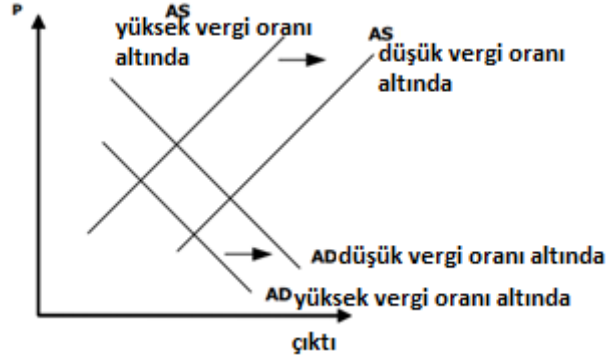

Şekil 4.5. Geriye doğru bükülen iş gücü arz eğrisi ve toplam arz doğrusu

Kaynak: Chugh (2014).

İş gücü arz eğrisi şekil 4.5.'te görüleceği üzere kayıtsızlık eğrileri ve bütçe kısıtı doğrusu kullanılarak türetilmiştir. Emek arz eğrisi oluşurken vergi sonrası gelir ile çalışma-boş zaman ilişkisine bakılarak model geriye doğru bükülen emek arz eğrisi olarak adlandırılır. Arz yanlı

İktisatçılar vergi sonrası ücret arttıkça emek arzının artacağını savunurlar. Bu nedenle vergi oranlarının maksimum noktasının iş gücü arz eğrisinin yukarı doğru eğimli kısmına denk gelmekte olduğunu söylerler. Arz edilen iş gücü miktarının artması toplam arz fonksiyonunu sağa doğru kaydıracaktır (Chugh, 2014).

Şekil 4.6. Toplam arz doğruları

Kaynak: Chugh (2014).

Şekil 4.6.'da yer alan toplam arz doğrularına bakıldığında, vergi oranı düştüğünde tüketim talep fonksiyonunun sağa doğru kayması sonucu toplam talebin de sağa doğru kaydığı görülmektedir (Chugh, 2014). Vergi oranının artması ise toplam talep doğrusunu sola kaydıracaktır. Laffer'in deyimiyle bu durum iş gücü arzının caydırıcı etkisidir (Mozser, 1981).

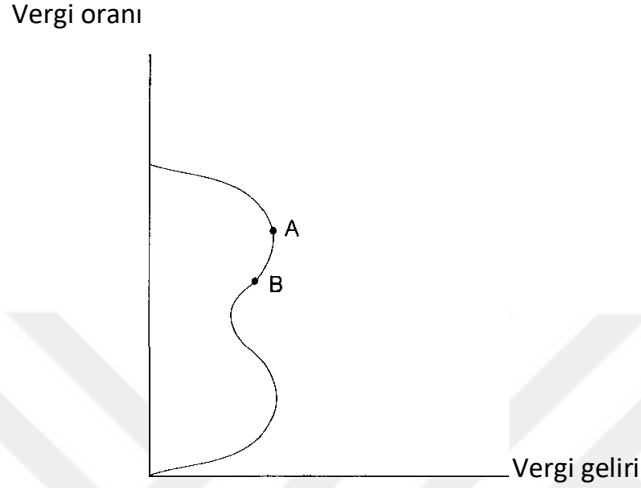
Arz yönlü iktisat bakış açısına göre vergi indirimleri toplam arz ve toplam talebi arttıracaktır. Bu durum ekonomik büyümeyi artırmaya ve enflasyonu düşürmeye yardımcı olacaktır (Evans, 1980). Chugh (2014) çalışmasında ücretlilerden alınan vergi gelirlerinin, vergi oranı ile çalışılan saat arası ilişkiden oluştuğundan bahsetmiştir.

$$\text{Toplam vergi geliri} = t \times n \quad (4.2)$$

Denklem (4.2.)'e göre vergi oranı (t) düştükçe toplam vergi geliri de düşmektedir. Arz yanlı iktisatçılara göre, ekonomi iş gücü arz eğrisinin yukarı doğru eğimli bölgesinde olduğu çalışma saatindeki artış vergi oranındaki düşüşten fazla ise, vergi oranı düştüğünde toplam vergi geliri etkilenmeyebilir veya artabilir. Laffer'da bu argümanı savunmaktadır. Haldun-Laffer eğrisi de tam olarak bu durumu açıklamaktadır (Chugh, 2014).

Kyer ve Maggs (1994), arz yönlü iktisatçıların marjinal vergi gelirinin düşürülmesinin toplam arzı ve reel geliri arttırarak devletin vergi gelirlerini arttıracaklarını savunduklarını söylemişlerdir. Haldun-Laffer eğrisini ele alırken de arz yanlı iktisatçıların emek arzının vergi

esnekliğini dikkate aldıklarını savunmuşlardır. Arz yanlı iktisatçıların toplam talebin fiyat esnekliğini unuttuklarından bahsetmişlerdir. Vergi oranı düşmesinden kaynaklanan arz artışı vergi gelirini artırmayabilir. Bu konuda toplam talebin fiyat esnekliğinin de etkisi vardır. Toplam talebin fiyat esnekliği düşükse toplam arzın vergi indirimine tepkisi o kadar büyük olacaktır.

Şekil 4.7. Karmaşık Haldun-Laffer eğrisi

Kaynak: Hendersen (1981).

Hendersen (1981)'a göre, Haldun-Laffer eğrisi gerçeğe yakın olabilir. Ancak standart Haldun-Laffer eğrisi gibi basit olmayıp biraz daha karmaşık olabileceğini savunmuştur. Şekil 4.7.'de Hendersen (1981)'in savunduğu karmaşık Haldun-Laffer eğrisi yer almaktadır. Hendersen (1981)'e göre vergi oranlarındaki bir indirim ile bireyler daha çok çalışmak istemeyebilir. Kişiler vergi indirimlerinden sonra daha yüksek gelir ile (A'dan B'ye) daha az çalışarak daha fazla boş zaman isterse vergi tabanı azalacaktır. Böylece vergi gelirleri vergi oranına göre daha fazla düşebilecektir.

Vergi oranlarında yapılan indirimin vergi gelirlerini arttırma olasılığı emeğin arz esnekliğine bağlıdır. Yani çalışanların teşviklere ne derecede tepki vereceğine bağlıdır. Marjinal vergi oranları ne kadar yüksek ise vergi indirimi sonucunda elde edilen ücretin artış oranı da o derece yüksek olacaktır (Hendersen, 1981).

5. HALDUN-LAFFER EĞRİSİ İLE İLGİLİ ELEŞTİRİLER

Arz yönlü iktisat politikasının görüşlerine katılmayan ekonomistlerin birtakım eleştirileri olmuştur. Eleştirilen görüşlerden bir tanesi de Haldun-Laffer Eğrisidir. Vergi gelirlerinin vergi oranına bağlı olduğu, oran arttıkça gelirin artacağı ancak belirli bir orandan sonra vergi gelirlerinin düşeceği hipotezine katılan ekonomistler olduğu kadar bu görüşü eksik bulan ya da farklı görüşte olan ekonomistler de mevcuttur. Bunlardan biri de Brunerdir. Brunner (1982), arz yanlı ekonominin ekonomik sorunlara yetersiz kaldığını düşünüp eleştiriler yapmıştır. Ona göre hükümetin sürekli genişleyen tarafı olmamalı hükümet faaliyetleri etkili bir şekilde sınırlandırılmalıdır. Hükümetin faaliyetleri ise genişletici politikalar ile sınırlandırılabilir. Vergi oranlarını düşürmedeki amaç devletin gelirlerini arttırmak değil, harcama ve vergilendirme yetkisini sınırlandırarak özel piyasa ekonomisinde üretim artışını sağlamak olmalıdır. Brunner (1982), sadece vergi politikalarının teşvik ediciliği ile ilgilenildiğinden bahseder. İşsizlikteki artışın marjinal vergi oranları ile açıklanamayacağını, işsizliğin harcama programları ve vergi oranları ile etkileşim içinde olduğunu savunur. Brunner'in karşı çıktığı bir diğer konu da vergi indirimlerinin halkın sosyal refah programlarına olan talebini azaltacağı görüşüdür. Ayrıca harcama ve düzenleyici politikalarda herhangi bir değişiklik olmaksızın vergi indirimleriyle geçmiş büyüme oranlarını önemli ölçüde aşan bir reel büyüme oranı öngörmektedir. Arz yanlıların parasal büyümeyi düşük bir seviyede tutmadan enflasyonu kontrol altına alabileceği iddiası desteklenemez.

Haldun-Laffer eğrisine gelen eleştirilerden biri ise Haldun-Laffer eğrisine benzeyen Lovitz eğrisi olarak adlandırılan eğridir. Bu iki eğrinin temel farklılığı maksimum vergi oranıdır. Lovitz eğrisine göre vergi gelirini maksimize eden vergi oranı %50'de olmayabilir. Maksimum vergi oranı %50'den sonraki noktalara yani %70'lere kadar kayabilir. Lovitz eğrisi, vergi oranlarının arttırılması sonucu vergi gelirlerini daha da artabileceğini gösteren bir eğridir. Bu eğri, vergi oranı artsa bile sonuçların hâlâ optimum seviyeye gelebileceğini göstermektedir (İsmail ve Jaafar, 2017).

Kieffer (1978), ekonomide yatay eksenle ölçülebilecek bir vergi oranı olmadığını söylemiştir. Haldun-Laffer eğrisinin makroekonominin büyük bir bölümünün tek bir eğriye indirgenmesini temsil ettiğini ileri sürmüştür. Ayrıca gelir ve ikame etkilerinin dengelenme eğiliminde olduğunu hatırlatarak arz yönlü fikirleri de küçümsemiştir.

Fullerton (1982), 1973'teki fiili harcamaların üzerindeki hükümet gelirinin, götürü transferler olarak bireylere geri aktarıldığından ve harcamaların götürü vergilendirme ile finanse

edileceğinden bahsetmiştir. Ek vergi gelirinin gerçek bir kullanımının olmadığını ve vergilendirmedeki artışların sonuçlarını analiz etmek için ideal olmadığını ayrıca Haldun-Laffer eğrisinde geçerli olduğu varsayılan özelliklerin her ekonomi için geçerli olmayacağını söylemiştir. Fullerton (1980), dengeleyici gelir ve ikame etkilerinin arz esnekliklerinin düşük veya negatif olabileceğini yani vergi dışı ücretteki bir artışa karşılık olarak ilgili faktör arzının çok az artabileceğini veya azalabileceğini ima etmiştir.

Wanninski (1979), Haldun-Laffer eğrisinde çalışma ve üretkenliğin bir arada düşünülmemesi gerektiğini savunmuştur. Vergi oranları yükseltildiğinde, vergi sonrası geliri korumak için kişilerin daha çok ve daha uzun süre çalışma eğiliminde olacağını fakat çalışma süreleri artsa da üretkenliklerin azalacağını söylemiştir.

Keleher (1981), Fullerton tarafından Haldun-Laffer eğrisi üzerine yapılan ampirik çalışma ile ilgili ABD'nin vergi oranı indirimlerinin vergi geliri artışına yol açması için iş gücü arz esnekliğinin tahminlerden daha yüksek olması gerektiğini söylemiştir. Fullertonun çalışmasında yer altı ekonomisinin etkilerinin dikkate alınmadığından, yer altı ekonomisinin dikkate alınması durumunda piyasaya iş gücü arzının vergi değişikliklerine daha duyarlı olabileceğinden bahsetmiştir. Fullerton'un kullandığı modellerin talep odaklı gelir-harcama modeline sahip az gelişmiş yapılarının olduğunu, nispi fiyatlardan ziyade harcama akışlarını vurguladığını savunmuştur. Ayrıca marjinal vergi oranlarındaki değişikliklerin arz yönlü etkilerinin tespit edilmesinin de mümkün olmayacağını söylemiştir.

Malcomson (1986), vergi gelirleri ile ilgili bazı eleştirilerde bulunmuştur. Malcomson (1986)'a göre Haldun-Laffer eğrisi için genel denge modelleri kullanıldığında vergi artışıyla elde edilen ek gelir açıklanamamıştır.

Mirowski (1982), iş gücü arz esnekliği ile ilgili yeterli ampirik çalışma yapılmadığını söylemiştir. Vergi oranının %100 olması devletin üretim yapan kesime bir ödeme yapmayı reddedeceği anlamına geleceğini savunmuştur. Oysa birçok sosyalist ülkede insanlar çalışmaktan kaçınmamaktadır. İnsanlar kimseye ödeme yapılmayan bir sistemde yaşaması halinde çalışmaktan kaçınacaktır. Bu gözlemlerden çıkarılacak tek sonuç, Haldun-Laffer eğrisinin varlığının mümkün olmayacağıdır. Yani üçüncü nokta mantıksal olarak var olmayacaktır.

Mitchell (2012), vergi oranlarının geliri maksimuma çıkaracak seviyede belirlenmesi yerine büyümeyi maksimuma çıkaracak noktada belirlenmesi gerektiğini savunmuştur. Ayrıca

birden çok Haldun-Laffer eğrisi olabileceğini belirtmiş olup, eğride maksimuma ulaşılan noktaların vergi türlerine, zamana ve ülkeye göre değişiklik göstereceğini ifade etmiştir.

Başka bir görüş Henderson (1981)'dan gelmiştir. Henderson (1981) vergi oranlarındaki bir indirim, harcamalar azaltılmadığında vergi gelirlerinin düşmesine neden olabileceğini söylemiştir. Laffer'ın harcamaların azaltılmasına gerek olmayacağı görüşüne karşı çıkmıştır. Eğer hükümet harcamalarını gelirlerdeki düşüşü karşılayacak şekilde azaltmazsa, hazinenin halka ya da Federal Rezerv Bankası'na tahvil satarak açığı kapatması gerekecektir. Hazine halka tahvil sattığında, hazinenin ileride tahvili ödeyebilmek için vergileri artırması gerekecektir. Federal Rezerv Bankası'na tahvil sattığında enflasyonunun artacak (bu da bir vergi olacaktır) ve vergi indirimi toplam vergiyi azaltmayacaktır. Dolayısıyla Laffer'in tezi doğru olmayacaktır. Düşürülen vergi oranı ile üretim teşvik edilecek fakat enflasyon ile geri dönecek olan vergiler üretimi azaltmayacaktır.

Mozser (1981), Haldun-Laffer eğrisinin arz etkisi yaratabilmesi için vergi oranlarındaki indirimlerin çıktıda daha fazla artışa neden olması gerektiğini savunur. Bunun için de çarpan etkisinin büyük olması gerekmektedir. Monissen (1999)'e göre ise, Haldun-Laffer eğrisi optimal hükümet büyüklüğünün sıfır olduğunu göstermektedir. Haldun-Laffer eğrisinde yer alan başlangıç noktaları, bir Leviathan hükümetinin davranışını rasyonalize etmek için kullanılamaz. Haldun-Laffer eğrisi hükümetin optimal büyüklüğünün sıfır olduğu gerçeğini gizlemesi nedeni ile tatmin edici bir analitik araç değildir. Vergi matrahı ile vergi oranı arasındaki ilişki baştan sona tekdüze bir negatif eğime sahiptir. Sadece devletin üretken rolüne odaklanıldığında bu ilişki Laffer tipi bir şekil alır. Vergi tabanı ve vergi gelirleri bilindik bir esneklik koşulu ile ilişkilidir.

6. VERGİ ORANININ ARTMASI İLE VERGİ GELİRİNİN DÜŞMESİNE YÖNELİK DÜNYADAN ÖRNEKLER

6.1. Rusya

Rusya, gelir vergisi oranını %30 olarak uygularken 2001 yılında %13 sabit vergi oranı uygulamıştır. 2000 yılında kişisel vergilerden elde edilen kazanç 174,5 milyon ruble iken, 2006 yılında 930,4 milyon ruble olarak gerçekleşmiştir. Vergi oranlarını düşürmenin geliri yükselttiği görülmektedir. Enflasyon ayarlı kişisel vergi gelirleri her yıl ortalama %19 dolaylarında artış göstermiştir (Çukurçayır, 2011).

6.2. Sovyetler Birliği

Wanniski (1979)'nin çalışmasında Sovyetler ile ilgili o yılların ekonomisini incelemiştir. Wanniski (1979), Sovyetler'in kalkınmasının tarıma bağlı olduğundan, nüfusun belli bir kısmının tarım ürünleri ürettiğinden ancak üretilen tarım ürünlerinin hiçbir zaman yeterli gelmediğinden bahsetmiştir. Gıda üretiminin yeterli olmamasının sebebini marjinal vergi oranlarının yüksek olmasından kaynaklandığını savunmuştur. Wanniski (1979)'ye göre devlet çiftliklere her türlü imkanı sağlamıştır. Devlet üretiminin %10'luk kısmını kişilerin ellerinde bırakarak vergiyi ellerinde kalan %90'luk kısmından almıştır. Böylece çalışanlar ağır bir vergi yükü karşısında kalmıştır. Köylülerin, tüm üretimleri kendilerine ait olan özel arazilerinde vergi oranı ise sıfırdır. Özel araziler kolektif olarak işlenen arazilerden daha verimli sayılmıştır. Çiftlik pazarları için iyileştirme çalışmaları yapılmıştır. Sovyet rakamları özel çiftlik üretiminin 1966'dan 1973'e kadar yaklaşık %15 arttığını göstermektedir. Haldun-Laffer eğrisi açısından, sistemin marjinal vergi oranı düşürülerek üretimi ve gelirleri yükselttiği görülmektedir.

6.3. Hindistan

Hindistan'da 1975 yılı Doğrudan Vergi Sorgulama Komitesi tarafından yapılan tavsiyeler marjinal vergi oranlarının düşürülmesi doğrultusunda yapılmıştır. Yüksek vergi oranlarının vergi kaçakçılığına sebep olduğu ileri sürülmüştür (Ebrill, 1987).

Maliye Bakanı Subramanian tarafından getirilen vergi indirimleri nedeni ile olağanüstü sükunet olarak adlandırılmıştır. Bahsi geçen vergi indirimleri gelir vergisi oranlarında (%85 iken %77), kurumlar vergisi oranları ve servet vergisi oranlarında yapılmıştır. 1976'da vergi indirimleri neticesinde yaşanan gelir artışları göz önüne alınarak indirimlere devam edilmiştir. İndirimlerin ekonomik büyümeyi teşvik ettiği ileri sürülmüştür. 1972-73-75-76 mali yıllarında

nominal milli gelirin %55 oranında toplam gelirin ise %30 arttığı, ödenecek vergilerin ise %27 oranında arttığı gözlemlenmiştir (Ebrill, 1987).

6.4. Jamaika

Jamaika, kişisel gelir vergisini artan oranlı kullanmaktadır. 1 Ocak 1975'te yürürlüğe giren değişiklikler ile gelir dilimleri enflasyona göre ayarlanmıştır. Ancak enflasyonun etkileri bu değişikliklerle tam olarak karşılanmamıştır. Gelirlere uygulanan marjinal vergi %60'tan %80'e çıkarılmıştır. Jamaika'daki daha varlıklı bireyler için vergi oranları yükselttilerek vergi gelirleri artırılmaya çalışılmıştır.

Vergi indirimleri anlamında 16.000-20.000 J\$ aralığındaki gelirler için marjinal vergi oranları 2,5 puan, 20.000-30.000 J \$ için 12,5 ve 30.000 J\$'ın üzeri için ise 22,5 puan düşürülmüştür. 20.000 J\$'ı aşan gelirler için, vergi matrahının 1979 ile 1980 arasında %87 oranında arttığı görülmüştür. Jamaika vergi matrahının vergi oranlarındaki düşüşleri karşısında olumlu yanıt vermiştir (Ebrill, 1987).

6.5. Estonya, Letonya, Litvanya

Arthur Laffer (2004) tarafından yapılan araştırmada, Estonya'nın 1994'te %26 düz oranlı vergiyi uygulamaya koymasının ardından ekonomide canlanma meydana geldiği tespit edilmiştir. 1994 öncesi Estonya ekonomisinde küçülme yaşanırken vergi sonrası 5,2 oranında reel büyüme yaşanmıştır. Daha sonra Letonya %25 vergi oranı uygulamaya başlamış ve beş yıl içinde Letonya'nın reel GSYH'si yıllık ortalama %3,8 oranında büyüdüğü görülmüştür. Litvanya bunu takip ederek %33 düz vergi oranı ile benzer sonuçlar elde etmiştir. Litvanya, Rusya vb. de düz oranlı vergiye geçmişler ve vergi gelirlerinde artışlar görülmüştür.

6.7. Almanya

Almanya'nın vergi oranları I. Dünya Savaşı'ndan sonra Haldun-Laffer eğrisinin en üst aralıklarına sabitlenmiştir. 1948'de geliri 600 dolara kadar olanlar için %50 marjinal vergi oranı, geliri 600 doların üzeri olanlar için de %95 marjinal vergi oranı kullanılmıştır. 22 Haziran 1948'de Maliye Bakanı Ludwig Erhard, %50'lik vergi dilimini 2.200 dolara ve %95'lik vergi dilimini 63.000 dolara çıkaran vergi kesintileri uygulamıştır. Vergi dilimi değişiklikleri sonucunda ekonomik genişleme başlamıştır. Devam eden on yıl boyunca vergi oranları düşürülmüş ve ekonomi daha yüksek bir seviyeye taşınmıştır. 1951 yılında %50'lik vergi dilimi 5.000 dolara, 1953 yılında ise 9.000 dolara çıkarılmıştır. En üst vergi dilimi için ise oran %82'ye düşürülmüştür. 1954 yılında en üst vergi diliminin oranı tekrar %80'e

indirilerek 1955'te keskin bir düşüşle 250.000 doların üzerindeki gelirler için %63'e çekilmiştir. 1950'li yıllar boyunca milli gelirde artışlar sonucu kişi başına düşen gelir de artmıştır (Wanniski, 1979).

6.8. İngiltere

İngiliz İmparatorluğu 1. Dünya Savaşını finanse etmek ve kamu borçlarını azaltmak için dayatılan yüksek zam oranları sonucunda savaş sonrasında takip eden altmış yıl boyunca ekonomik büyüme göstermiştir. Sürekli artan vergi oranlarının ve gümrük tarifelerinin istikrarlı bir şekilde düşürülmesi için uğraşmıştır. Sonuç olarak İngiltere'de I. Dünya Savaşı'nı finanse etmek için uygulanan aşırı yüksek vergi oranları düşürülememiştir. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra da İngiliz hükümeti, vergi oranlarını düşürme konusunda bir uygulama yapmamıştır. 23 Ekim 1945'te alt gelir dilimlerinde vergi oranları düşürülmüş ve üst gelir dilimlerine ek vergiler eklenmiştir. Maliye Bakanı Hugh Dalton yüksek gelirler üzerindeki vergileri artırmıştır. 1977 yılının son birkaç ayında Margaret Thatcher, gelirleri artırmanın bir yolu olarak yüksek vergi oranlarının düşürülmesinden bahsetmiştir (Wanniski, 1979).

6.9. ABD

ABD'de 1920'lerde Harding Coolidge indirimi, 1960'larda Kennedy indirimleri, 1980'lerde Reagan indirimleri olarak üç büyük vergi indirimleri dönemi yaşanmıştır (Laffer, 2004).

Federal gelir vergisi, %7 olarak en yüksek marjinal oranıyla 1913'te yürürlüğe girmiştir. 1. Dünya savaşı sonrası gelire duyulan ihtiyaç nedeniyle vergi oranı arttırılmıştır. Savaşın sonunda ise vergi oranı %77 yükseltilmiştir (Laffer, 2004). 1919'da vergi oranının düşürülmesinin teşvik edilmesi için arz tarafı argümanları kullanılmıştır. Barış zamanlarında yüksek gelir ve kar vergilerinin enerjiyi caydırdığı, yeni teşebbüse yönelik teşviki ortadan kaldırdığı, abartılı harcamaları teşvik ettiği ve bunun sonucunda işsizlik ve endüstriyel durgunluk yarattığı bir nokta oluşturmuştur (Bartlett, 2003).

6.9.1. Harding-Coolidge indirimi

1920'lerde Hazine Bakanı olarak görev yapan Andrew Mellon, vergi indirimi çalışmalarına önem vermiştir. Mellon, aynı geliri sağlayacak iki fiyat olduğunu savunmuştur. Vergi oranını ise hükümetin belirlediği fiyat olarak görmüştür. Mellon, sırasıyla ABD başkanları olan Warren C. Harding ve Calvin Coolidge' ı yüksek savaş zamanı vergi oranlarının indirilmesi konusunda ikna etmiştir. Sanayiden alınan aşırı kâr vergisi yürürlükten kaldırılmıştır. Kişisel

gelirin en yüksek dilimindeki %77'lik oran aşamalı olarak geri çekilerek 1925'te %25'e indirilmiştir (Wanniski, 1979).

1925 yılından önceki dört yıl boyunca uygulanan vergi indirimleri neticesinde gelirler yılda ortalama %9,2 oranında azalmıştır. Harding-Coolidge vergi indirimleri ile en yüksek kişisel gelir vergisi oranının 1925'te %25'e düşürülmesinden sonra takip eden dört yıl boyunca gelirler yılda ortalama %0,1 oranında artış göstermiştir. Ekonomide vergi indirimleri sonucu üretim ciddi oranda artmış ve işsizlik düşmüştür (Laffer, 2004).

1929'a gelindiğinde, en yüksek vergi oranı %24'e düşürülmüştür. Mellon zenginler üzerindeki yüksek vergi oranlarının hükümet gelirini düşürdüğü ve düşük oranların geliri artırdığı görüşündedir. Ayrıca çok yüksek olan vergilerin mükelleflerce ödenmediğini, vergi mükelleflerinin sermayesini işletmeden çekerek vergiden muaf yerlere yatırdığını ve mükellefleri vergilendirmeden kaçınma gibi yollara sevk ettiğini savunmuştur (Bartlett, 2003).

1921-1929 dönemi olağanüstü bir ekonomik genişleme dönemi olmuştur. Gayri safi milli hasıla yükselmiş, ekonomik büyüme sağlanmıştır. Düşük oranlı vergi gelirleri sayesinde ulusal borçta azalmalar görülmüştür (Wanniski, 1979).

6.9.2. Kennedy indirimleri

Başkan John F. Kennedy 1961 yılında göreve başlamıştır. Göreve başladığında federal marjinal vergi oranı en düşük %20, en yüksek %91 olarak uygulanmıştır (Laffer, 2004). Kennedy, 14 Aralık 1962'de New York Ekonomi Kulübünde yaptığı konuşmada, vergi oranlarının çok yüksek, vergi gelirlerinin ise çok düşük olduğunu ve uzun vadede gelirleri artırmak için vergi oranlarının düşürülmesi gerektiğini söylemiştir. 24 Eylül 1963'te Kennedy'nin vergi indirimi yöneticisi Wilbur Mills vergi indirimi tasarısının vergi gelirinde artışa, birkaç yıl içinde ise gayri safi milli hasılda yaklaşık 50 milyar dolar artışa yol açabileceğini söylemiştir (Bartlett, 2003).

1964 yılında Kurumlar vergisi oranı % 52'den %48'e düşürülmüştür. Kişisel gelir vergisi oranları da en altta %20'den %14'e, en üstte ise %91'den %70'e indirilmiştir. 200\$ muafiyet başına 100\$'lık asgari standart kesinti getirilmiştir (Laffer, 1981).

1965'te yapılan vergi indiriminden önceki dört yılda, federal hükümetin gelir vergisi geliri yıllık ortalama %2,1 oranında artarken, toplam hükümet gelir vergisi geliri %2,6 oranında

artmıştır. İşsizlikte düşüşler yaşanmıştır. Üretim ve yatırıma yönelik teşvikler artarak ileriki dönemlerde büyüme de artmıştır. Vergi tabanında genişleme sağlanmıştır (Laffer, 2004).

Evans (1978), 1960'ların ilk yarısına ait gelir verilerini incelemiştir. Evans (1978), 100.000 doların üzerinde vergilendirilebilir geliri olan bireylerden elde edilen gelirin 1962'de 2.3 milyar dolardan 1963'te 2.5 milyar dolara, 1964'te 3 milyar dolara ve 1965'te 3.8 milyar dolara yükseldiği sonucuna ulaşmıştır.

Kennedy vergi indirimlerinin sonucunda ekonomik genişleme yaşanarak 1966'da işsizlik oranı %5,6'dan %3,8'e gerilemiştir. 1970'lerin ortalarında iş gücünden alınan vergi oranı 1963 yılına göre daha yüksektir. 1979 yılında toplam devlet gelirleri GSMH'nin %36'sını oluşturmuştur (Laffer, 1981).

6.9.3. Kemp-Roth tasarısı

Kongre Üyesi Jack Kemp ve Senatör William Roth, arz yönlü ekonomiyi tasarı sürecinde tanıtmışlardır. Tasarı süreci Kennedy vergi indirimlerinin tekrarlanmasının istenilmesinden dolayı meydana gelmiştir. Gelir vergisi oranında indirim yapılması istenilmiştir. O dönemde Fransa, İtalya, İngiltere, Almanya ve Japonya'daki örnekler de vergi indirimlerinin ekonomide patlamaya yol açtığına işaret etmiştir. Fransa vergileri %30-40 oranında azaltmış, vergi gelirleri savaş öncesi 5.4 milyar franktan 1926-27 döneminde 7 milyar franka yükselmiştir (Thrift, 1981).

1976 yılında Kemp, Kennedy vergi indirimleri ile ilgili verilere ulaşmıştır. 1960 yıllarında elde edilen verilere göre gelirden artış olduğu sonucuna varılmıştır. Tasarı çalışmaları 1977 yılında başlamıştır. Bu yasa tasarısında kişisel gelir vergilerinin üç yıl boyunca yılda yaklaşık %10 azaltılması sonrasında ise tüm vergi dilimlerinin her yıl tüketici fiyat endeksine göre ayarlanması planlanmıştır (Thrift, 1981).

Tasarı çalışmalarının başladığı dönemlerde en yüksek marjinal vergi oranı %70, en düşük oran ise %14 idi. Ancak bu oranların %50 ve %14'e düşürülmesi istenilmiştir. Kongre Bütçe Ofisi Kemp-Roth tasarısını inceleyerek geri besleme etkilerinin ilk yıl statik gelir kaybının %14-19'unu telafi edeceğini, dördüncü yılda ise bu oranın %26-38 arasına çıkacağını tahmin etmiştir. Genişletici vergi kesintileri yürürlüğe girdiğinde harcamaların otomatik olarak düşeceğine inanıldığından bütçe açığı üzerinde de etkisi olacağı düşünülmüştür. Laffer 'da gelir akışlarının, eyalet ve yerel yönetimlerde dahil olmak üzere yönetimin tüm düzeyleri üzerindeki etkisinden bahsetmiştir. O dönemde eyalet ve yerel yönetimlerinde bütçe fazlası verilmiştir. Yüksek gelirlerin ise ulusal tasarrufa katkıda bulunacağı düşünülmüştür (Bartlett,

2003). Laffer (1978) ise Kemp-Roth yasa tasarısıyla ilgili vergi oranlarının üç yıl içinde yaklaşık %30 oranında düşürüleceğini, bu indirimin üretim ve istihdama neden olacağını ayrıca vergi tabanının genişlemesi yoluyla vergi gelirlerini de arttıracığını söylemiştir.

Friedman (1978)'a göre vergi indirimleri kamu harcamalarının azaltılmasına baskı yaratacaktır. Bu nedenle Kemp-Roth Tasarısını desteklenmelidir. Devlet harcamaları yüksek seyrettiği sürece, enflasyon gizli vergi olacaktır. Tasarı vergi indirimleri ile hükümet harcamalarının azaltılmasına yönelik bir öneri olacaktır.

Geleneksel görüş, Kemp-Roth tipi vergi indirimlerinin toplam arzda bazı küçük artışlara neden olduğunu kabul etmekle birlikte geri besleme etkilerinin var olduğunu ve sonuç olarak vergi gelirlerinin oransal olarak vergi oranlarından daha az düşeceğini savunmuştur. Ancak geleneksel görüş, Kemp-Roth tipi vergi indirimlerinin kısa vadede kendini finanse etmediğini vurgulamıştır. Örneğin Hausman, vergi oranlarında %10'luk bir indirimin vergi gelirlerinde %6,1'lik bir düşüşe neden olacağını tahmin etmiştir (Kleher, 1981).

6.9.4. Reagan vergi indirimleri

Ronald Reagan, Kennedy vergi indiriminin kendisini amorti ettiğini iddia etmiştir. 1980'de göreve başladıktan sonra ilk olarak Kemp-Roth'a yakın vergi indirimi teklif etmiştir (Bartlett, 2003). Musgrave (1981) ise Reagan planının artan talep yoluyla gelir kaybının %18'ini ve artan arz yoluyla %30 ile %35'ini telafi edeceğini ifade etmiştir. Clark (1987), Reagan'ın ABD'nin en yüksek gelir vergisi oranını düşürmedeki başarısının devletin büyüklüğünü azaltmak isteyen bir hükümet için zorluk teşkil ettiğini ifade etmiştir.

1981'de Başkan Reagan marjinal kazanılmış gelir vergisi oranlarını üç yıllık bir süre zarfında %25 oranına düşürmüştür. Kazanılmamış gelirler üzerindeki en yüksek marjinal vergi oranı ise %70'ten %50'ye düşürülmüş ve sermaye kazançları üzerindeki vergi oranı da %28'den %20'ye indirilmiştir. Daha sonra 10 puanlık bir indirim daha yapılarak 1 Temmuz 1982'de yürürlüğe girmiştir. Son 10 puanlık indirim ise 1 Temmuz 1983 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Kemp-Roth vergi indirimlerinin diğer bir hükmü ise vergi dilimlerinin 1985 yılından itibaren enflasyona endekslenmesinin sağlanmasıdır. Marjinal vergi oranı indirimleri çalışma, üretim ve yatırım için daha yüksek teşviklerle sonuçlanmıştır. 1982 yılında ekonomi reel olarak yıllık %0,9 oranında büyümüştür. 1983'ten 1986'ya kadar yıllık büyüme oranı %4,8'dir. 1982 yılında ise %9,7 ile zirve yapan işsizlik oranı istikrarlı bir düşüşe geçerek 1986'da %7'ye ve Reagan Ocak 1989'da görevden ayrıldığında %5,3'e ulaşmıştır. Enflasyona göre düzeltilmiş gelir artışı iyileşmiştir. 1983'ten önceki dört yıl boyunca federal gelir vergisi gelirleri yılda

ortalama %2.8 oranında azalırken toplam devlet gelir vergisi geliri yıllık %2.6 oranında azalmıştır. 1983 ve 1986 yılları arasında federal gelir vergisi geliri yıllık %2.7, toplam devlet gelir vergisi geliri ise yıllık %3.5 oranında artmıştır (Laffer, 2004).

Laffer (2004), Reagan indirimleri ile ilgili olarak verileri incelemiştir. İnceleme sonucuna göre 1980 ve 1988 yılları arasında düşük vergi oranlarına rağmen en yüksek yüzdelik dilime girenlerin ödediği gelir vergileri ile zenginlerden alınan vergi tahsilatı artmıştır.

Bluestone ve Havens (1986), Reagan'ın vergi politikasını eleştirerek en üst gelir dilimindekilerin kazançların çoğunu aldığını, en düşük gelir gruplarının ise indirimlere rağmen gelirlerini kaybettiğini belirtmişlerdir. Bu düşüşün nedeninin ise üretken ve üretken olmayan işçilerin ücretlerindeki düşüşler olduğunu savunmuşlardır. Paul Evans (1981), Kennedy vergi indiriminin tasarrufları toplam vergi kesintisinden daha fazla artırdığını savunmuştur. Görüldüğü üzere yapılan vergi indirimlerinin vergi gelirlerini arttırmada önemli rol oynadığı, ülkeler bazında tarihsel olarak incelendiğinde de görülmektedir.

7. TÜRKİYE’DE VERGİ POLİTİKASI

İbni Haldun (2004), hanedanın genişlemesi ile harcamaların artacağını savunmaktadır. Ona göre artan harcamalar karşısında gelirlere olan ihtiyaçta artmaktadır. Toplumların genişlemesinin kamu hizmetlerine olan ihtiyacı arttırması İbni Haldun’un düşüncelerinin günümüze uyarlanmış şeklidir. Devlet artan harcamalar karşısında finansman desteğini arttırmak durumunda kalarak kamu gelirlerini arttıracaktır. Kamu gelirleri içinde en büyük paya vergi gelirleri sahiptir. Vergi gelirleri vergi politikası incelenmektedir (Ejder, 2000).

J. Stuart Mill devletin birincil görevinin mali fonksiyonu olduğundan bahsederek kamu finansmanının önemini vurgulamıştır (MB, 2008). Devletin vergi alma yetkisi ise vergilendirme yetkisidir. Devlet vergilendirme yetkisini kullanarak kaynak toplamaktadır (Varcan, 1993).

Türkiye Cumhuriyeti Anayasasında ise vergi ile ilgili 73. maddede aşağıdaki ifade yer almaktadır;

Herkes, kamu giderlerini karşılamak üzere, mali gücüne göre, vergi ödemekle yükümlüdür. Vergi yükünün adaletli ve dengeli dağılımı, maliye politikasının temel amacıdır. Vergi, resim, harç ve benzeri mali yükümlülükler kanunla konulur, değiştirilir veya kaldırılır. Vergi, resim, harç ve benzeri mali yükümlülüklerin muafık, istisnalar ve indirimleriyle oranlarına ilişkin hükümlerinde kanunun belirttiği yukarı ve aşağı sınırlar içinde değişiklik yapma yetkisi Bakanlar Kuruluna verilebilir (TC Anayasası, 1982).

Bu bölümde Türkiye’de yıllar itibari ile vergi politikaları işlenecektir. 1923 yılından itibaren uygulanan, yeni koyulan veya kaldırılan vergiler ele alınarak beş yıllık kalkınma planları işlenecektir.

7.1. 1923 Sonrası Dönem

Osmanlı Devleti 10 Ağustos 1920’de Sevr Antlaşmasını imzalaması ile birçok mali kayıp yaşamıştır. 4 Nisan 1920 yılında TBMM tarafından kabul edilen ilk kanun vergi kanunudur. Cumhuriyetin ilk yıllarında vergi gelirlerinin büyük çoğunluğu tarım üzerinden alınan vergilerden oluşmaktadır. Bu vergilerin bazıları Ağnam Vergisi, Aşar Vergisi, Bina ve Arazi Vergisi, Temettü Vergisi, madenlerden alınan vergiler, Gümrük Vergileri, Gemi Harçları, Deniz ve Kara Avcılığı Vergileri ve sağlık harçlarından oluşmaktadır. Bu vergiler ise Osmanlı döneminden kalan vergilerdir (Vural, 1999).

Kurtuluş Savaşına hazırlanan İstanbul hükümeti 1919 yılında Ağnam Vergisini dört katına çıkarmıştır. Sekiz katına çıkarılacağı söylentileri halk üzerinde olumsuz tepkilere yol açması nedeni ile dört kat olarak kalmasına karar verilmiştir. Lozan Antlaşması, Türkiye Cumhuriyeti’ne vergilendirme yetkisi konusunda bazı kısıtlamalar getirmiştir. Bunlardan

birkaçı vergi muafiyetleri açısından yabancı ve Türk ayrımı yapılmaması, yabancılara Türklere getirilen vergi yükümlülüklerinden daha fazlasının getirilmemesi, yabancı uyruklulara zorunlu borçlanma ve servet vergilerinin yükletilmemesidir (Varcan, 1993).

Osmanlı devletinden sonra maliye politikası değiştirilmek istenilmiştir. Yeni politika arayışlarına başlanılmıştır. 1920'li yıllarda klasik maliye anlayışı yaygındır. 1923'ten itibaren klasik maliye politikası olan para politikası ve denk bütçe politikası uygulanmıştır (M.B., 2008). 1980 yılına kadar ise karma ekonomi modeli benimsenmiştir (Aktan, 1989). 17 Şubat 1923'te Türkiye için yeni bir iktisat politikası belirlenmesi amacıyla İzmir İktisat Kongresi toplanmıştır (Varcan, 1993). Kongrenin kararlarında gümrüklerde serbestlik, kaçakçılığın yasaklanması, vergilerde serbestlik gibi konular yer almıştır (M.B., 2008).

Vergi gelirlerinin içinde Aşar Vergisinin payının yüksek olması halk üzerinde ağır vergi yükü oluşturmuştur. Vergi yükünün düşürülmesi adına bazı kararlar alınmıştır. Bunlardan bazıları ise; Aşar Vergisi'nin kaldırılması, Temettü Vergisi'nin azaltılması, ithalatta gümrük resminin alınmaması, ticarete dayalı vergilerde ticaret odasının görüşünün alınması, savaş sonucu yıkılan yerlerde Bina Vergisi'nin alınmaması, Teşvik-i Sanayi Kanunu'nun süresinin uzatılması ve kanunda yer alan vergi muafiyetlerinin uygulamaya devam edilmesidir. Misak-ı İktisadi de kararlara ek olarak kabul edilmiştir (M.B., 2008). 1924 Teşkilatı Esasiye Kanunu'nda vergi, devletin giderleri için pay verilmesi şeklinde tanımlanmıştır. Ayrıca kanunsuz vergi alınamayacağı maddesi yer almıştır (Varcan, 1993).

1 Mart 1923'te yeni mali programın esaslarını denk bütçe konusu ve üreticiler üzerindeki vergi yükünün düşürülmesi ile ilgili vergi teşvikleri oluşturmuştur. Osmanlı devletinin bütçe açığı sorunu yaşaması nedeniyle yeni Türkiye olarak bütçe açıklarına önem verilmiştir. Ancak vergi gelirlerini arttırmak vergi yükünü arttırmak anlamına geleceğinden tasarrufları azaltacaktır. Bunun sonucu iç açık artacak ve büyüme yavaşlayacaktır (M.B., 2008).

Osmanlı döneminden beri Aşar Vergisi en önemli vergi gelirlerini oluşturmaktadır. Aşar Vergisi'nin tahsili iltizam usulü yapılmıştır. Ancak %12,5 üzerinde alınması beklenirken tahsildarların komisyon arttırmak amacıyla zorbalık uygulamaları sıkıntılara yol açmıştır. Böylece Aşar Vergisi'nin kaldırılmasını gündeme gelmiştir. Aşar Vergisi Türklerden alınan bir vergidir. Üreticilerin ise Aşar Vergisi ile birlikte Askerlik Vergisi de ödemesi üretimi daha da yavaşlatmıştır. 17 Şubat 1925'te alınan karar ile Aşar Vergisi yürürlükten kaldırılmıştır. Ancak 1924 yılında bu verginin gelir içindeki payı %22'dir. Bu dönemde savunma harcamaları ve demiryolları yapımı finansman ihtiyacını doğurmuştur. Aşar Vergisi'nin

kaldırılması tarım üzerindeki vergi yükünü düşürse de artan kamu harcamaları toprak mahsülleri vergisi gibi yeni bir vergi getirilmesine neden olmuştur. Toprak Mahsülleri Vergisi'nin Aşar Vergisi ile aynı yolu izlemesinden dolayı 1926'da Toprak Mahsülleri Vergisi kaldırılmıştır. Aynı şekilde Hayvan Vergisi, Arazi Vergisi ve Yol Vergisi de başarısız olan vergiler arasındadır (M.B., 2008).

1926 yılında yeni vergi kanunları çıkarılmıştır. Bunlar; Umumi İstihlak, Eğlence ve Hususi İstihlak Vergisi, Veraset ve İntikal Vergisi Kanunlarıdır. Ancak 1927'de Umumi İstihlak Vergisi kaldırılarak yerine Muamele Vergisi getirilmiştir. 1926 yılında ayrıca Temettü Vergisi'nin kaldırılıp Kazanç Vergisi getirilmiştir. 1927 Teşvik-i Sanayi Kanunu ile sanayi mükellefler Arazi Vergisi, Kazanç Vergisi, Musakkafat Vergisi, Ruhsat ve Damga Vergisi gibi vergi türlerinden muaf tutulmuştur (Varcan, 1993).

1929 Dünya Buhranı nedeniyle maliye politikası benimsenmiştir. Klasik maliye, fonksiyonel maliye ve devletçi maliye politikaları olarak uygulamaya çalışılmıştır. 1 Haziran 1929'da kabul edilen Gümrük Tarifesi Kanunu ile Gümrük Resimleri miktar üzerinden alınmaya başlanmıştır. Bu oran %24-25 seviyesine çıkarılmıştır (M.B., 2008). Ayrıca Kongrede ham madde ithalatının önlenmesi, sanayi için gümrüksüz ithalatın sağlanması için gümrük vergisi istisnaları şeklinde de kararlar alınmıştır. 1923-1929 döneminde vergi gelirleri %113 artmıştır (Vural, 1999).

1930 yıllarında gümrük gelirleri ve inhisar gelirlerini arttırma yoluna gidilmiştir. Ancak bu vergiler dolaylı vergi türünde olmasından dolayı köylülerin ödediği vergi miktarı artmıştır. Vergi yükü yine değişmemiştir. Aşar'ın kaldırılması harcamaları da değiştirmemiş vergi yükünü de değiştirmemiştir. Tarım sektörü ve tarım dışı sektör arasında vergi yükü eşitlenmiştir (M.B., 2008).

İsmet İnönü tarafından 2 Ekim 1930'da sunulan hükümet programında vergilerde hafifletilmeye gidileceği belirtilmiştir. Bu programa göre gelir getirmeyen araziden ve arsadan alınan Arazi Vergisi azaltılacak, meyvelik yetiştirenlere muafiyet tanınacak, Bina Vergisi'nin muafiyeti genişletilecek, Sayım Vergisi değiştirilecek, Muamele Vergisinde bulunan ihracatı ve üretimi azaltıcı etkiler düzeltilecek, Veraset Vergisinin belli bir sınıra kadar istisnası olacaktır (Varcan, 1993).

1931'de uygulanan İktisadi Buhran Vergisi, Dünya Buhranı'nın getirdiği iktisadi olumsuzlukları azaltmak için getirilmiştir. Hayvan Vergisinde indirim yapılmıştır. Cezalar hafifletilmiştir. Vergilerin ağırlığı nedeniyle 1936 yılında küçükbaş hayvanlardan alınan

vergilerden %20-25, diğerlerinden %50 oranında indirimler yapılmıştır. 1931 yılında kabul edilen Bina Vergisine ise 1932 yılından itibaren Buhran Vergisi zammı yapılmıştır. 1936 yılında Hava Kuvvetlerine Yardım Vergisi yürürlüğe girmiştir (Varcan, 1993).

1951 yılında Hava Kuvvetlerine Yardım Vergisi kaldırılmış olsa da 1938 yılında uygulanan Muvazene Vergisi, İktisadi Buhran ve Hava Kuvvetlerine Yardım Vergisi'nin dolaysız halini oluşturmuştur. Buğdayı Koruma Vergisi ise ekmek fiyatlarına konulmuştur. Vergi türlerinin sayısının arttırılmış olmasına rağmen vergi gelirleri artmamıştır. Vergi türlerinin sayısı 1924'te yirmi iken 1938'te yirmi üçe çıkması vergi yükünün arttırılmasına işaret etmiştir (M.B., 2008).

Muamele Vergisi motor gücünden alınan bir vergidir. Buna bağlı olarak sanayi kuruluşları vergiden kaçınmak için motor gücü kullanmamayı tercih etmişlerdir. İhracattan alınan Muamele Vergisi ise kaldırılmıştır (Varcan, 1993).

1940-1945 yılları arası 2. Dünya Savaşının devam ettiği bir dönemdir. Vergi gelirleri 1935 yılında milli gelir içinde %16 paya sahipken 1944 yılında bu pay %12'ye düşmüştür. İkinci Dünya Savaşı etkileri 1950'lere kadar devam etmiştir. Bu dönemde Türkiye kamu harcamalarının artışı yeni vergi gelirleri ile karşılamaya çalışmıştır (Varcan, 1993).

1942 yılında Varlık Vergisi getirilmiştir. Bu vergi servet ve olağanüstü bir kazanç üzerinden bir kere alınan bir vergi türü iken 1943'te kaldırılmıştır. Muamele Vergisinde bu dönemde değişiklik yapılarak Ayni Muamele Vergisi getirilmiştir. 1947 yılında ise Ayni Muamele Vergisi kaldırılmıştır. 1 Ocak 1950 yılında Kurumlar Vergisi ve Esnaf Vergisi yürürlüğe girmiştir (Varcan, 1993).

1940-1950 yılları arasında vergi gelirleri düşmüş fakat vergi yükü diğer yıllara oranla artmıştır. 1950 yılında vergi gelirlerinin gayrisafi milli hasılaya oranı %12,8 iken sonraki yıllarda bu oran daha fazla düşmüştür. Bu dönemde gelir esneklikleri birin altında kalmıştır (Varcan, 1993). 1950-1960 arasında vergilerin gayrisafi milli hasılaya oranı %11-12 civarında olmuştur (BYKP, 1963).

31 Aralık 1960 ile getirilen Gelir Vergisi Kanunu ile zirai kazançlar belli bir sınır aşmaları halinde vergilendirmektedir. 1960'da Kurumlar Vergisi Kanununda yer alan değişiklik sermaye şirketleri ve kooperatiflerde uygulanan Kurumlar Vergisi oranı %10'dan %20'ye çıkarılmış, diğer kurumlar için bu oran %35 olarak kalmıştır (Varcan, 1993).

7.2. Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı

Birinci beş yıllık kalkınma planı 1963-1967 yılları arasında uygulanmıştır. Bu planın vergi gelirleri ile ilgili içeriğinde, kamu yatırım ve harcamalarının karşılanabileceği ölçüde vergi gelirini yükseltmek, özel tasarrufların ve yatırımların yapılabileceği çalışma arzını arttıracak düzenlemeler yapmak yer almaktadır. Bu planda vergi gelirlerinin arttıracak esneklik ve vergilendirme dışı kalmış kaynakların tespiti ile vergilendirilmesi için çalışmalar hedeflenmiştir. Vergi sistemindeki eksiklikler sonucu sermaye gelirleri ve rant gelirleri ücret gelirlerine oranla daha fazla artmıştır. Vergi gelirlerindeki artış vergi oranının artmasından değil vergiye tabi toprakların artmasından kaynaklanmıştır. Lüks tüketime İstihlak Vergisi getirilmiştir. 1963'te Motorlu Kara Taşıtları Vergisi Kanunu çıkarılmıştır. Yapılan yenilikler çoğunlukla dolaylı vergiler üzerinde olduğu için dolaysız vergilerde artış sağlanamamıştır. Bu planda vergi gelirlerinin gayrisafi milli hasılaya oranının %17'lere yükseltilmesi hedeflenmiştir. 1961'de vergi yükü %13,32'tür. Vergi yükünün tespitindeki en önemli nokta kişiler arasındaki dağılımıdır (BYKP, 1963).

Bu planda istenilen hedeflere varılamamasının nedenleri arasında vergi kazası ve vergi iadeleri reformlarının uygulanamaması, vergi kontrolünün etkinsizliği, tüm vergi alanlarının vergilendirilememesi gösterilebilir. Dolaylı vergilerin toplam vergi gelirleri içerisindeki payı %30,2'den 1972'de %29,3'e düşmüştür. Bu düşüşün sebebi olarak asgari geçim ve götürü gider indirimlerinin 1968'de uygulanması gösterilebilir (BYKP, 1968).

7.3. İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı

1968-1972 yılları arasına uygulanan planda, vergilemede eksiklerin tamamlanmasına ve vergi hasılatını arttırmaya yönelik önlemler alınmıştır. Plana göre gelir vergisi tarifesi artan oranlı olması nedeni ile alt gelir dilimlerine isabet eden oranlar arttırılacak, düşük gelir gruplarının vergi yükü hafifletilmesi sağlanacaktır. Asgari geçim indirimi vergi indirimi şeklinde uygulanacaktır. Ek vergilerin getirilmesi amaçlanmıştır. 1972 yılından itibaren Bina ve Arazi Vergisi yerine Emlak Vergisi Kanunu gelmiştir. Bu planda kamu tasarruflarının artışını sağlamak için vergi ve fiyat politikası kullanılacaktır. Kamu gelirlerinin artırılması ile birlikte kamu tüketiminin belirli sınırlar dahilinde kalması alınan tedbirlerdendir. Müteşebbisler için vergi teşvikleri uygulanacaktır. Vergi gelirlerini arttırma çabalarının asıl nedeni toplam tasarrufların gayrisafi milli hasıla içindeki oranını yükseltmektir. Bu nedenle vergilendirme yapılırken özel tasarrufların ve yatırımların azalmaması gerekmektedir. Bunlar sağlanırken kişiler arası gelir dağılımı adaleti bozulmaması için özen gösterilmesi gerekmektedir. 1967

yılında vergi gelirlerinde artış olması için fiyat artışları yapılmıştır. 1970 yılından itibaren enflasyon oranlarında hızlı bir artış görülmüştür. Vergi kanunlarında yer alan muafiyet ve istisna tutarları, vergi tarifeleri enflasyon oranlarının artması ile yeterli kalmamıştır. 1970 programında öngörülmüş olan sürekli artan talebin kontrol altına alınmaya çalışılması için yapılacak harcamaların finansmanının sağlıklı kaynaklar ile sağlanması gerektiği bildirilmiştir. Finansman Kanunu gerekçesinde lüks inşaatlara aşırı talep artışını önlemek için 100 m² aşılmamak üzere istisna getirilerek inşaatlar gider vergisine tabi tutulmuştur. Kalkınma hızına etki edecek tüketim harcamalarını kısacak yüksek gelirlilerin araç alımları için Taşıt Alım Vergisi çıkarılmıştır. Lüks binalar için Gayrimenkul Kıymet Vergisi tasarıya eklenmiştir. Talih oyunlarından alınan Spor Toto Vergisi de bu tasarıda yer almıştır. Vergi iadesi oranları yükseltilmiştir (BYKP, 1968).

1 Eylül 1971’de gümrük vergileri ve ithalattan alınan vergilerde ilk indirim yapılmıştır. Vergi gelirlerinin gayrisafi milli hasılaya oranı 1961’de %12,2 iken 1970 yılında %15,6 ve 1972 yılında %21,1’dir. Vergi gelirleri içerisinde dolaylı vergilerin payı düşük olmasına rağmen gayri safi milli hasılaya oranı 1972 yılında % 11,7’den % 13,3’e artmıştır (BYKP, 1973).

7.4. Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı

1970’de kabul edilen Finansman ve Emlak Vergisi Kanununda lüks konutlar için getirilen sınırlamaların etkili olduğu görülmüştür ancak konut ihtiyacının karşılanmasında ise istenilen sonuç elde edilememiştir. Dolaylı vergilerin toplanmasının daha kolay olması belirli üretim sektörlerinin vergi dışı kalmasına sebep olmuştur. Yeni tür vergiler getirilmiştir. Ancak hala sistem vergi yükünün adil dağılımı konusunda yeterlilik sağlayamamıştır. Tasarrufların arttırılması için vergilerin teşvik edici ve caydırıcı olarak kullanılması plana dahil edilmiştir. Bunu yaparken yeni vergiler getirilmeden mevcut vergi sistemi düzenlenerek gelir esnekliğini yükseltici etkiler ile artışların sağlanması öngörülmüştür. Gider vergilerinde birtakım düzenlemelere ihtiyaç duyulmuştur. Katma Değer Vergisinde götürü usul uygulanacaktır. Bu vergideki götürü usulün asgari ölçüde uygulanması sağlanacaktır. Gelir Vergisinin tarifesi yeniden düzenlenecektir. Tarım sektörünün daha etkili bir şekilde vergilendirilmesi sağlanacaktır. Katma Değer Vergisi uygulamasına geçilecektir. Kaynakta kesinti yapma sistemine geçilmesi sağlanacaktır. Daha önce yapılan gümrük vergilerinde ve diğer vergilerdeki indirim 1975 ve 1977 yıllarında yapılacak ikinci ve üçüncü indirim ile %30 olacaktır. 1976 yılında ise uygulanan gümrük oranı ile ortak gümrük tarifesi farkı %20 oranında azaltılacaktır (BYKP, 1973).

Bu dönemde gelir vergisinin büyük çoğunluğu ücretlilerin ve maaşlıların üzerinde kalmıştır. 1978'de planlanan gümrük vergisi oranlarında indirim uygulanamamıştır. Toplam vergi gelirleri planlanan ölçüde arttırılamamıştır. Dolaylı vergiler açısından da istenilen hedeflere ulaşılamamıştır. Bu dönemde arttırılan vergi gelirleri enflasyonist ortamda erimiştir. 1978'de vergi gelirlerinin gayri safi milli hasıla içindeki payı %21,7'dir (BYKP, 1979).

7.5. Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı

Bu plan 1979-1983 yılında uygulamaya konulmuştur. Bu dönemde toplam gelirlerin %77,2'si vergi gelirlerinden oluşmaktadır. 1983 yılında vergi gelirlerinin gayrisafi milli hasılaya oranı 25,3 olarak planlanmıştır (BYKP, 1979). Bu plan kapsamında da vergi yükünün hafifletilmesi amaçlanmıştır. Vergi sisteminin esneklik kazanması önemsenmiştir. Vergi kaçakçılığı ve vergi kaybı önlenmeye çalışılmıştır. Bazı Vergi Kanunlarında Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun Tasarısı'nın yasalaşması için çalışmalar yapılmıştır. Bu tasarının içinde yer alan gelirden alınan vergilerin kazanıldığı yıl ödenmesi çalışmaları yapılacaktır. Tarım kesiminin halen yeterince vergilendirilmediği düşünülmesi nedeni ile yeni çözümler üretilecektir. Vergilerin lüks tüketime yönelik olması için çalışmalar yapılacaktır. Emlak Vergisi, Gayrimenkul Kıymet Artışı Vergisi, Emlak Alım Vergisi gibi kanunlarda değişiklik yapılacaktır. Ücretler üzerinde oluşan vergi yükü azaltılacaktır. Düşük gelirli olanların gelirlerini yükseltecek çalışmalar yapılacaktır. Vergi gelirleri içerisinde dolaylı vergilerin arttığı gözlemlenmiştir. Gelir üzerinde vergiler artmış ancak harcamalar üzerindeki vergiler azalmıştır. Gelir vergisi oranı 1981'de %40'tan başlarken 1982'de %33'e düşürülmüş, 1983'de ise %36'ya çıkartılmıştır (Ejder, 2000).

Ülkenin içinde bulunduğu durumun çözümünün yatırımların, üretimin ve istihdamın arttırılmasında görülmüştür. Teşviklerin getireceği kısa dönemli kayıpların uzun dönemde telafi edileceği savunulmuştur. 1981'de %50 olan Kurumlar Vergisi oranı %40'a düşürülmüştür (BYKP, 1979).

1970'lerde Keynesyen ekonomi politikasına duyulan güvenin sarsılması ile 24 Ocak 1980 Kararları ile serbest piyasa ekonomisi çalışmalarına başlanılmıştır. 1973-1978 yıllarında meydana gelen petrol krizleri enflasyonu arttırmıştır. Enflasyon oranlarını düşürülmesi için uygulanan para ve maliye politikalarında kamu harcamalarının azaltılmasına ve vergilerin indirilmesine yönelik çalışmalar öngörülmüş olmasına karşılık bu anlamda olumlu sonuçlar alınamamıştır (Aktan, 1989).

1981 yılında yapılan Gelir Vergisi indirimleri sonucunda 93 Milyar TL vergi kaybı yaşanmış olmasına rağmen 1982 yılında ise 13 Milyar TL gelir fazlası sağlanmıştır. Fazlanın sebebi 1982 yılında gelir vergisi oranlarının indirilmiş olmasıdır. 1983 yılında Gelir Vergisinde oran artışı sonucunda ise vergi gelirlerinin azaldığı görülmüştür (Aktan, 1989).

7.6. Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı

Beşinci beş yıllık kalkınma planı 1985-1989 yılları arasında uygulanmıştır. Vergi gelirlerini %6,6 oranında artırılması planlanmıştır. Vergi kayıplarının en aza indirilmesi amaçlanmıştır. O dönemde dolaysız vergiler Gelir ve Kurumlar Vergisini, Servet Vergisi ise Veraset ve İntikal Vergisini kapsamıştır. 1989 yılında vergilerin toplam gelirler içerisindeki oranının %70,8 olması planlanmıştır. Vergiler tasarrufu ve yatırımları arttırmada bir araç olarak kullanılacaktır. Genç işsizliği azaltmak için vergi teşviklerinden yararlanılacaktır (BYKP, 1985).

Vergi gelirlerinde meydana gelen artışlar gözlemlendiğinde, vergi gelirlerinin artışı 1981 yılında %12, 1982 yılında %0,2 olduğu görülmektedir. Ancak vergi gelirlerindeki artış 1983 yılında %-0,8'e ve 1984 yılında %-18,3'e düşmüştür. Bu dönemlerde gelir vergisi indirimlerinden dolayı negatif Laffer etkisi olduğu yorumu yapılabilir. 1985'te vergi gelirleri artışı %12,3 seviyelerine çıkıp tekrar pozitif artış göstermiştir. Ancak bu dönemlerdeki artışın sebebi KDV'nin yürürlüğe girmesi olarak gösterilebilir (Aktan, 1989).

1 Ocak 1985 tarihinde KDV Kanunu yürürlüğe girmiştir. Gider Vergileri Kanunu, İşletme Vergileri Kanunu, Finansman Kanununa ait Spor Toto Vergisi hükümleri ve Şeker İstihlak Vergisi hükümleri kaldırılmıştır (BYKP, 1985). 1984'de artan orali tarifesi %30-60 olan Gelir Vergisi tarife oranları 1985'te %25-55 olarak 1987, 1988 ve 1989 yıllarında ise %25-50 olarak belirlenmiştir (Ejder, 2000).

7.7. Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı

1990-1994 yıllarını kapsayan altıncı beş yıllık kalkınma planında toplam vergi gelirlerinin %7,5 artması planlanmıştır. Vergi kayıplarının asgari düzeye indirilmesi hedeflenmiştir. Toplam kamu gelirlerinin içerisinde vergi gelirlerinin payı %69,6 olması beklenmektedir (BYKP, 1990). Ancak yedinci beş yıllık kalkınma planında vergi gelirlerinin gayri safi yurtiçi hasıla içindeki payının 1992 yılında %22,4 olarak gerçekleşmiş olduğu da veriler içinde yer almaktadır. Vergi gelirleri açısından istenilen seviyelere gelinebilmesinin sebebi vergi teşviklerinin vergi matrahını azaltması ve vergi kaçakçılığını önlememesidir. 1984-92 yılları

arasında bulunan matrah farkları %46,1'dır. Bu durum vergi kaçağının boyutunu göstermektedir. 1986-91 dönemleri arasında uygulanan kurumlar vergisi oranı %46 iken elde edilene göre vergi oranı %26'lara denk gelmektedir (BYKP, 1996).

5 Nisan 1994 Kararları ile Net Aktif Vergisi, Ek Emlak ve Motorlu Taşıtlar Vergisi, Ekonomik Denge Vergisi gibi vergiler getirilerek toplam talebi azaltıcı önlemler alınmaya çalışılmıştır. 1994'te vergi gelirlerinin gayri safi milli hasılaya oranı %15,1 olarak belirlenmiştir (Yılmaz,2010).

Altıncı beş yıllık kalkınma planı döneminde uygulanan Gelir Vergisi oranı 1990 yılında %46 iken 1995'te %25 seviyesine düşürülmüştür. KDV oranı ise 1985'te %10 iken 1990'da %12'e çıkarılmıştır (Candan, 2012).

Planın amaçları arasında ithalattan alınan vergilerin basitleştirilmesi yoluna gidilmesi vardır. Sınai ürünlerin ithalatında uygulanan gümrük vergi oranlarında indirimler yapılacaktır. Çifte vergilendirmeyi önleme anlaşmaları yapılacaktır. Orta vadeli programlara ağırlık verilecektir. Verginin kaynak yaratma fonksiyonları da göz önüne alınacaktır. Vergi denetimlerinde tedbirler alınacaktır. Mükelleflerin vergiye uyumları için çalışmalar yapılacaktır. 1987'de Avrupa Topluluğu tarım ürünleri için uygulanan gümrük tarifesi kaldırılmıştır. Ancak düşük gelirli için uygulanacak politikada gelir dağılımı anlamında etkinlik sağlanamamıştır (BYKP, 1990).

7.8. Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı

1996-2000 yıllarını kapsayan bu dönemde, altıncı plan döneminde sürekli artan kamu açıkları telafi edilmeye çalışılmıştır. 5 Nisan 1994'te Ekonomik Önlemler Uygulama Planı kabul edilmiştir. Plandaki amaç ekonomik istikrarı sağlamak, kamu açıklarını azaltmaktır. Kamu harcamalarının kontrol altına almak ve kamu gelirlerini arttırmak amacıyla tedbirler de alınmıştır. İstihdamın arttırılması için ücretlerin üzerindeki ağır vergi yükleri Avrupa Birliği ülkeleri seviyesine indirilecektir. Gider Vergileri, Damga Vergisi, Banka ve Sigorta Muameleleri Vergisi oranlarının indirilmesi için çalışmalar yapılacaktır. Altıncı beş yıllık kalkınma planında vergi yüküne ilişkin birçok düzenleme yapılmış olmasına rağmen istenilen seviyelere düşürülemedi. Bu yıllar arası uygulanan kalkınma planında Gelir, Kurumlar ve KDV Kanunlarında bahsedilen istisna ve muafiyetler için muafiyetlerin en az seviyeye indirilmesi planlanmıştır. Yatırım teşviklerin ise arttırılması amaçlanmıştır. Gelir Vergisinde yer alan götürü vergilendirme usulüne ilişkin kapsam daraltılacaktır. Vergi İstişare Konseyi kurulacak ve vergi politikası hakkında değerlendirmeler yapılacaktır. Dolaysız vergilerin

oranlarında indirimler yapılacaktır. Emlak Vergisi enflasyona endekslenenecektir. Birçok vergi özel tüketim vergisi kapsamında birleştirilecektir. Kamu hizmetleri kullanımında ödenen harç tutarları genişletilecektir. 1995 yılında vergi gelirlerinin gayrisafi milli hasılaya oranı %18,1 iken 1999 yılında %21,9 ve 2000 yılında %20 olmuştur (BYKP, 1996).

1990 yılında %12 olarak uygulanan KDV oranı 2000 yılında %18'e çıkarılmıştır. Kurumlar Vergisi oranı ise %40 olarak uygulanmıştır. Gelir Vergisi oranı %33 olarak belirlenmiştir (Candan, 2012). 1996-99 döneminde vergi gelirlerinin gayri safi milli hasılaya oranı artmıştır. Ancak giderlerdeki artış ve faizlerin yükselmesi nedeni ile kamu kesimi tasarrufları azalmıştır (BYKP, 2001).

7.9. Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı

2001-2005 yılları arasında uygulanan planın amaçları arasında verginin tabana doğru yayılmasını sağlamak, kayıp ve kaçakları azaltmak, belge düzeni kullanımı anlamında kontroller yapmak ve vergi iadesi uygulamasını düzenlemek yer almaktadır. Bu planda Gelir Vergisi'nde üniter vergi sistemi uygulaması planlanmıştır. Vergi afları uygulamalarına geçilmesi ve vergi alanında uygulanan teşviklerde düzenlemeler yapılması planlanmıştır (BYKP, 2001).

2005 yılında vergilerin gayri safi milli hasıla içindeki payı %22,2 olarak öngörülmüştür. 2000 yılından itibaren %33 olarak uygulanan Kurumlar Vergisi oranı 2003 ve 2005'te %30 olarak uygulanmıştır. 2006'dan sonra ise Kurumlar Vergisi oranı %20 olarak uygulanmaya başlanmıştır. %40 olarak uygulanan gelir vergisi oranı 2005'ten itibaren %35'e düşürülmüştür (Candan, 2012).

Ücretliler üzerindeki vergi yükü gelir vergisi tarifesindeki değişikliklerle bir miktar azaltılmıştır. Asgari ücret vergilendirilmeye devam edilmektedir. Ücretliler üzerindeki vergi yükünün azaltılması ve işverenler için maliyetlerin düşürülmesi adına yapılan çalışmalara rağmen olumsuz konular devam etmektedir. Motorlu araçlardan alınan vergiler bu sektöre ait gelişimi olumsuz etkilemiş firmalar arası rekabeti olanaksızlaştırmıştır. Kentsel rantların vergisel anlamda düzenlemeler yapılması da planda yer alan diğer bir konudur (BYKP, 2001). Bu plan döneminde 1 Ağustos 2002 yılı itibari ile ÖTV Kanunu yürürlüğe girmiştir (Candan, 2012).

7.10. Dokuzuncu Beş Yıllık Kalkınma Planı

2007-2013 yıllarını kapsamakta olan bu kalkınma planında amaçlanan, vergi sisteminin basit hale getirilmesi için vergi oranları düşürülmesidir. Bu plan ile istisnalar ve muafiyetler azaltılma yoluna gidilmiştir. Yatırım indirimlerinin tamamen kaldırılması planlanmıştır. Katma değer vergisinde indirim yapılmasına karar verilmiştir. Kurumlar Vergisi sonucu vergi yükünün %34 düzeyine indirilmesi planlanmıştır. Vergilerin fazlalığı nedeni ile maliyetler bu dönemde de fazladır. Kayıt dışı ekonominin yüksek oranda olması nedeni ile kamu finansmanı azalmıştır. Artan vergi geliri ihtiyacının vergi oranları yükseltilerek karşılanmak istenmesi sonucu kayıt dışı çalışan mükellef sayısı daha da artmıştır. Kayıt dışı ekonominin sonucunda vergi yükü daha da artmış emek verimi düşmüştür. 2006 yılında vergi yükü %31,6 iken 2013 yılında %30 olmuştur (BYKP, 2007).

7.11. Onuncu Beş Yıllık Kalkınma Planı

2014-2018 yılları arasında uygulanan planda vergiler uygulanırken gelir dağılımındaki adaletsizliğin azaltılması fikrini ön plana çıkartmak amaçlanmıştır. Vergi politikasında tasarrufların arttırılması amacı güdülecektir. Vergi yükünün 2014-2018 yılları arası tahmini ise %28,6'dır. Gönüllü uyumun sağlanabilmesi için vergilerin istihdama katkı sağlayacak şekilde düşürülmesi adına düzenlemeler yapılacaktır. Vergi tabanını genişletici çalışmalar yapılacaktır. Vergi mevzuatında ilişkin basitleştirme çalışmalarının gerçekleştirilmesi planlanmıştır (BYKP, 2014).

2016 yılında uygulanan vergi teşvikleri nedeniyle ekonomide bir kısım canlanma sağlanmıştır. 2018 yılından itibaren fiyat istikrarı politikaları önem kazanmıştır (BYKP, 2019).

7.12. Onbirinci Beş Yıllık Kalkınma Planı

2019-2023 dönemleri arası uygulanacak olan kalkınma planında verginin tabana yayılmasına önem verilmiştir. Vergilerin enflasyona endekslenmesi konusunda çalışmalar yapılacaktır. Vergisel teşvikler arttırılacaktır. Vergi istatistikleri düzenli olarak kamuoyunda paylaşılacaktır. Vergi Analizi Merkezi kurulması için çalışılacaktır. Vergi hasılatı arttırmaları için çalışmalar devam edecektir. Artan oranlı vergileme için çalışmalar yapılacaktır. Maliyetleri azaltacak vergileme için Vergi Usul Kanunu ve Gelir Vergisi Kanununda düzenlemeler yapılacaktır. ÖTV Kanun kapsamı yeniden düzenlenecektir (BYKP, 2019).

8.LİTERATÜR

Haldun-Laffer eğrisinin uygulamasının ampirik çalışmaları birçok ekonomist tarafından yapılmıştır. Her ekonomistin bir birinden farklı yöntemler, modeller, örneklem ve zaman dilimi kullanması nedeni ile sonuçlarının farklı çıktığı görülmektedir. Bu bölümde literatürdeki Haldun-Laffer eğrisi uygulamaları incelenecektir.

Canto, Joines ve Webb (1979), Kennedy vergi indirimleri uygulanmasını takip eden yılları kapsayan gelir ve kurumlar vergisine ait gelirler için istatistiksel analiz yapılmıştır. Bu analizde Box-Jenkins veya ARIMA modeli olarak da adlandırılan tek değişkenli bir zaman serisi modeli kullanılmıştır. Elde edilen sonuçlar Pechman ve Hazine Bakanlığı tarafından yapılan tahminlerle karşılaştırılmıştır. Analiz 1966 yılına kadar yapılmıştır. 1966'dan sonra Vietnam harcamalarının belirgin bir şekilde artması nedeniyle Keynesyen bir modele ekonomik faaliyeti ve geliri canlandıracak mali politika değişikliği de eklenmiştir. Aynı metod, tek değişkenli bir zaman serisi, vergi politikalarındaki değişiklik olmasaydı eyalet ve yerel vergi gelirlerinin ne olacağını tahmin etmek için de kullanılmıştır. 1962 ve 1964 yıllarındaki Federal vergi indirimlerinin gelirleri azalttığı kadar artırmış olmasının da muhtemel olduğunu göstermiştir.

Beenstock (1979), 1964-1977 yılları için Haldun-Laffer eğrisini incelemiştir. İncelemede 1979'da İngiltere için uygulanan vergi oranının %40 civarında olduğu, maksimum vergi oranının yüzde %60 olarak hesaplandığı sonucuna ulaşılmıştır. Haldun-Laffer eğrisi kuadratik eşitlik yardımıyla en küçük kareler yöntemi ile tahmin edilmiştir. Beenstock (1979) tarafından bulunan sonuçlara göre İngiliz ekonomisinin normal bölgede yer aldığı görülmektedir.

Blinder (1981b), Amerika için yaptığı çalışmada, gelir ve tüketim vergileri için eğrinin uygulanabilmesinin faktör esnekliklerine bağlı olduğundan bahsetmiştir. Esnekliklerin artmasıyla, vergi oranlarının azalmasının vergi gelirlerini arttıracakını belirtmiştir.

Canto (1986)'da 1964 ve 1981 dönemleri arasında vergi indirimlerinin geliri nasıl etkileyeceğinin araştırılması için tek değişkenli zaman serileri modeli kullanmıştır. 1981 dönemi için yapılan tahmin sonuçlarında daha fazla gelir açığı olduğu görülmüştür. 1964 ve 1981 dönemleri içinde vergi indirimi gelir kaybı tahminleri hükümetin statik tahminlerinden daha düşük çıkmıştır. Federal Kurumlar Vergisi için hazine tahminleri 1966 yılına kadar sürekli artan bir gelir kaybı gösterirken yapılan analiz sonucunda zaman serisi tahminleri sürekli artan bir gelir kazancı göstermiştir.

Fullerton (1980), vergi oranları ile devlet gelirleri arasındaki ilişkiyi incelemiştir. İncelemede vergi gelirlerinin maksimize edildiği vergi oranları ve faktör arzı esnekliklerinin yerini gösteren bir başka eğri geliştirilmiştir. Bu yeni eğri, ABD ekonomisinin emek geliri üzerindeki verginin yasaklayıcı aralığında faaliyet gösterebileceğini belirtmektedir. Ancak Fullerton (1980)'a göre bu olasılığın gerçekleşmesi için emek arzı esnekliklerinin çok yüksek olması veya iş gücü vergilerinin çok daha yüksek olması gerekmektedir. Kurt (2017), Fullerton için ABD'nin Haldun-Laffer eğrisi açısından faktör arz esnekliği gibi parametreler ile eğrinin kendi konumu arasındaki ilişkinin ne olduğunu da araştırdığından bahsetmiştir. Kurt (2017), ABD'nin Haldun-Laffer eğrisinin yasaklayıcı bölgesinde olduğu sonucuna ulaşıldığını söylemiştir.

Grieson (1977) ampirik çalışmasında, New York'ta vergi oranları ile yerel yönetimlerin gelirleri arasındaki ilişkiyi araştırarak aralarında ters bir ilişki olduğunu ortaya koymuştur. Grieson (1977) ekonomik faaliyetlerin azalmasının vergi gelirlerini azaltacağını, vergi oranının artmasının ise gelir kaybı yaşatacağını söylemiştir. Ayrıca Grieson (1980), New York'ta imalat sektörünün daha aktif olması nedeni ile vergi esnekliğinin daha fazla olduğunu, imalat dışı sektörün daha ağır vergilendirilmesi gerektiğini de bulmuştur. Philadelphia için ise durumun tam tersi olduğu sonucuna varmış fakat Philadelphia'nın gelir maksimizasyonuna daha yakın olabileceğini de belirtmiştir.

Stuart (1979) çalışmasında iki sektör modeli kullanarak İsveç'te gelir maksimizasyon oranının %10 olduğunu tespit etmiştir. Vergi oranlarının bu oranı aşması sonucunda yüksek vergi oranlarının takas ve piyasa dışı faaliyetleri teşvik edeceğini belirtmiştir. Böylece ekonominin yasaklayıcı aralığa geldiği sonucuna ulaşmıştır. Mitchell (2012)'de Haldun-Laffer eğrisini doğrulayarak vergi oranları yükseldikçe vergi gelirinin düşeceğini söylemiştir. Mitchell (2012), İrlanda'nın 1985 yılında vergi gelirinin %1,1 olduğunu vergi oranındaki düşüş sonucunda vergi gelirinin artarak 2004'de %3,6'ya ulaştığı sonucuna ulaşmıştır.

McGuire ve Rapping (1968) belirli eyaletler veya endüstriler için çalışma yapmışlardır. Yaptıkları çalışma sonucunda yirmi ile yüz arasında emek arzı esneklikleri bulmuşlardır. Bir ülkenin komşularından daha yüksek vergi oranları uygulayamayacağı sonucuna ulaşmışlardır. Ancak yaptıkları çalışma yasaklayıcı aralıkta bir verginin varlığını göstermemektedir.

Eckstein (1980)'in Kemp-Roth vergi indirimlerini incelemiş ve gelir vergisi indirimlerini DRI modeline uyarlamıştır. Eckstein (1980), Kemp-Roth vergi indirimleri 1980'de uygulamaya konulmuş olsaydı, 1985'e kadar reel GSMH'nin %2,6 potansiyel GSMH'nin ise %1,9 artacağı

sonucuna varmıştır. Ona göre kişisel gelir vergisi indirimlerinin toplam arz üzerinde etkisi küçüktür. Eckstein (1980), kişisel gelir vergisi oranındaki %50'lik artışın GSMH'yi %2,5 oranında azalttığını söylemiştir.

Skinner (1987), 1965-1982 dönemlerini Sahraaltı Afrika için havuzlanmış yatay kesit zaman serisi verileri kullanarak incelemiştir. Haldun-Laffer eğrisi hükümet harcamaları, kamu ve özel sermaye birikimi ve sektörel vergi çarpıklıklarını içeren teorik modelde tahmin edilmiştir. İncelemesinde vergi oranları doğrusal olarak girilmiş, vergi oranlarının negatif etkili olduğu gözlemlenmiştir. Kişisel Vergi'deki 1 puanlık çıktının büyüme oranlarını 0,36 puan azaltacağı tahmin edilmiştir. Vergilerdeki ortalama artışın çıktı büyümesini azalttığı sonucuna ulaşmıştır. Kişisel ve Kurumlar Vergi oranlarının çıktı büyümesi üzerinde negatif bir doğrudan etkiye sahip olduğu, ticaret vergilerinin çıktı büyümesi üzerinde yatırımları azaltarak çok küçük oranda doğrudan etkisinin olduğu tahmin edilmiştir.

Marsden (1984) çalışmasında Zambiya, İngiltere, Şili ve Zaire gibi yüksek vergili on ülke ile Singapur, Kore, Uruguay ve Japonya gibi düşük vergili on ülkeyi incelemiştir. Yüksek toplam vergi oranlarının düşük çıktı büyümesine yol açtığını bulmuştur. Bu durumu Skinner (1987), teorik bir modelin olmaması ve ülkelerin kendilerine göre özelliklerinin olması olarak yorumlamıştır. Martin (1990), vergi gelirinin GSYH'ye oranının çıktı büyümesini düşürürken, açıkların çıktı büyümesine oranla daha fazla düştüğünü, vergi artışlarının açıkları azaltarak çıktı büyüme oranlarını teşvik edebileceğini öne sürmüştür.

Landau (1983), hükümet harcamalarının ve gelirlerinin çıktı büyümesi üzerindeki etkisini ölçmek için ülkeler arası regresyonlar gerçekleştirmiştir. Devlet harcamaları GSYH büyüme oranları üzerinde olumlu bir etkiye sahip olsa da harcamaları finanse etmek için alınan vergilerin özel yatırımları dışlaması ile olumlu etkiyi azaltmakta olduğu sonucuna varmıştır.

Lindsey (1985), geliri maksimize eden vergi oranını hesaplamaya çalışmış, en yüksek vergi oranının %50 olduğu vergi oranının %43'e düşürülmesinin geliri artıracığını tespit etmiştir. Ancak diğer oranların düşürülmesinin gelir kaybına yol açacağı sonucuna varmıştır.

Trabandt ve Uhlig (2009), ABD ve Avrupa için geliri optimize eden vergi oranlarını incelemiştir. ABD'nin gelir maksimizasyonunu sağlayan en yüksek vergi oranının %63 olduğunu ve uygulamadaki oranın hesaplanan oranın altında kaldığını tespit etmişlerdir. İş gücü arzının azalmadan önce iş gücü üzerindeki vergilerin %30 oranında artırılabilirliğini ve sermaye üzerindeki vergilerin %6 oranında artırılabilirliğini savunmuşlardır.

Atkinson ve Leigh (2010), beş Anglo-Sakson ülkesi incelenmişlerdir. Gelir maksimizasyonunu sağlayan en yüksek vergi oranının %63 olduğu ve %83'e kadar çıkabileceği sonucuna varmışlardır.

Diamond ve Saez (2011), geliri maksimize eden en yüksek vergi oranının %73 olduğu sonucuna varmışlardır. Kristol (1979), 1946'dan sonra yapılan vergi indirimlerinin devletin vergi gelirlerinin bir veya iki yıl içinde arttırdığını ve bu vergi indirimlerinin vergi gelirlerini sürekli arttırma yönünde olmadığını söylemiştir.

Kwon (1984) ise Kore'yi incelemiştir. Vergi oranları arttıkça vergi gelirlerinin zaman içinde Haldun-Laffer eğrisi ile açıklanabileceği belirtmiştir. Kore'nin gelir vergisi oranlarının geliri maksimuma ulaştıracak noktada olmadığını sonucuna varmıştır.

Canto, Joines ve Laffer (1981), değişkenli zaman serisi analizi ile çalışma yapmışlardır. Yaptıkları çalışmada kullanılan modellemenin Kennedy vergi indirimlerinin yürürlüğe girmesinden sonra kullanılması durumunda tahmin hatalarına neden olacağını savunmuşlardır. Canto, Joines ve Laffer (1981), bu hataların ise vergi indirimlerinden kaynaklanan gelir değişikliklerinin tahminleri olacağını savunmuşlardır. Bu nedenle yapılan zaman serisi tahminlerinin, ABD Hazinesi tarafından tahmin edilenlerden daha küçük gelir kayıpları gösterdiğini söylemiştir. Ebrill (1987), bulunan zaman serisi tutarsızlığının nedenini ise fiyat etkilerine bağlamıştır.

Feige (1983), İsveç için Haldun-Laffer eğrisi tahminlerinde bulunmuştur. Yapılan çalışmada 1979 temel yıl baz alınıp ortalama efektif vergi oranı 0,62 ve marjinal vergi oranı ise 0,83 olarak hesaplanmıştır. Bu oran, toplam vergi gelirlerinin toplam milli gelire oranıdır. Toplam vergi gelirleri, merkezi ve yerel yönetimler tarafından toplanan doğrudan ve dolaylı vergileri ve sosyal güvenlik katkılarını içermektedir. İsveç, geliri maksimize eden vergi oranını geçmemiştir. Ortalama vergi oranının % 62'den %54'e düşürülmesi gelirin artmasına neden olmaktadır.

Trabandt ve Uhlig (2011), İsveç ve Danimarka'da Haldun-Laffer eğrisi için bir araştırma yapmışlardır. İş gücü vergisi oranının Haldun-Laffer eğrisinin tepe noktasından daha düşük olduğunu, sermaye vergisi oranını ise Haldun-Laffer eğrisinin tepe noktasına yakın olarak tahmin etmişlerdir.

Lin ve Jia (2019) yaptıkları çalışmada vergi oranları, devlet geliri ve ekonomik performans arasındaki ilişkiyi Çin adına Haldun-Laffer eğrisi üzerinden incelemişlerdir. Yapılan çalışmada Haldun-Laffer eğrisinin tepe noktasının %40 civarında olduğu tahmin edilmiştir.

Ayrıca bir ülke Haldun-Laffer eğrisinin tepe noktasından sonraki oranlarda yapılan vergi indirimlerinin ekonomi ve vergilendirme üzerinde olumlu etkileri olacağının sonucuna ulaşılmıştır.

Agell ve Persson (2000) yaptıkları çalışmada OECD ülkelerinin içsel büyüme modeli kullanarak bütçe dengesini analiz etmişlerdir. Vergi indiriminin kendi kendini finanse edip edemeyeceğini incelemişlerdir. Ancak bu analiz transferlere göre düzeltilmiş vergi oranları ile yapılmıştır. Dinamik Laffer etkisinin Kuzey ve Batı Avrupa'nın yüksek vergili ve yüksek transferli ekonomileri için geçerli olduğu sonucuna ulaşmışlardır.

Aktan (1989) çalışmasında yıllar itibari ile istatistiki verilere yer vererek Haldun-Laffer eğrisini sınamıştır. Vergi gelirleri, vergi türleri, vergi yükü ve vergi elastikiyeti anlamlı bulunmuştur. Arz yönlü vergi politikalarının temel iddialarının teorik ve ampirik çalışmalar sonucunda güç kazandığını savunmuştur.

Derdioyok (1993) tarafından yapılan çalışmada 1960-1990 dönemi arasında Türkiye'de vergi gelirlerini en yüksek yapan vergi oranı araştırılmıştır. Yapılan araştırmada sonucun 0,220-0,279 arasında olabileceği bulunmuştur. Analizde en küçük kareler yöntemi kullanılmıştır.

1960-1990 dönemi için Yamak ve Yamak (1995) tarafından yapılan çalışmada Türkiye'de toplam vergi gelirlerini maksimum yapan ortalama vergi oranı 0,166 olarak hesaplanmıştır. Uygulanan oranın o döneme isabet eden oranı aştığı görülmektedir. Tahminler dolaysız vergiler açısından değerlendirildiğinde 1960-1990 dönemi içinde Türkiye'nin yasaklayıcı aralıkta olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Yamak (1996) tarafından kalman filtre yöntemi ile 1960-1969 yılları arasında Türkiye için Haldun-Laffer eğrisi uygulaması tahmin edilmiştir. Optimal vergi oranı 1962 yılı için 0,136, 1983 yılı için 0,175 ve 1984 yılı için ise 0,155 olarak tahmin edilmiştir.

Yamak ve Yamak (1998) yılında yaptıkları çalışmasında Kalman-Filtre yöntemi ile en küçük kareler yöntemini kullanmıştır. Ortalama vergi oranını %12,2-%14,3 arasında değiştiği sonucuna ulaşmıştır.

Karabulut (2006) tarafından 1980-2003 dönemi için Haldun-Laffer Eğrisi'nin Türkiye uygulaması analizi yapılmıştır. Türkiye'de uygulanan vergi oranlarının 1997 yılına kadar Haldun-Laffer Eğrisinin yasaklı bölgesinde, 1997 yılından sonra uygulanan vergi oranlarının ise Haldun-Laffer Eğrisinin normal bölgesinde yer aldığı görülmüştür.

Yamak ve Koçak (2007) yaptıkları çalışmada 1972-2004 yılları arasında Türkiye'deki vergi geliri ve vergi oranı arasındaki ilişkiyi kayıt dışı ekonomi varsayımı altında Haldun-Laffer eğrisi için tahmin etmişlerdir. Kayıt dışı ekonomi dikkate alınmadığında 0,187 olan sonuç kayıt dışı ekonomi dikkate alındığında ise 0,138 olarak hesaplanmıştır. Kayıt dışı ekonomi dikkate alındığında bireylerin üstündeki vergi yükünün düştüğü sonucuna ulaşmışlardır.

Eriç (2009), 1982-2008 yılları için yaptığı çalışmada en küçük kareler yöntemini kullanmıştır. Çalışmasında gelir vergisi, kurumlar vergisi ve dolaylı vergiler için ayrı ayrı analiz yapmıştır. Geliri maksimum yapan gelir vergisi oranını %4,82 olarak hesaplamıştır.

Kurt (2017), 2004-2015 yılları için dolaylı ve dolaysız vergiler açısından yaptığı çalışmada en küçük kareler yöntemini kullanmıştır. Kurt (2017), yaptığı analiz sonucunda Türkiye'nin Haldun-Laffer eğrisinin caydırıcı bölgesinde olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Şen, Çevik ve Kaya (2017) tarafından 1970-2015 dönemi için Türkiye'ye ait kişisel gelir vergisi açısından ampirik bir analiz yapılmıştır. Geleneksel birim kök testleri kullanılmıştır. Johansen Eşbütünleşme testi ile analiz yapılmıştır. Yapılan çalışmanın sonucunda Haldun-Laffer eğrisi doğrulanmıştır. Çalışma ile hesaplanan maksimum vergi oranı %15,03 olarak bulunmuş olup Türkiye'nin yasaklayıcı aralıkta olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Bilgin (2018) tarafından 1982-2011 yılları için yapılan çalışmada Türkiye'de vergi oranlarının optimal vergi oranlarının altında yer aldığı sonucuna ulaşılmıştır. Bilgin (2018), 2011 yılından sonra vergi oranları optimal vergi oranlarının üzerinde olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Çimen (2021), Türkiye için 1980-2019 yılları için yaptığı çalışmada Johansen Eşbütünleşme analizi yapmıştır. Analizini dolaylı ve dolaysız vergiler olarak ayırarak uygulamıştır. Çimen (2021) yaptığı analiz sonucunda cari vergi oranlarını optimal vergi oranlarının üzerinde bulmuştur. Şen ve Bulut Çevik (2021), çalışmalarında 1980-2019 dönemi için kurumlar vergisi oranını incelemiş ve geliri maksimize eden oranı %23,5 olarak bulmuştur.

Doğan (2022) tarafından 1979-2000 yılları için Türkiye'de geliri maksimum düzeye ulaştıracak vergi oranı uygulaması yapılmıştır. Yapılan çalışmada 2000 yılındaki vergi oranı %9,6 olarak bulunmuş olup Haldun-Laffer eğrisinin tepe noktasına ulaşıldığı sonucuna varılmıştır.

Çalışmamızda Türkiye için yapılan diğer çalışmalardan farklı olarak öncelikle analizde kullanılan yılların kapsamı gösterilebilmektedir. Bugüne kadar yapılan çalışmaların yıl aralıkları daha kısa tutulmuştur. Diğer farklılıklar olarak birim kök testleri gösterilebilir.

Türkiye için yapılan diğer çalışmalarda ekseriyetle geleneksel birim kök testi kullanılmıştır. Çalışmamızın literatüre katkısı birim kök testlerinden kalıntı karelerin normal dağılımını da test eden ayrıca yapısal kırılmaları da dikkate alan ve daha önce bu konuda yapılan çalışmalarda kullanılmayan RALS-LM testinin kullanılmış olmasıdır. RALS-LM testi normal olmayan hatalar hakkında bilgi içermekte olup kalıntıların normal dağılmadığı durumda geleneksel birim kök testlerine göre daha güvenilir sonuçlar verdiği varsayılır.

9. HALDUN-LAFFER EĞRİSİNİN 1964-2022 YILLARI ARASI TÜRKİYE UYGULAMASI

Haldun-Laffer eğrisinin vergi oranları ve vergi gelirleri arasındaki ilişkiyi gösterdiğinden bahsetmiştik. Haldun-Laffer eğrisi, vergi oranı sıfır olduğunda vergi gelirinin olmayacağını, vergi gelirini maksimum yapan bir vergi oranı olduğunu ve bu orandan sonra vergi gelirlerinin düşeceğini ifade eden bir eğridir. Bu nedenle vergi gelirlerini ve vergi oranlarını gösterir eğri önce yukarı doğru eğimli, maksimum noktadan sonra da aşağıya doğru eğimlidir. Dolayısıyla vergi oranındaki bir artış belirli bir orana kadar geliri arttıracak belirli bir orandan sonra vergi gelirlerini düşürmeye başlayacaktır (Laffer 2004).

Çalışmamızda Haldun-Laffer eğrisinin Türkiye için 1964-2022 yılları arasında geçerliliğinin araştırılması yapılmıştır. Seriler için 1964-2022 yılları arasının tercih edilmesinin nedeni daha önce Türkiye için bu kadar geniş zaman aralıklarıyla çalışma yapılmamış olmasıdır. Vergi gelirleri vergi oranına göre şekillendiği için bağımlı değişkenimiz, vergi oranı ise bağımsız değişkenimiz olacaktır. Vergi oranı ve vergi geliri arasındaki ilişkinin matematiksel gösterimi $VG=f(VO, VO^2)$ 'dir. Modele ait fonksiyonel biçim ise denklem (9.1.)'de gösterilmiştir;

$$VG = aVO + bVO^2 \quad (9.1.)$$

şeklinde olacaktır.

Modelde kullanılan vergi gelirleri tüm vergi türlerini kapsayacak şekilde toplam vergi gelirleridir. Vergi oranı ise vergi gelirlerinin gayrisafi yurt içi hasılaya bölünmesiyle elde edilmiştir. Vergi geliri parasal olarak ifade edilmesi, vergi oranının yüzde ifadesi nedeni ile modelin uyumu açısından vergi gelirleri logaritmik olarak ifade edilecek ve modelimiz log-dog (yarı logaritmik) model olarak oluşturulacaktır (Beenstock, 1979).

Lafer eğrisi ikinci dereceden polinom olması ve kuadratik bir yapıda olması nedeni ile vergi oranının karesi diğer bir bağımsız değişkenimiz olarak modele eklenmiştir. Haldun-Laffer eğrisinin önce artan sonra azalan eğimli olması nedeniyle b parametresinin negatif çıkması beklenmektedir. Matematiksel olarak parabol olan eğrimizin tepe noktası bize maksimum geliri verecek olan vergi oranını vereceğinden modelimizin türevinin alınıp sıfıra eşitlenmesi de bize maksimum vergi oranını verecektir (Beenstock, 1979).

Beenstock (1979) tarafından yapılan çalışmada üç ayrı modelden bahsedilmiştir. İlk modelin zaman içinde hareket etmediği, ikinci modelin zaman içine hareket ettiği son modelin ise vergi gelirlerinin bir önceki dönemden etkilenmesi nedeni ile önceki dönem GSYH eklenmesi

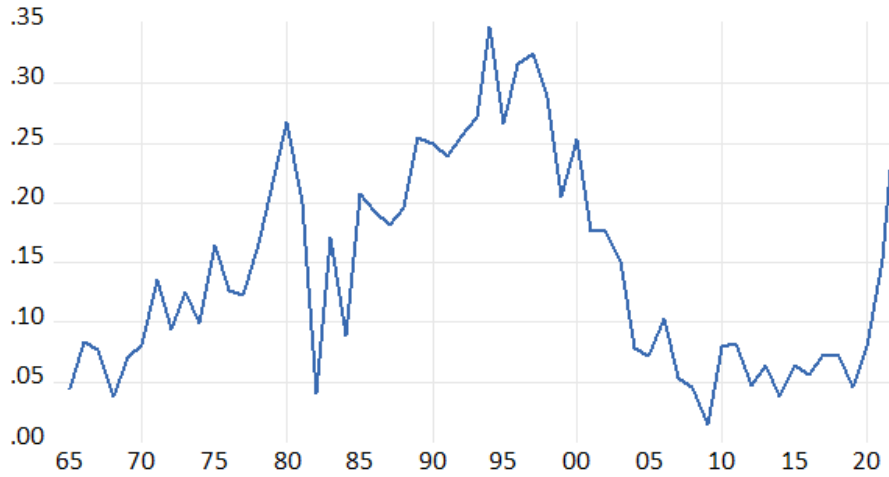
varsayımıyla kurulduğu belirtilmiştir. Modele ait fonksiyon $DlnVG=f(VO, VO^2, ENF, FAİZ)$ 'dir. Bizim çalışmamızda kullanılan modelimiz ise denklem (9.2.)'de yer almaktadır.

$$DlnVG = \beta_1 + \beta_2 VO + \beta_3 VO^2 + \beta_4 ENF + \beta_5 FAİZ + e_t \quad (9.2.)$$

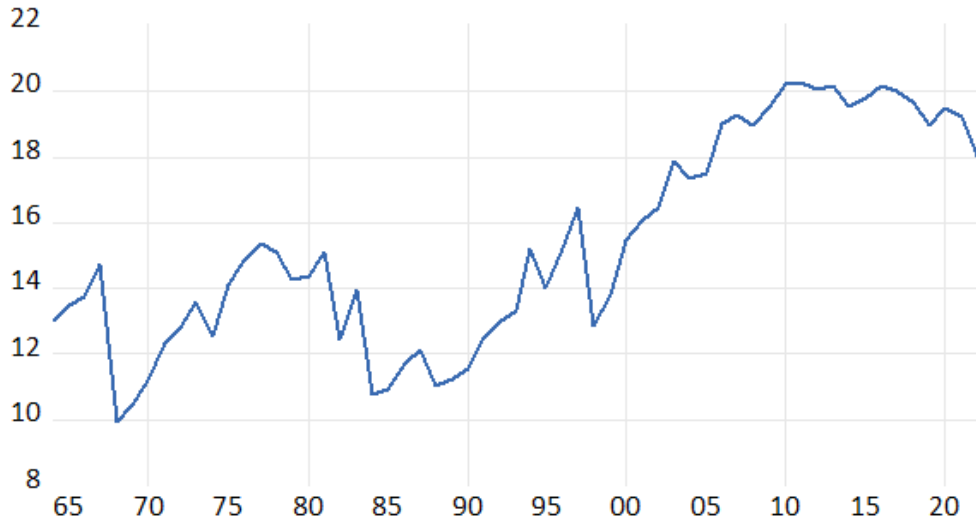
Modelimizde yer alan $DlnVG$ vergi gelirindeki yıllık büyüme oranını ifade etmektedir. Bu artışı bulmak için bir önceki dönemden farkını bulduk. Ayrıca modele iki adet kontrol değişken olarak enflasyon ve faizi ekledik. VO vergi oranını, VO^2 vergi oranının karesini, ENF enflasyon oranını ve $FAİZ$ ise faiz oranıdır. Faiz, enflasyon ve vergi oranı yüzdesel hesaplama olması nedeni ile logaritması alınmamıştır.

9.1. Zaman Serilerinin Grafikleri

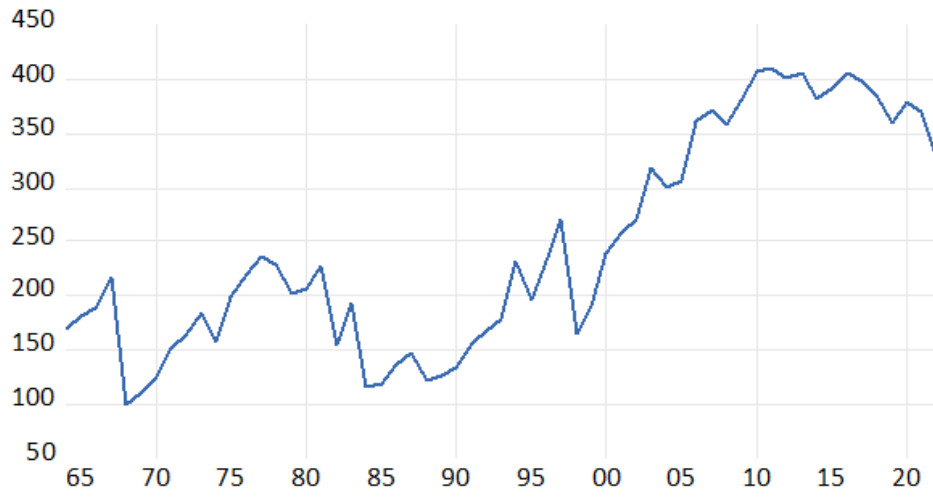
Bağımlı değişken ve bağımsız değişkenlere ait verilerimiz yıllar itibari ile incelenmektedir. Bir değişken zaman içinde gözlenmesi zaman serilerini ifade eder (Gujarati, 2003). Zaman serileri çeşitli faktörlerden etkilenerek dalgalanmalar gösterebilmektedirler. Bu faktörler mevsimsel dalgalanmalar, trend ve konjonktürel dalgalanmalar olabilmektedir (Göktaş, 2005). Modelimizde kullanılan zaman serilerinin grafikleri aşağıdaki gibidir.

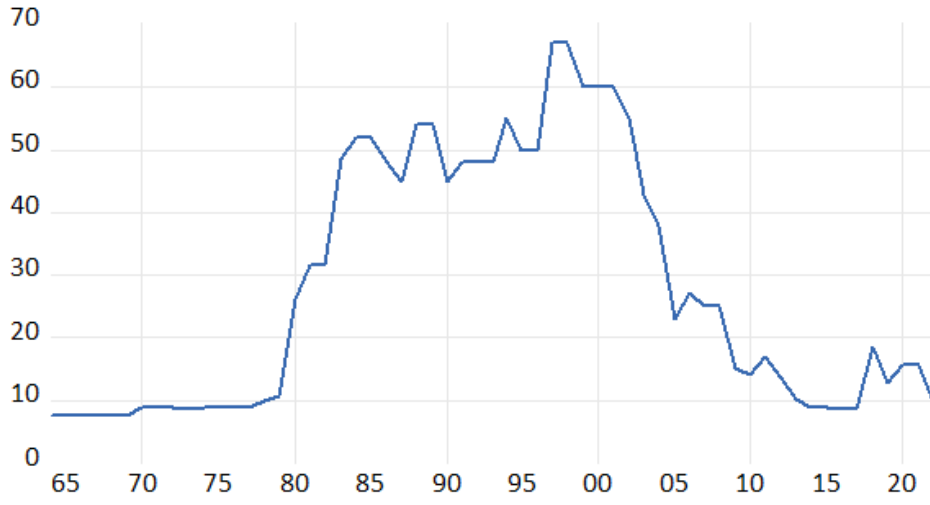
Şekil 9.1. DLNVG bağımlı değişkenine ait grafik

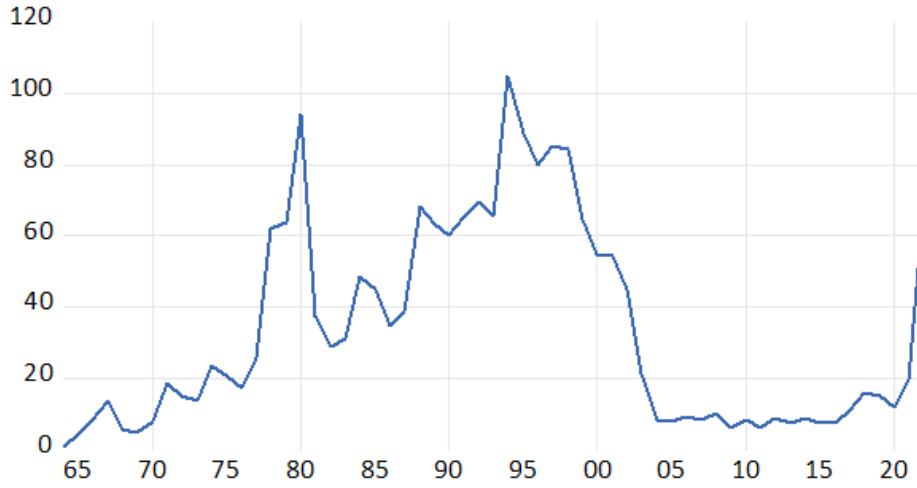
Şekil 9.2. VO değişkenine ait grafik

Şekil 9.3. VO² değişkenine ait grafik

Şekil 9.4. FAİZ değişkenine ait grafik

Şekil 9.5. ENF değişkenine ait grafik

Grafikler incelendiğinde enflasyon grafiği hariç diğer grafiklerin sıfırdan başlamadığını yani sabit terim içerdiğini görmekteyiz. Bütün serilerin ise trendli bir yapıda olduğu da görülmektedir. Serilere ait grafiklerde düzensiz iniş çıkışların olduğu gözlemlenmektedir. Bu durum yapısal kırılmaların olabileceğine işaret etmektedir. Yapısal kırılmaların sebebini ekonomik krizler, ülke içinde yaşanan şoklar, birtakım politika değişiklikleri olabilmektedir. Analizlerimizi yaparken yapısal kırılmaları dikkate almamız gerekmektedir.

9.2. Birim Kök Testleri

Zaman serileri ile analize başlamadan önce zaman içinde sürecinin sabit olup olmadığının araştırılması için ilk etapta birim kök testlerine bakılmaktadır. Serinin birim kök içermesi durağan olmadığının göstergesidir. Zaman serileri ile yapılan analiz sonuçlarının tutarlı olabilmesi için de birim kök testlerinin durağan çıkması yani birim kök içermemesi beklenmektedir. Durağan bir seri, sabit bir varyans ve ortalama ile dağılmaktadır. Ancak serilerde zaman içerisinde oluşan değişiklikler, şoklar yapısal kırılmalara sebep olmakta ve bu yapısal kırılmalar durağanlığı etkileyebilmektedir (Göktaş, 2005). Geleneksel birim kök testleri olan A-Dickey Fuller, Phillips Perron, KPSS gibi testler yapısal kırılmaları dikkate almaması nedeni ile güçsüz olarak kabul edilmektedir ve yanıltıcı sonuçlar verebilmektedir (Hepsağ, 2022).

Perron (1989), yayımladığı bir çalışmada kırılmalar olabileceğini varsaymaktadır. Ancak kırılmaların bir kırılma olabileceğini savunmuştur. Kırılmaların birim kök testlerine ait sonuçları durağan iken birim kök içirme eğiliminden dolayı olumsuz etkileyebileceğinden bahsetmiştir. Kırılmaların altında yatan sebep zamanla değişmeyen bir stokastik sürecin gerçekleşmesi değildir. Kırılmaların modellenebileceği kabul edilirse çoğu makroekonomik zaman serisinin birim kök içermediği yani durağan olduğu sonucuna varılır. Perron (1989), kırılmaların dışsal olarak dahil edilmesi gerektiğini düşünüp, Dickey-Fuller tarafından kullanılan birim kök testine kırılmaları gölge değişken şeklinde ekleyerek test etmiştir.

Yapısal kırılmayı dışsal olarak değil de içsel olarak kabul edilmesi gerektiğini savunan görüşler de mevcuttur. Zivot ve Andrews (1992) yapısal kırılmanın tek ve içsel olması gerektiğini savunmuşlardır. Perron tarafından uygulanan testi yeniden analiz etmişlerdir. Fakat onlara göre kırılmanın hangi tarihte olacağı bilinmemektedir.

Schmidt ve Philips (1992), yayımladığı çalışmalarında LM birim kök testini geliştirmişlerdir. Lee ve Strazicich (2003), LM birim kök testini kırılmayı içsel olarak ele alıp bir ve iki kırılmalı olarak genişletmişlerdir. Sabitte bir ve iki kırılmalı olarak oluşturmuşlardır. Im ve Schmidt (2008), hata terimlerinin normal dağılması gerekliliğinin önemini vurgulamışlardır. Meng vd., Im, Lee ve Tieslau (2014), kalıntılarla genişletilmiş en küçük kareler (RALS) prosedürünü geliştirilmiştir.

Meng vd., Im, Lee ve Tieslau (2014) tarafından, daha önce Schmidt ve Philips (1992) tarafından geliştirilen yapısal kırılmanın dikkate alınmadığı LM birim kök testinin kalıntılarla genişletilmiş hali olan RALS-LM yapısal kırılmayı dikkate almayan test geliştirilmiştir. Lee-

Strazicich (2003) tarafından sabitte bir ve iki kırılmalı LM birim kök testinin kalıntılarıyla genişleterek sabit terimde bir ve iki kırılmayı dikkate alan RALS-LM testini geliştirmişlerdir. Meng, Lee, Im, ve Payne tarafından 2017’de geliştirilen sabit terimde ve trendde bir ve iki yapısal kırılmalı RALS-LM testi LM testinin RALS halidir (Hepsağ, 2022).

Birim kök testleri hata terimlerinin normal dağıldığı varsayımı altında yapılmaktadır. Test regresyonlarını kalıntıları normal dağılmasa bile tahmincilerin tutarlılık özelliği kaybolmamaktadır. Bu sebeple normal dağılım göstermeseler bile birim kök sonuçları kullanılmaktadır (Hepsağ, 2022). Im, Lee, Tieslau (2014) normal dağılımın önemli olduğunu ve analiz sürecine dahil edilmesi ile daha etkin sonuçların bulunacağını ifade etmiştir.

RALS-LM sabit terimde ve trendde bir ve iki yapısal kırılmalı birim kök testlerinin, normal olmayan hata terimleri hakkında bilgi içermeyen geleneksel LM testine göre daha güçlü olduğu söylenebilir. Ayrıca bu testler H_0 hipotezin reddedilmesi durumunda durağanlık için daha net sonuçlar vermektedir. RALS-LM yapısal kırılmalı testler gücü en üst düzeye çıkarmak için mümkün olan tüm bilgileri kullanır. Daha sonra test trend kaymalarına izin verilerek genişletilmiştir. Bu yapılırken bir sorun ortaya çıkacaktır. Çünkü trend kaymalarına izin vermek testleri kırılmaların konumuna bağlı hale getirecektir. Bunun için, trend kaymalarının varlığında RALS prosedürünü kullanırken trend kırılma konumlarına bağımlılığı ortadan kaldırmak için dönüştürülmüş test dikkate alınır (Hepsağ, 2022).

RALS- LM sabitte ve trendde iki kırılmalı birim kök testi iki aşamalı tahmin sürecine sahiptir. İlk aşamada tahmin etmek için Lee Strazicich (2003)’ın geliştirdiği LM birim kök test istatistiği elde edilir ve regresyon elde edilip en küçük kareler yöntemi ile tahmin edilir ve kalıntı serileri elde edilir (Hepsağ, 2022). LM test regresyonuna ait gösterim şekli denklem (9.3.)’te olduğu gibidir,

$$y_t = \delta Z_t + e_t, \quad e_t = \beta e_{t-1} + \varepsilon_t, \quad (9.3.)$$

$Z_t = [1, t, D_{1t}, D_{2t}, DT_{1t}, DT_{2t}]'$ trend fonksiyonudur ve birim kök testinde kullanılır. Trend ve sabit terimde kırılmaya izin veren model olarak tanımlanabilir. Model denklem (9.4.)’te olduğu gibi sabit terimin, trendin, sabit terimde ve trendde iki kırılmayı gösteren gölge değişkenleri içermektedir (Meng ve diğ., 2017).

$$\Delta y_t = \delta \Delta Z_t + \theta y_{t-1} + \sum_{i=1}^k a_k \Delta y_{t-1} + e_t \quad (9.4.)$$

Denklemden elde edilen kalıntı serisinin ikinci ve üçüncü momentleri denklem (9.5)'te olduğu şekilde hesaplanır. Rals prosedürü regresyonu test etmek için w terimini artırır. ε ikinci regresyondan elde edilen en küçük kareler tahminlerinin kalıntısıdır (Meng ve diğ., 2017).

$$m_2 = \frac{1}{T} \sum_{t=1}^T \varepsilon_t^2, \quad m_3 = \frac{1}{T} \sum_{t=1}^T \varepsilon_t^3 \quad (9.5.)$$

ε_t^2 testin birinci aşamasında elde edilen kalıntı kareleri iken ε_t^3 kalıntı küpleridir. İkinci ve üçüncü momentler hesaplandıktan sonra kalıntılarla genişletilmiş değişkenler elde edilir. Moment koşulu değişen varyans olmadığında $E[(e^2 - \sigma^2)y] = 0$ ile ilgilidir (Meng ve diğ., 2017).

$$w_{2t} = \varepsilon_t^2 - m_2, \quad w_{3t} = \varepsilon_t^3 - m_3 - 3m_2 \varepsilon_t \quad (9.6)$$

Testin ikinci aşamasında w_{2t} ve w_{3t} kalıntılarla genişletilmiş değişkenler LM regresyonuna dahil edilerek RALS- LM elde edilmektedir. Hata terimleri normal dağıldığında yukarıdaki koşul verimlilik kazandırmayacaktır. Eğer hata terimi normal dağılım koşulunu sağlamıyorsa hata terimi test regresyonunu w_t ile güçlendirerek verimliliği artırır. Yani, trend kırılmaları ile dönüştürülmüş RALS-LM test istatistiği regresyondan elde edilir (Meng ve diğ., 2017).

$$\Delta y_t = \delta \Delta Z_t + \theta y_{t-1} + \sum_{i=1}^k a_k \Delta y_{t-1} + \gamma_2 w_{2t} + \gamma_3 w_{3t} + \mu_t \quad (9.7.)$$

(9.7.)'de yer alan denklem sabit terimde ve trendde bir veya iki kırılmayı dikkate alan RALS-LM test regresyonunu gösterir. Bu regresyon geleneksel LM testine ait test istatistiği ile birlikte klasik en küçük kareler yöntemi ile tahmin edilmektedir. Ardından birim kökün varlığının sınanmasında kullanılan test istatistiği denklem (9.8.) ile hesaplanmaktadır,

$$\tau_{RALS-LM} = \rho \tau_{LM} + \sqrt{1 - \rho^2} Z \quad (9.8.)$$

$\rho^2 = E(\mu_{t2})/E(\varepsilon_t^2)$ ile tahmin edilir. RALS-LM denkleminin hata teriminin varyansının tahmininin geleneksel LM denkleminin hata varyansının tahminine oranı ile elde edilir. $\tau_{RALS-LM}$ test istatistiğinin dağılımını belirleyen parametre ρ^2 dir kritik değerler için elde edilmiştir. H_0 hipotezi birim kökün varlığını ($\theta=0$) ifade ederken, alternatif hipotez olan H_1 yapısal kırılmalı durağanlığı ($\theta < 0$) ifade etmektedir (Meng ve diğ., 2017).

9.3. Ampirik Uygulama

1964-2022 yılları arasında Türkiye’de optimal vergi oranını bulmaya yönelik olarak oluşturulmuştur. Haldun-Laffer eğrisi örneği çalışmamıza uygulanmıştır. 1964-2022 yılları arasında Haldun-Laffer eğrisinin geçerliliği test edilmiştir. Hipotezlerimiz 1964-2022 yılları arasında Haldun-Laffer eğrisi geçerlidir ya da alternatif hipotez olarak geçerli değildir şeklindedir. Çalışmada kullandığımız serilerimiz yıllık olarak kullanılmıştır. Faiz oranı için reeskont faiz oranı veri olarak kullanılmıştır. Faiz ve enflasyon değişkenlerimize ait veriler Dünya Bankası veri tabanından, GSYH verileri OECD ve TÜİK veri tabanından, vergi gelirleri ile ilgili veriler ise Hazine ve Maliye Bakanlığına ait veri tabanından elde edilmiştir. Vergi oranı için vergi gelirlerinin GSYH’ya oranlanması sonucunun yüzdesi olarak hesaplanarak modelde kullanılmıştır. Modelimize ait bilgilere ise bir önceki bölümümüzde yer verilmiştir.

Ekonometrik analizimize öncelikle bağımlı ve bağımsız değişkenlerimizin durağanlık durumlarını gözlemek için birim kök testleriyle başlamaktayız. Sonuçlarımızın tutarlı çıkması adına durağanlığın önemini vurgulamıştık. Değişkenlerimizin grafikleri incelendiğinde trendli yapıda olduğunu görmüştük. Ancak Türkiye’nin ekonomik ve siyasi durumu göz önüne alındığında belirli şokların etkisiyle kırılmaların olacağı öngörülebilmektedir. Nitekim grafikler incelendiğinde grafiklerin inişli çıkışlı bir yol seyretmesi bu durumu destekler niteliktedir. Aslında bu yüzden kırılmaları dikkate alan birim kök testlerini kullanmak daha iyi sonuçlar almamıza neden olabilmektedir. Keza önceki bölümde de RALS- LM kırılmalı testlerin avantajlarından da bahsetmiştik.

İlk olarak serilerimize geleneksel birim kök testleri ile durağanlığın sınanmasını yaptık. Geleneksel birim kök testlerine ait sonuçlarımız tablo (9.1)’deki gibidir,

Tablo 9.1. Geleneksel birim kök testlerine ait sonuçlar

			ADF			DF-GLS			PHILLIPS-PERRON			KPSS
Değişken	k	kritik değer	test ist	k	kritik değer	test ist	k	kritik değer	test istatistiği	k	kritik değer	test ist
DLNVG	0	-3,490662	-2.271373	0	-3,167600	-2.150585	0	-3,4906660	-2.074660	5	0,14600	0.189721
VO	0	-3,489228	-2.689730	0	-3,164400	-2.543301	2	-3,489228	-2.510174	5	0,14600	0.164966
VO ²	0	-3,489228	-2.414667	0	-3,164400	-2.280621	3	-3,489228	-2.265260	5	0,14600	0.177774
ENF	0	-3,489228	-1.998461	0	-3,164400	-1.889909	3	-3,489228	-1.949389	5	0,14600	0.199323
FAİZ	0	-3,489228	-0.943055	0	-3,164400	-0.875852	4	-3,489228	-1.098950	6	0,14600	0.213474

Not: %5 anlamlılık seviyesinde k gecikme sayısı ile testler yorumlanmıştır.

Modelde yer alan seriler ile ilgili geleneksel birim kök testlerimiz yapılmıştır. ADF, DF-GLS, Phillips-Perron birim kök testlerinde H_0 hipotezi birim kök içerdiğini savunurken alternatif hipotez ise serinin durağan olduğunu savunmaktadır. KPSS birim kök testinde ise hipotezler tam tersi olup H_0 hipotezi serinin durağan olduğunu alternatif hipotez ise serinin birim kök içerdiğini savunmaktadır. %5 anlamlılık seviyesinde ADF, DF-GLS ve Phillips-Perron testleri için sıfır hipotezinin red edilmediği ve serilerin birim kök içerdiği sonucuna varılmıştır. KPSS testi için ise sıfır hipotezi %5 anlamlılık seviyesinde red edilmiştir.

1964-2022 yılları arasında Türkiye genelinde yaşanan şoklar nedeni ile oluşabilen yapısal kırılmalar olacağı göz önüne alındığında geleneksel birim kök testlerine ait sonuçların tutarlı olamayacağı yapısal kırılmaları içeren birim kök testlerinin daha güçlü test sonuçları vereceği bilindiğinden kalıntıların normal dağılımlarını ve yapısal kırılmaları dikkate alan birim kök testi olan RALS-LM sabitte ve trendde iki yapısal kırılmalı birim kök testi yapılması uygun görülmüştür. Test sonuçlarına tablo (9.2)'de verilmiştir.

Tablo 9.2. RALS-LM birim kök testlerine ait sonuçlar

Değişkenler	Kırılma yılı	Kırılma yılı	τ -RALS-LM	ρ^2	Kritik değer (%5)
DLNVG	1983	1999	-5,30883	0,72047	-3,918
VO	1982	1999	-4,48481	0,92065	-4,146
VO ²	1982	1999	-4,59901	0,94518	-4,146
ENF	1979	1982	-5,41491	0,41299	-3,443
FAİZ	1978	1999	-4,48857	0,92336	-4,146

Not: RALS-LM sabitte ve trendde iki yapısal kırılmalı birim kök testine ait kritik değerler ρ^2 katsayısı ve $n=100$ gözlem sayısı dikkate alınarak Meng ve diğ. (2017) makalesinden yorumlanmıştır.

RALS-LM sabitte ve trendde iki birim kök testi sonuçları gözlem sayısı ve ρ^2 değeri dikkate alınarak %5 anlamlılık seviyesinde Meng ve diğ. (2017) makalesinden sabitte ve trendde iki kırılmalı tablo değerleri ile karşılaştırıldığında sonuçların düzeyde durağan oldukları birim kök içermedikleri görülmüştür. 1970'lerde yaşanan petrol krizleri sonrası artan enflasyon ile alınan Ocak 1980 Kararları 1978, 1979, 1982, 1983 yıllarını etkileyip kırılma yarattığı düşünülebilir. 1999-2000-2001 yıllarında yaşanan krizler ise 1999 yılında yaşanan kırılmaları açıklamaktadır. 1999 yılında yaşanan krizi açıklayan bir diğer sebep olarak 1999 depremi de gösterilebilir. Nitekim 1999 depremi sonrasında Deprem Vergisi ve Özel İletişim Vergisi gibi ek vergiler getirilmiştir.

RALS-LM yapısal iki kırılmalı birim kök testi geleneksel birim kök testlerine göre daha güçlü bir test olması nedeniyle RALS-LM testinin sonuçları kullanılmıştır. Birim kök testi sonuçlarının düzeyde durağan çıkmasından dolayı optimal vergi oranı Beenstock (1979)'un

uyguladığı modeli tahmin etmek için EKK yöntemi uygulanmıştır. Yapılan EKK analizi sonuçları tablo (9.3)’te yer almaktadır.

Tablo 9.3. Model Tahmini

Bağımlı Değişken	DLNVG			
Metod	EKK			
Örneklem	1965-2022			
Bağımsız Değişken	Katsayı	Standart hata	t-istatistik	Olasılık
VO	0,034305	0,018657	1,83870	0,0716
VO ²	-0,001126	0,000603	-1,865817	0,0676
ENF	0,002502	0,00247	10,12466	0,0000
FAİZ	0,000378	0,000319	1,184672	0,2414
C	-0,201056	0,137299	-1,464362	0,1490

R-kare	0,864357	Ortalama bağımlı değişken varyans	0,145943
Düzeltilmiş R-kare	0,854119	S.D. bağımlı değişken varyans	0,089055
Standart hata regresyon	0,04014	Akaike kriteri	-3,8414822
Toplam kare kalıntıları	0,061319	Shwarz kriteri	-3,664198
Log olasılık	116,4128	Hannan-Quinn kriteri	-3,772634
F-istatistik	84,43268	Durbin-Watson istatistik	2,168094
Olasılık (F-istatistik)	0,000000		

Model tahmini sonucunda tahmin edilen parametrelerimizden vergi oranı karesine ait parametrenin aşağı doğru eğimli olması nedeni ile negatif olmasını bekliyorduk. Tahmin sonucunda negatif değerli olduğu görülmektedir. R^2 değerinin 0 ile 1 arasında bir değer olması beklenirken 0,86 olarak hesaplanmıştır. R^2 değeri, bağımsız değişkenlerdeki değişimin bağımlı değişken olan vergi gelirindeki değişimi %86 oranında açıkladığı anlamına gelmektedir. Durbin-Watson test istatistiğinin ise 2’ye yakın olması beklenirken 2,16 olarak hesaplanmıştır. 2,16 değeri bize otokorelasyon olmadığını göstermektedir. F testine ait H_0 hipotezi modele ait regresyon katsayılarından en az birinin sıfıra eşit olduğunu yani modele katkısının anlamsız olduğunu, H_1 hipotezi ise modele ait regresyon katsayılarından en az birinin sıfırdan farklı olduğunu yani modele katkısının anlamlı olduğunu savunur. F testi için hesaplanan değere baktığımızda H_0 hipotezinin red edildiğini ve modele ait regresyon katsayılarından en az birinin modele katkısının anlamlı olduğunu görmekteyiz. Diğer diagnostik test sonuçları ise tablo (9.4)’te yer almaktadır;

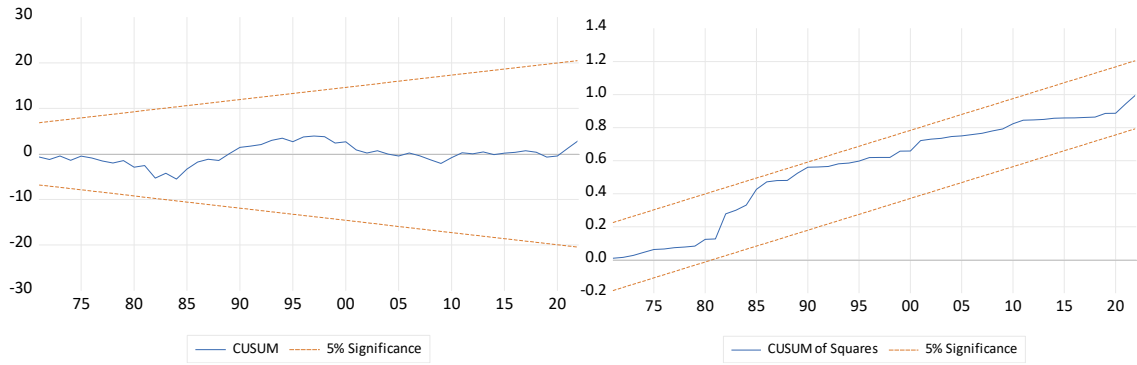
Tablo 9.4 Diagnostik testler

Testler	Olasılık değeri (0.05)
Ramsey Reset Test	0.7076
Jarque-Bera Test	0.8258
Breusch-Godfrey Seri Korelasyon LM Test	0.6518
ARCH LM Heteroskedastisite Test	0.7942
White Testi	0,1874
WALD Test	0,0000

Diagnostik testler ve 0,05 için olasılık değerlerimiz yer almaktadır. Ramsey Reset Testi için sıfır hipotezinin red edilemediğini görülmüş olup modelin foksiyonel biçimi doğrudur. Jarque-Bera Testi sıfır hipotezi red edilemez ve kalıntılar normal dağılıma sahiptir. Breusch-Godfrey Seri Korelasyon LM Testi regresyon modelinde otokorelasyonu sorgulayan test olup hesaplanan değer olasılık değerinden büyüktür. Yani sıfır hipotezi red edilemeyip otokorelasyon varlığından söz edilemez. ARCH LM testi ve White testi modelin hata terimlerinde değişen varyans olup olmadığını sorgulayan testlerdir. Her iki testte de H_0 hipotezi sabit varyansın olduğunu savunmaktadır. ARCH LM testinde sıfır hipotezi red edilmeyerek arch etkisinin olmadığı, White testinde ise sıfır hipotezi red edilmeyerek modelin sabit varyanslı olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Wald testinin zaman serileri için birden çok kullanım amaçları mevcuttur. Bu amaçlardan biri, bir ya da daha fazla parametrenin belirli bir değere eşit olup olmadığını sınamak için uygulanır. Bu test, bir modelin parametrelerinin belirli bir hipotezi karşılayıp karşılamadığını incelemek için de kullanılır. Örnek olarak, $H_0:\beta_1=0$ hipotezi, bir değişkenin modelde anlamlı olup olmadığını test eder. Ayrıca, zaman serilerindeki bazı modellerin (örneğin ARIMA ve VAR modelleri) durağan olup olmadığını belirlemek için de Wald testi kullanılabilir. Wald testi, tahmin edilen modelin teorik bir kısıt altında geçerliliğini de test eder. Bunun dışında, zaman serilerinde bir değişkenin diğerini tahmin etme gücünü ölçmek amacıyla yapılan Granger nedensellik testlerinde de Wald testi kullanılabilir. Özellikle kukla değişkenli modellerde, değişen varyans sorununu test etmek için de geçerli bir yöntemdir (Greene, 2002; Gujarati, 2003; Yıldız ve diğ., 2020). Bu çalışmada ise Wald testi, optimal vergi oranımızın sıfırdan farklı olup olmadığını sınamak için kullanılmıştır. Çünkü optimal vergi oranı sıfıra eşit olursa anlamsız olacaktır. Yani amaç optimal vergi oranının anlamlılığını test etmektedir. Kısacası, Wald testinin çalışmamızda kullanım amacı, bir ya da birkaç parametrenin belirli bir değere eşit olup olmadığını test etmektir. Son olarak CUSUM Testleri tablo (9.5)'te yer almaktadır;

Tablo 9.5. Cusum ve Cusum of square testleri

CUSUM ve CUSUMQ test grafikleri incelendiğinde kalıntıların ve kalıntı karelerinin %95 güven aralıkları içinde olduğu ve modele ait katsayıların kararlı olduğu görülmektedir. Tahmin sonucu parametre değerlerimiz (9.9.) numaralı denklemde yerine yazıldığında (9.10.) numaralı denklem elde edilmektedir.

$$DLNVG = \beta_0 + \beta_1 VO + \beta_2 VO^2 + \beta_3 ENF + \beta_4 FAİZ + \varepsilon_t \quad (9.9.)$$

$$DLNVG = -0.201056 + 0.034305 VO - 0.001126 VO^2 + 0.002502 ENF + 0.000378 FAİZ + \varepsilon_t \quad (9.10)$$

Elde edilen bulgulara göre %10 anlamlılık düzeyinde faiz değişkenine ait parametre haricindeki diğer parametrelere dair elde edilen sonuçlar istatistiki olarak anlamlıdır. Vergi oranındaki %1’lik artış vergi gelirlerindeki artışı %0,03 desteklemektedir. Enflasyondaki %1’lik artışın da vergi gelirlerindeki artışı %0,002 desteklediği saptanmıştır. Vergi oranının karesinin katsayısı ise -0,0011’dir. Ters U şeklinde olan bir eğri ile uyumlu olacak şekilde vergi oranının karesinin katsayısı negatif işaretlidir. Bu durum anılan dönemin Türkiye’inde vergi oranının aşırı artmasının vergi gelirlerindeki yıllık büyüme oranını olumsuz etkileyeceğini doğrulamaktadır.

Haldun-Laffer eğrisinin ters U şeklinde olduğu göz önüne alındığında tepe noktasının vergi gelirlerindeki yıllık büyüme oranını maksimum kılan vergi oranını vereceği bilinmektedir. EKK analizinden elde edilen katsayı değerlerinin tepe noktasını verecek formüle $(-b/2a)$ uygulanmasıyla, 1964-2022 yılları arasında Türkiye özelinde vergi gelirlerindeki yıllık büyüme oranını maksimum kılan vergi oranının %15,23 olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

10. SONUÇLAR VE ÖNERİLER

Devletin en önemli gelir kaynağının vergiler olduğu bilinmektedir. Yüksek vergi oranlarının devletin vergi gelirini arttıracakı düşünülür. Ancak yüksek oranlı vergilerin mükellefe yük ve maliyet oluşturduğu da bilinmektedir. Bu nedenle vergi oranları yükseldikçe kişiler vergi ödemek isteyebilirler ve vergiden kaçınabilirler. Böylece vergi oranları yükseldikçe vergi gelirleri azalabilir. Vergilerin dolaylı ve dolaysız vergiler olarak ayrıldığı göz önüne alındığında dolaylı vergilerin mükelleflere hissettirilmeden alınması daha kolaydır. Bu nedenle dolaylı vergiden kaçınma daha az şekilde olacaktır. Yani iki vergi türüne yapılan müdahale vergi gelirlerini etkilemesi açısından daha farklı sonuçlar doğurabilir.

İktisat tarihinde vergi oranlarının vergi gelirlerini ne yönde etkileyeceği konusu çok eskilere dayanarak tartışma konusu olmuştur. Bu konuyu ilk ele alan düşünür ise İbni Haldun'dur. İbni Haldun'un 14. yüzyılda kaleme aldığı "Mukaddime" adlı eserinde, vergi oranlarındaki fazlalığın vergi gelirlerini azaltacağı iddia edilmektedir. Vergi oranı yükseldikçe vergi gelirlerinin azalacağı düşüncesini en çok işleyen düşünce ise arz yönlü iktisadi düşüncedir. Vergi indirimleri arz yönlü iktisadın dayanağını oluşturmaktadır. Arz-yönlü iktisatçılar klasik iktisatçılar gibi devlet müdahalesinin en aza indirilmesi gerektiğini bunun içinde kamu harcamalarının azaltılması gerektiğini öne sürmüştür. Dolayısıyla vergi oranlarının da indirilmesi gerektiğini savunmuştur. Vergi oranlarındaki indirimler sonucu kamu harcamalarının da azaltılması gerektiğinin savunan görüşlerde mevcuttur.

Arz yönlü iktisatçılardan olan Laffer (2004), vergi oranlarının bir üst sınırı olduğunu ve bu noktaya kadar vergi gelirlerinin artacağını ancak bu sınırın aşılmasından sonra vergi oranları yükselmeye devam etse bile vergi gelirlerinin azalacağını öne sürmüştür. Bir kısım görüşlere göre de vergi oranlarının artması kişileri yer altı ekonomisine geçmesini zorunlu hale getirecektir. Haldun-Laffer eğrisi yaklaşımına göre eğri ters U şeklindedir. Tepe noktası ise vergi gelirlerini en yüksek yapan vergi oranını vermektedir. Haldun-Laffer teoreminde vergi oranlarının belirlenmesinin en önemli noktası, harcamalara gelir sağlamaktır. Haldun-Laffer eğrisine göre vergi oranı yüz olarak uygulandığında, vergi geliri elde edilmeyeceği kabul edilmektedir. Literatüre bakıldığında bu konuda pek çok analiz yapılmıştır. Yapılan analiz sonuçlarının ülkelerin ekonomik, siyasi ve sosyal durumlarına göre farklılık gösterdiği görülmektedir.

Vergi gelirleri ve vergi oranları ile ilgili ilk çalışmayı Beenstock (1979), İngiltere için yapmış ve bu çalışmada en küçük kareler yöntemini kullanmıştır. Model olarak yarı logaritmik model

tercih edilmiştir. Tarafımızca yapılan çalışmada Haldun-Laffer eğrisi ele alınarak Türkiye için vergi gelirindeki yıllık büyüme oranını maksimum yapan vergi oranının ne olması gerektiği araştırılmıştır. Çalışmada Beenstock (1979) tarafından oluşturulan model kullanılmıştır. Beenstock (1979) modeline, Laffer denkleminde yer alan vergi oranları ile bu oranların karesini temsil eden iki bağımsız değişken ve ayrıca yapılan diğer çalışmalardan farklı olarak iki kontrol değişken eklenmiştir. Kontrol değişkenler olarak enflasyon ve faiz oranları seçilmiştir. Çalışma için daha önce yapılan Haldun-Laffer eğrisi sınamalarından farklı olarak daha geniş yılları kapsayan verilerden yararlanılmıştır. Bu nedenle Türkiye için 1964-2022 yılları seçilmiştir. Öncelikle birim kök testleri yapılmıştır. Birim kök testleri için Türkiye'nin yıllar itibari ile içinde bulunduğu durum göz önünde bulundurularak yapısal kırılmaların olabileceği düşünülüp yapısal kırılmaları verebilecek RALS- LM birim kök testi seçilmiştir. Nitekim birim kök testleri sonucunda 1978, 1979, 1982, 1983 ve 1999 yıllarında kırılmalar olduğu görülmüştür. Kırılma tarihlerini 1980 kararları ve 1999 yılında yaşanan krizler açıklamaktadır. Daha önce Türkiye için Haldun-Laffer eğrisi sınaması yapılan çalışmalardan farkı olarak gözlem yıllarının daha uzun aralık seçilmesi, geleneksel birim kök testleri yerine RALS-LM yapısal kırılmalı testin kullanılması gösterilebilir.

Model çözümü için en küçük kareler yöntemi ile inceleme yapılmıştır. Ayrıca modelin doğruluğunu test etmek amacıyla diagnostik testler olan Ramsey Reset Testi, Jarque- Bera Testi, Breush-Godfrey Seri Korelasyon LM Testi, ARCH LM Heteroskedastisite Testi, White Testi ve Wald Testi yapılmıştır. Yapılan diagnostik testlerin sonucunda modelin anlamlı ve fonksiyonel biçiminin doğru olduğu, kalıntıların normal dağılım gösterdiği, otokorelasyon olmadığı ve sabit varyanslı olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Cusum testleri ile de kalıntı ve kalıntı karelerin güven aralıkları içinde olduğu sonucuna ulaşılarak modele güvenilebileceği anlaşılmıştır.

Model çözümü sonucunda elde edilen bulgulara göre %10 anlamlılık düzeyinde faiz değişkenine ait parametre hariç diğer parametrelerin sonuçları istatistiki olarak anlamlıdır. Vergi oranındaki %1'lik artış vergi gelirlerindeki artışı %0,03 desteklemektedir. Enflasyondaki %1'lik artışın da vergi gelirlerindeki artışı %0,002 desteklediği saptanmıştır. Vergi oranının karesinin katsayısı ise -0,0011'dir. Ters U şeklinde olan bir eğri ile uyumlu olacak şekilde vergi oranının karesinin katsayısı negatif işaretlidir. Bu durum anılan dönemin Türkiye'sinde vergi oranının aşırı artmasının vergi gelirlerindeki yıllık büyüme oranını olumsuz etkileyeceğini doğrulamaktadır. Haldun-Laffer eğrisinin ters U şeklinde olduğu göz önüne alındığında tepe noktasının vergi gelirlerindeki artışı maksimum kılan vergi oranını

vereceği bilinmektedir. EKK analizinden elde edilen katsayı değerlerinin tepe noktasını verecek formüle $(-b/2a)$ uygulanmasıyla, 1964-2022 yılları arasında Türkiye özelinde vergi gelirlerindeki yıllık büyüme oranını maksimum kılan vergi oranının %15,23 olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Çalışmamız sonucunda Türkiye için Haldun-Laffer eğrisinin geçerliliği hipotezimizin doğruluğuna ulaşılabilir.

Literatürde Türkiye için yapılan diğer çalışmalara bakıldığında, çalışmamızdan farklı olarak, Aktan (1989) çalışmasında yıllar itibari ile istatistiki verilere yer vererek Haldun-Laffer eğrisini sınamıştır. Arz yönlü vergi politikalarının temel iddiaları teorik ve ampirik çalışmanın sonuçları ile güç kazandığı sonucuna ulaşmıştır. Derdiyok (1993), en küçük kareler yöntemi kullanarak optimum vergi oranını %22-%27,9 arasında bulmuştur. Yamak ve Yamak (1995) Türkiye'de toplam vergi gelirlerini maksimum yapan ortalama vergi oranını 0,166 olarak, Yamak (1996) ise vergi oranını 1962 yılı için 0,136, 1983 yılı için 0,175 ve 1984 yılı için ise 0,155 olarak tahmin etmiştir. Yamak ve Yamak (1998) yılında yaptıkları çalışmada Kalman-Filtre yöntemi ile en küçük kareler yöntemini kullanmıştır. Ortalama vergi oranını %12,2-%14,3 arasında değiştiği sonucuna ulaşmıştır. Bulunan sonuçlar çalışmamızda elde edilen bulgular ile paralellik arz etmektedir. Yine çalışmamızda elde edilen bulgular Yamak ve Koçak (2007)'ın çalışması ile de paraleldir. Eriç (2009), 1982-2008 yılları için çalışmada en küçük kareler yöntemi kullanmıştır. Çalışmada gelir vergisi, kurumlar vergisi ve dolaylı vergiler için ayrı ayrı analiz yapmıştır. Geliri maksimum eden vergi oranını %4,82 olarak hesaplamıştır. Kurt (2017), 2004-2015 yılları için dolaylı ve dolaysız vergiler açısından yaptığı çalışmada en küçük kareler yöntemi kullanmış, Türkiye'nin Haldun-Laffer eğrisinin yasaklı bölgesinde olduğu sonucuna ulaşmıştır. Çimen (2021), Türkiye için 1980-2019 yılları için yaptığı çalışmada çalışmamızdan farklı olarak Johansen Eşbütünleşme analizi yapmıştır. Analizini dolaylı ve dolaysız vergiler olarak ayırarak uygulamıştır. Sonuçları cari vergi oranlarını optimal vergi oranları üzerinde olarak bulmuştur. Şen ve Bulut Çevik (2021), çalışmalarında 1980-2019 dönemi için kurumlar vergisi oranını incelemiş ve geliri maksimize eden oranı %23,5 olarak bulmuştur.

Bu çalışmada vergi gelirleri dolaylı ve dolaysız ayrımı yapılmadan toplam vergi gelirleri üzerinden analize dahil edilmiştir. Dolaylı ve dolaysız vergi ayrımı yapıldığında sonuçlar daha farklı şekilde çıkabilir. Genel manada analiz sonuçlarına bakıldığında analizi yapılan dönem için Türkiye'de yüksek vergi oranının vergi gelirlerini olumsuz etkileyeceği anlaşılmıştır. Türkiye vergi oranını hesaplanan şekilde uyguladığında vergi gelirlerini artırmada etkin ve başarılı olabileceği öngörülmektedir.

KAYNAKLAR

- Agell, J. ve Persson, M. (2000). On the Analytics of the Dynamic Laffer Curve. *Journal of Monetary Economics*, 48, 397-414.
- Aktan, C. C. (1989). *Arz-Yönlü Vergi Politikasının Ekonomik Büyüme Üzerindeki Etkileri-1980 Sonrası Türkiye Analizi*, [Yayımlanmamış Doktora Tezi]. Dokuz Eylül Üniversitesi.
- Aktan, C. C. (2001). Anayasal Perspektiften Vergi Reformu ve Vergi Anayasası Önerisi. *Kamu Tercih ve Anayasal İktisat Dergisi*, 1(3).
- Aktan, C. C. (2009). Arz Yönlü İktisat Teorisi ve Haldun- Laffer Etkisi. *Ekonomi Bilimleri Dergisi*, 1(2), ISSN: 1309-8020,40-54.
- Allen, F. (1981). Optimal Linear Income Taxation With General Equilibrium Effect on Wages. *Journal of Public Economic*, 17, 135-143.
- Alm, J. (1996). What Is An Optimal Tax System?. *National Tax Journal*, 49(1), 117-133.
- Aydemir, C. ve Güneş H. H. (2006). Merkantilizmin Ortaya Çıkışı. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(15), 136-158.
- Atkinson, A. B. ve Stiglitz J. E. (1971). The Structure of Indirect Taxation and Economic Efficiency. *Journal of Public Economic*, 1, 97-119.
- Atkinson A. B. ve Stiglitz J. E. (1980). *Lectures on Economics*. McGraw-Hill Book: Berkshire.
- Atkinson, A. B. ve Leigh. A. (2010). The Distribution of Top Incomes in Five Anglo-Saxon Countries Over the Twentieth Century. *Institute for the Study of Labor Working Paper*, 4937, 29.
- Balseven, H. (2003). Vergilerin Emek Arzı Üzerindeki Gelir, kame ve Mali Etkileri. *G. Ü. İ. B. F. Dergisi*, 2, 2017-238.
- Bartlett, B. (1982). *Reaganomics: Supply Side Economics in Action*. New York: Quill, updated.
- Bartlett, B. (2003). Supply -Side Economics: Voodoo Economics or Lasting Contribution?. *Supply-Side Investment Research*, 2-23.
- Bartlett, B. (2012). What Is The Revenue Maximizing Tax Rate?. *Policy Perspectives Tax Notes*, February, 20, 1013-1015.
- Beenstock, M. (1979). Taxation and Incentives in the UK. *Lloyds Bank Review*, 1-16.
- Bilgili, F. (1993). Arz İktisadı Yaklaşımında Nisbi Fiyatların Etkisi ve Keynesyen Sisteme Getirilen Eleştiriler, *Erciyes Üniversitesi İ.B.F. Dergisi*, 10, Temmuz. 183-197
- Bilgin, H. K. (2018). Laffer Eğrisi İçin Uygulamalı Bir Analiz: Türkiye Örneği. *Academic Review of Humanities and Social Sciences*, 1(2), 84-99.

- Blinder, A. (1981a). Temporary Income Taxes and Consumer Spending. *Journal of Political Economy*, February, 89(1), 26-53.
- Blinder, A. S. (1981b). Thoughts on the Laffer Curve. *The Supply-Side Effects of Economic Policy*, Center for the American Business, Federal Reserve Bank of St. Louis, 81-92.
- Bluestone, B. ve Havens, J. (1986). The Microeconomic Impacts of Macroeconomic Fiscal Policy 1981-1985. *Journal of Post Keynesian Economics*, 8, 499-514.
- Brunner, K. (1982). Is Supply-Side Economics Enough?. *Cato Journal*, 2(3), 843-849.
- Buchanan, J. M. (1978). Tax Reform in Constitutional Perspective. Goran Skogh (Ed). *Law and Economics*. Report From A Symposium in Sweden, Lund: Fureningen. 103-20.
- Buchanan, J. M. ve Lee, D. R. (1982b). Tax Rate and Tax Revenues in Political Equilibrium: Some Simple Analytics. *Economic Inquiry*, 20(3), 344-354.
- Buchanan, J. M., ve Lee, D. R. (1982a). Politics, Time, and the Laffer Curve. *Journal of Political Economy*, 90 (41), 816-819.
- Calhoun, J. C. (1843). *Life Of a Calhoun, Presenting a Condensed Histor of Political Events*. NewYork: Harper and Brothers, 82 Cliff-street.
- Candan, N. (2012). Türkiye’de 1990 Yılından Sonra Uygulanan Vergi Politikaları ve Kriz Etkisi. *Tarım Ekonomisi Dergisi*, 18(2), 79-86.
- Canto, V. A., Joines, D. J. ve Webb, R. I. (1979). Empirical Evidence on the Effects of Tax Rate on Economic Activty. *Proceedings of the Bussiness and Economic Statistic*, Washington, D.C.: American Statistical Association.
- Canto, V. A., Joines, D. H., Laffer, A. B. (1981). Tax Rates, Factor Employment, and Market Production. In: Meyer, L.H. (eds) *The Supply-Side Effects of Economic Policy. Economic Policy Conference Series*, Springer, Dordrecht.
- Canto, V. A., Joines, D. J. ve Webb, R. I. (1986). The Revenue Effects of the Kennedy and Reagan Tax Cuts: Some Time Series Estimates. *Journal of Business and Economic Statistics*, 4(3), 280-288.
- Chernomas, R. (1987). Is Supply-Side Economics Rational for Capital?. *Review of Radical Political Economics*, 19(3), 1-17.
- Chugh, S. K. (2014). Supply-Side Economics. *Modern Macro Economic Chapter 10, The Mitt Press*, 1, 151-156.
- Clark, C. (1945). Public Finance and Changes in the Value of Money. *Economic Journal*, December, 55, 371-389.
- Clark, C. (1987). Welfare Taxation: Opting Out to Shrink the State. *Economic Affairs*, February/March, 38-39.
- Çakır Yıldız, N. (2017). *Makro İktisat*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi.

- Çimen, G. (2021). *Türkiye’de Optimal Vergi Arayışı: Bir Model ve Uygulaması*, [Yayımlanmamış Doktora Tezi]. Bursa Uludağ Üniversitesi.
- Derdiyok, T. (1993). Türkiye’nin Laffer Eğrisi. *Maliye Dergisi*, 112, 26-39.
- Diamond, P. ve Saez, E. (2011). The Case of a Progressive Tax: From Basic Research to Policy Recommendations. *Journal of Economic Perspective*, 165, 171.
- Doğan, S. (2002). Türkiye için Laffer Eğrisi’nin Tahmini (1979-2000). *Süleyman Demirel Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi*, 7(2), 257-269.
- DPT 1.Beş Yıllık Kalkınma Planı, 1963.
- DPT 2.Beş Yıllık Kalkınma Planı, 1968.
- DPT 3.Beş Yıllık Kalkınma Planı, 1973.
- DPT 4.Beş Yıllık Kalkınma Planı, 1979.
- DPT 5.Beş Yıllık Kalkınma Planı, 1985.
- DPT 6.Beş Yıllık Kalkınma Planı, 1990.
- DPT 7.Beş Yıllık Kalkınma Planı, 1996.
- DPT 8.Beş Yıllık Kalkınma Planı, 2001.
- DPT 9.Beş Yıllık Kalkınma Planı, 2007.
- DPT 10.Beş Yıllık Kalkınma Planı, 2014.
- DPT 11.Beş Yıllık Kalkınma Planı, 2019.
- Dupuit, J. (1844). *On the Measurement of the Utility of Public Works*. International Economic Papers.
- Ebrill, L. P. (1987). Evidence on the Laffer Curve The Cases of Jamaica and India. *International Monetary Fund*, ISBN 9780939934911, June, 403.
- Ekstein, O. (1980). A Time for Supply Economics. *Testimony submitted to the Joint Economic Committee*, 96 Cong., 2 Sess.
- Ejder, H. L. (2000). Türkiye’de Vergi Politikaları. *G. Ü. İ. İ. B. F. Dergisi*, 4, 127-132.
- Eriç, G. E. (2009). *Arz-Yönlü İktisat ve Laffer Eğrisinin Türkiye Tahmini:1982-2008*, [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. İstanbul Teknik Üniversitesi.
- Evans, M. K. (1978). Taxes, Inflation and The Rich. *Wall Street Journal*, Ağut,7.
- Evans, M. K. (1980). The Bankruptcy of Keynesian Econometric Models. *Challenge*, 22(6), 13-19,

- Evans, M. K. (1981). An Econometric Model Incorporating The Supply-Side Effects of Economic Policy. In: Meyer, L.H. (eds) The Supply-Side Effects of Economic Policy. *Economic Policy Conference Series*, 1. Springer, Dordrecht.
- Evans, M. K. (1983). *The Truth About Supply-Side Economics*. New York: Basic Book Inc.
- Evans, P. (1981). Kemp-Roth and Saving. *Weekly Letter, Federal Reserve Bank of San Fransisco*, May, 8.
- Friedman, M. (1978). The Limitations of Tax Limitation. *The Board of Overseers of the Leland Stanford Junior University, Policy Review* 5, 7-14.
- Fullerton, D. (1980). Can Tax Revenues Go Up When Tax Rate Go Down?. Princeton University. Ota Paper 41, Semptember.
- Fullerton, D. (1982). On the Possibility of An Inverse Relationship Between Tax Rates and Government Revenues. *Journal of Public Economics*, 19 (1), 3-22
- Fullerton, D. (1985). The Relationship between Tax Rates and Government Revenue. *A General Equilibrium Model for Tax Policy Evaluation*, 188-202.
- Gilder, G. (1981). *Wealth and Poverty*. New York: Basic Books, Inc., Publishers.
- Göktaş, Ö. (2005). Teorik ve Uygulamalı Zaman Serileri Analizi. İstanbul: Beşir Kitabevi.
- Greene, W. H. (2002). *Econometric Analysis*. Upper Sanddle River, New Jersey.
- Grieson, R. E., Hamovitch, W., Levenson, A. M. ve Morgenstern, R. D. (1977). The Effect of Business Taxation on the Location of İndustry. *Journal of Urban Economics*, 4, 170-185.
- Grieson, R. E. (1980). Theoretical Analysis and Empirical Measurements of the Effects of the Philadelphia İncome Tax. *Journal of Urban Economics*, 8, 123-137.
- Gujarati, D. G. (1999). *Temel Ekonometri*. (Çev. : Şenesen Ümit, Şenesen Gülay). İstanbul: Literatür.
- Gutmann, P. M. (1979). Taxes and the Supply of National Output. *Financial Analysts Journal*, November-December, 64-66.
- Haldun, I. (2004). *Mukaddime*. (Çev. : Kendir Halil). İstanbul: Yeni Şafak.
- Henderson, D. (1981). Limitations of the Laffer Curve as a Justification for Tax Cuts, *Cato Journal*, 1 (1), Spring, 45-52.
- Hepsağ, A. (2022). *Ekonometrik Zaman Serileri Analizlerinde Günce Yöntemler*. İstanbul: Der Yayınları.
- Hume, D. (1955). *Writings on Economics*. E. Retwein, Madison, University of Wisconsin Press.
- İlgen, A. (2005). İbn Haldun'un Kamu Ekonomisi, Maliyesi ve Vergi Dünyasına İlişkin Görüş ve Analizleri. *Vergi Dünyası*, 281, 101-106.

- Im, K. S., ve Schmidt, P. (2008). More Efficient Estimation Under Non-normality When Higher Moments Do Not Depend on the Regressors, Using Residual Augmented Least Squares. *Journal of Econometrics*, 144(1), 219-233.
- İsmail, A. G. ve Jaafar, A. B. (2017). Tax Rate and Its Determinant: An Opinion From İbn Khaldun. *İbn Haldun Çalışmaları Dergisi*, 2(1), 1-20.
- Karaaslan, A. (1999). Arz Yönlü İktisat Laffer Eğrisi ve İktisadi İstikrar Açısından Vergileme. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (2), 47-70.
- Karabulut, T. (2006). Laffer Etkisinin Türkiye Uygulaması (1980-2003). *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 16, 367-379.
- Keleher, R. (1981). Supply-Side Tax Policy: Reviewing the Evidence. *Economic Review*, April, 1-21.
- Keynes, J. M. (1936). *The General Theory of Employment, Interest, and Money*. London: Macmillan.
- Kiefer, D. W. (1978). *An Economic Analysis of the Kemp/Roth Tax Cut Bill*. H. R.8333. A Description, An Examination of Its Rationale, and Estimates of Its Economic Effects, Congressional Record, August 2, pp. H7777—H7787. Reprinted in Laffer and Seymour (1979).
- Koçak, N. A. ve Yamak, R. (2007). Kayıt Dışı Ekonomi Varsayımı Altında Laffer Eğrisinin Tahmini. *TÜİK İstatistik Araştırma Dergisi*, 5(2), 30-43.
- Kristol, I. (1979). The Case for a Massive Tax Cut. *Reader's Digest*, April.
- Kurt, M. (2017). *Laffer Eğrisi'nin Türkiye İçin Tahmini* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Gazi Üniversitesi.
- Kwon, O. (1984). Taxes, Tax Revenues and The Laffer Curve for a Developing Country Like Korea. *International Tax Journal*, 10, 4, 269-72.
- Kyer, B. L. ve Maggs, G. E. (1994). A Macroeconomic Approach to Teaching Supply-Side Economics. *The Journal of Economic Education*, 25 (1), 44-48.
- Laffer, A. B. (1978). Statement, in The 1978 Midyear Review of The Economy. *Joint Economic Committee*, U.S. Congress, 9th Congress, 2nd session. Washington: U.S. Government Printing Office.
- Laffer, A. B. (1981). Government Exactions and Revenue Deficiencies. *Cato Journal*, 1(1), 1-21.
- Laffer, A. (2004). The Laffer Curve: Past, Present, and Future. *Background*, 1765, June,1, The Heritage Foundation, 1-16.
- Lambert, P. J. (1985). Endogenizing the income distribution: The redistributive effect, and Laffer effects, of a progressive tax-benefit system. *European Journal of Political Economy*, Elsevier, 1(1), 3-20.

- Landau, D. (1983). Government Expenditure and Economic Growth: A Cross-Country Study. *Southern Economic Journal*, 49(3), Jan, 783-792.
- Lawrance, L. (1985). Estimation the Revenue Maximizing Top Personal Tax Rate. *National Bureau of Economic Research Working Paper*, 1761, 18.
- Lee, J. ve Strazicich, M. C. (2003). Minimum Lagrange Multiple Unit Root Test With Two Structural Breaks. *Review of Economics and Statistics*, 85(4), 1082-1089.
- Lin, B. Ve Jia, Z. (2019). Tax Rate, Government Revenue and Economic Performance: A Perspective of Laffer Curve. *China Economic Review*, 56, 1-20.
- Lindsey, L. (1985). Estimating the Revenue Maximizing Top Personal Tax Rate. *National Bureau of Economic Research Working Paper*, 1761, 18.
- Lucas, R. Jr. (1976). Econometric policy evaluation: A critique. *Carnegie-Rochester Conference Series on Public Policy, Elsevier*, 1(1), 19-46.
- Malcomson, J. M. (1986). Some Analytics of the Laffer Curve. *Journal of Public Economics*. 29, 263-279.
- Maliye Bakanlığı. (2008). *Atatürk Dönemi Maliye Politikaları*. Maliye Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı, Ankara, Ümit Ofset Matbaacılık.
- Marsden, K. (1984). Links between Taxes and Economic Growth: Some Empirical Evidence. *Word Bank Staff Working Papers*, 605, 21-25
- Martin, R. Ve Fardmanesh, M. (1990). Fiscal Variables and Growth: A Cross-sectional Analysis. *Public Choise*, 64, 239-251.
- McCulloch, J. R. (1975). *A Treatise on the Principle and Practical Influence of Taxation and the Funding System*. D.P. O'Brein (Ed), London: RR Clarck Ltd.
- McGee, T. R. ve Feige, E. L. (1982). The Unobserved Economy and the UK Laffer Curve. *Economic Affairs*, October, 37-43.
- McGee, T. R. ve Feige, L. E. (1983). Sweden's Laffer Curve: Taxation and the Unobserved Economy. *The Scandinavian Journal of Economics*, 85 (4), 499-519.
- McGuire, T. ve Rapping, L. A. (1968). The Roll of Market Variables and Key Bargains in the Manufacturing Wage Determination Process. *Journal of Political Economy*, 76, 5.
- McKenzie, R. B. (1973). The Micro and Macro Economic Effects of Changes in the Statutory Tax Rates. *Review of Social Economy*, 31(1).
- Meng, M., Im, K. S., Lee, J. ve Tieslau, M. A. (2014). More Powerful LM Unit Root Tests with Non-normal Errors. 343-357.
- Meng, M., Lee, J. ve Payne, J. E. (2017). RALS-LM Unit Root Test with Trend Breaks and Non-normal Errors: Application to the Prebisch-Singer Hypothesis. *Stud. Nonlinear Dyn. E*, 21(1), 31-45.

- Mirowski, P. (1982). What's Wrong with the Laffer Curve?. *Journal of Economic Issues*, 16(3), 815-828.
- Mitchell, D. J.(2011). Laffer Eğrisi Doğrultusunda Vergi Oranları, Vergilendirilebilir Gelir ve Vergi Gelirleri Arasındaki İlişkinin Anlaşılması. (Çev.: Çukurçayır). *Maliye Dergisi*, 326-336.
- Mitchell, D. J. (2012). The Laffer Curve Shows that Tax Increases Are a Very Bad Idea even if They Generate More Tax Revenue. <https://www.forbes.com/sites/danielmitchell/2012/04/15/the-laffer-curve-shows-that-tax-increases-are-a-very-bad-idea-even-if-they-generate-more-tax-revenue/?sh=2bfdefda7e1c>.
- Monissen, H. G. (1999). Explorations of the Laffer curve. W.E.P. - Würzburg Economic Papers, *University of Würzburg, Department of Economics*, Würzburg, 9.
- Montesque, B. (1748). *The Spirits of Law*. (Trans: Nugent Thomas). Batoche Books: Kitchener, 2001.
- Moszer, M. (1981). A Comment on the Laffer Model. *Cato Journal*, 1 (1), Spring, 23-44.
- Mundell, R. (1971). *The Dollar and the Policy Mix: 1971*. International Finance Section, Department of Economics, Princeton University.
- Musgrave, R. A. (1959). *The Theory of Public Finance: A Study In Public Finance*. McGraw Hill Book Company, Newyork.
- Musgrave, R. A. (1981). *Statement, in The 1981 Economic Report of The President*. Joint Economic Committee, U.S. Congress, 9th Congress, 1st session. Washington: U.S. Government Printing Office.
- Muth, J. F. (1961). Rational Expectations and The Theory of Price Movements. *Econometrica*, 29, 3, 315-335.
- Nikoloski. K, ve Paceskoski. V. (2016). Arthur Laffer ve Arz Yanlı Ekonomi Teorisi: Bir İnceleme. *Ekonomi Dergisi*, 1(2), 1-7.
- OECD, “Revenue Statistics”, <https://data.oecd.org/turkey.htm>, (14.11.2023).
- Perron, P. (1989). The Great Crash, the Oil Price Shock, and the Unit Root Hypothesis. *Econometrica*, 57 (6), 1361-1401.
- Roberts, P. C. (1978). İdealism in Public Choice Theory. *Journal of Monetary Economics*, August, 4 (3), 603-615.
- Savaş, V. (2000). *İktisadın Tarihi*. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Say, J. B. (1834). *A Treatise on Political Economy*. 6th American edition. C.R. Prinsep and Clement C. Biddle, trans. Philadelphia: Grigg & Elliott.
- Schmidt, P. ve Phillips, P. C. B. (1992). Lm Test for a Unit Root in the Presence of Denetministic Trends. *Oxford Bulletin of Economics and Statistics*, 54, 3.

- Smith, A. (1776). *Milletlerin Zenginliği*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları (2016).
- Skinner, J. (1987). Taxation and Output Growth: Evidence from African Countries. *Nber Working Paper*, 2335.
- Stuart, C. (1981). Swedish Tax Rates, Labor Supply and Tax Revenues. *Journal of Political Economy*, 89, 5.
- Şen, H., Bulut-Çevik, Z. B. ve Kaya, A. (2017). *The Khaldun-Laffer Curve Revisited: A Personal Income Tax-Based Analysis for Turkey*. MPRA Paper, 78850.
- Şen, H. Ve Bulut Çevik, Z. B. (2021). The Revenue-Maximizing Corporate Income Tax Rate for Turkey. *Romanian Jpurnal of Economic Forecasting*, 1, 24, 122-142.
- T.C. Hazine ve Maliye Bakanlığı Gelir İdaresi Başkanlığı, “Bütçe Gelirleri (1923-2022)”, <https://bit.ly/3a5HVel>, (04.10.2023).
- Thrift, S. R. (1981). Supply-Side Economics and the Kemp-Roth Bill, *Southern Business Review*, 7(1), 6,33-38.
- Trabandt, M. Ve Uhlig, H. (2009). How Far Are We From The Slippery Slope? The Laffer Curve Revisited. *Nber Working Paper*, 15343.
- Trabandt, M. Ve Uhlig, H. (2011). The Laffer Curve Revisited. *Journal of Monetary Economics*, 58(4), 305-327.
- Ture, N. B.(1982). Supply Side Analysis and Public Policy. *The Institute for Research on the Economics of Taxation Washington, D.C.*
- TÜİK, “GSYİH Verileri” , <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Yillik-Gayrisafi-Yurt-Ici-Hasila-2023-53450> (14.11.2023)
- Ünsal, E. M. (2007). *Makro İktisat*. Ankara: İmaj Yayınevi.
- Varcan, N. (1993). *Maliye Tarihi*. Eskişehir: Birlik Ofset.
- Vural, İ. Y. (1999). 1923-1999 Dönemi Maliye Politikaları. *Afyon Kocatepe Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi*, 2 (2), 133-146.
- Wanniski, J. (1975). The Mundell-Laffer Hypothesis-A New View of the World economy. *The Public Interest*, Spring, 31-52.
- Wanniski, J., (1979). Taxes, Revenues and the Laffer Curve. *New York, NY [ua]: Harcourt Brace Jovanovich*, ISBN 0-15-518920-4, 7-12.
- WORLD BANK, “Inflation, Consumer Prices”, <https://data.worldbank.org/>, (21.10.2024)
- WORLD BANK, “Interest Rate”, <https://data.worldbank.org/>, (14.10.2024)
- Yamak, R. (1996). Türkiye’nin Laffer Eğrisi: Kalman Filtre Tahmin Tekniđi. *Ekonomik Yaklaşım*, 7 (21), 27-35.

- Yamak, N. ve Yamak, R. (1995). Türkiye'nin Vergi Türlerine Göre Laffer Eğrisi. *Ekonomik Yaklaşım*, 51, 51-61.
- Yıldız, Ü. ve Temurlenk, M.S. (2020). *Ekonometrinin Temelleri*, Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi Yayınları, Eskişehir.
- Yılmaz, B. E. (2010). *Maliye Politikası*, İstanbul Üniversitesi Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi.
- Ziwot, A. Ve Andrews, D. W. K. (1992) Further Evidence on the Great Crash, the Oil-Price Shock, and the Unit-Root Hypothesis. *Journal of Business and Economic Statistics*, 10(3), 251-270.
- Zulfanetti, Y. (2023). The Laffer Curve and the Growth Maximizing Tax Rate Analysis in Achieving Optimal Economic Growth. *International Journal of Entrepreneurship and Business Development*, 06 (04), July, 703-712.
- 1982 Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, m. 10, 73.

ÖZGEÇMİŞ

İlk ve orta öğrenimini Yalova’da tamamladı. 2010 yılında girdiği İstanbul Üniversitesi Ekonometri Bölümünden 2013 yılında mezun oldu. 2014 yılından itibaren Vergi Dairesinde görev yapmaktadır.

TEZDEN TÜRETİLEN YAYIN VE ESERLER

Kalabak A. Y. ve Sarımeşe S. (2024). HALDUN LAFFER EĞRİSİ SINAMASI: TÜRKİYE ÖRNEĞİ (1964-2022). 5. *Uluslar arası Trakya Bilimsel Araştırmalar Kongresi Edirne* 07-08/12/2024, 553-554.

